

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

"Pán prstenů" a "Letopisy Narnie" z pohledu religionistiky

Diplomová práce

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2018/2019

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE (projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Bc. Lucie Kmentová**
Osobní číslo: **H18430**
Studijní program: **N6101 Filozofie**
Studijní obor: **Religionistika**
Téma práce: **„Pán prstenů“ a „Letopisy Narnie“ z pohledu religionistiky**
Zadávající katedra: **Katedra religionistiky**

Zásady pro vypracování

Studentka bude srovnávat dvě velmi vlivná literární díla dvacátého století obsahující křesťanské, mytologické a jiné náboženské prvky, „Pána prstenů“ a „Letopisy Narnie“, a přístupy k náboženství u jejich autorů J. R. R. Tolkiena a C. S. Lewise. Načrtne životopisy Lewise a Tolkiena se zaměřením na jejich náboženský vývoj a na shody i rozdíly mezi nimi. Dále se bude – rovněž ve vzájemné komparaci – zabývat náboženskými, filozofickými a literárněhistorickými koncepty, které se u těchto autorů objevují, jejich chápáním mýtu, pohádky, imaginace apod. Stranou jejího zájmu nezůstanou ani různé náboženské a literární přístupy k uchopení vzájemného vztahu mezi dobrem a zlem. Zvláštní pozornost bude věnovat také Lewisovu a Tolkienovu pohledu na vztah mezi křesťanstvím a předkřesťanskými náboženstvími. Bude pracovat především s oběma díly z názvu práce a s jinými texty Lewise a Tolkiena převážně jen tam, kde úzce souvisejí s „Pánem prstenů“ či „Letopisy Narnie“ a usnadňují porozumění těmto románovým cyklům a způsobu, jakým se v nich odráželo náboženské přesvědčení či přístupy k náboženství obou autorů. Cílem práce bude provést religionistickou komparaci „Pána prstenů“ a „Letopisů Narnie“ a zjistit, jak může k porozumění oběma těmto literárními díly (obvykle rozebíraným spíše ze sekulárního, anebo naopak z křesťanského úhlu pohledu) přispět religionistika.

Rozsah pracovní zprávy:

Rozsah grafických prací:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

BRUNO, K. – WARE, J. Finding God in the Lord of the Rings. Wheaton: Tyndale House, 2001.

COREN, M. J. R. R. Tolkien. Praha: Baronet, 2002.

DAY, D. Průvodce světem J. R. R. Tolkiena. Plzeň: Mustang, 1995.

HOOPER, W. (ed.). C. S. Lewis: A Companion and Guide. London: Harper and Collins, 1996.

HOŠEK, P. C. S. Lewis: Mýtus, imaginace a pravda. Praha: Návrat domů, 2004.

KREEFT, P. Tolkienovo vidění světa: Křesťanská filozofie Pána prstenů. Praha: Paulínky, 2014.

LEWIS, C. S. Letopisy Narnie 1-7. Praha: Fragment, 2005-2008.

MONTGOMERY, J. W. (ed.). Myth, Allegory and Gospel in the Writings of C. S. Lewis, J. R. R. Tolkien and Ch. Williams. Minneapolis: Bethany Fellowship, 1974.

ROYAL, R. A Deeper Vision: The Catholic Intellectual Tradition in the Twentieth Century. San Francisco: Ignatius Press, 2015.

TOLKIEN, J. R. R. Hobit aneb Cesta tam a zase zpátky. Praha: Argo, 2006.

TOLKIEN, J. R. R. Pán prstenů 1-3. Praha: Argo, 2006-2007.

TOLKIEN, J. R. R. Silmarillion: Mýty a legendy Středozeří. Praha: Argo, 2008.

Vedoucí diplomové práce: **doc. Mgr. Vít Machálek, Ph.D.**
Katedra religionistiky

Datum zadání diplomové práce: **31. března 2019**

Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2020**

L.S.

---

doc. Mgr. Jiří Kubeš, Ph.D.
děkan

Mgr. Zbyněk Vydra, Ph.D.
pověřený vedením katedry

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byl jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnici Univerzity Pardubice č. 7/2019 Pravidla pro odevzdávání, zveřejňování a formální úpravu závěrečných prací, ve znění pozdějších dodatků, bude práce zveřejněna prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 20. 6. 2020

Lucie Kmentová

Ráda bych poděkovala vedoucímu své bakalářské práce doc. Vítu Machálkovi, Th.D. Dr. za odborné vedení mé bakalářské práce, důležité a cenné rady, reference a připomínky, které mi pomohly tuto kvalifikační práci dokončit. Děkuji i PhDr. Antonínovi Kudláčovi, Ph.D. za pomoc a inspiraci. Přála bych si poděkovat svým milujícím blízkým za podporu a trpělivost. Za pomoc při korektuře a opravách patří velký dík mojí mamince, Martině Kmentové a kamarádce Kristýně Králové.

ANOTACE

Náplní mé diplomové práce bude religionistické srovnání *Pána prstenů* a *Letopisů Narnie*. Práce se zaměří nejprve na životy obou autorů, na jejich víru a přátelství. Samotnému porovnávání jejich děl bude předcházet krátké seznámení s literární teorií, žánrem fantasy a pohádkou, tak jak ji pojímali oba autoři. Budu srovnávat jakým způsobem se promítlo jejich náboženství do knih i jaký vliv měla jejich víra na morální a etický rozměr knih.

KLÍČOVÁ SLOVA

Clive Staples Lewis, John Ronald Reuel Tolkien, *Letopisy Narnie*, *Pán prstenů*, náboženství, křesťanství, dobro, zlo, Bůh,

TITLE

"The Lord of the Rings" and "The Chronicles of Narnia" from the Perspective of Religious Studies

ANNOTATION

This dissertation examines the comparison between *The Lord of the Rings* and *The Chronicles of Narnia* from a religious perspective. Firstly, the paper focuses on the authors' background, their faith and friendship. Afterwards, the dissertation explains the literary theory, the fantasy and fairy tale genre and how both authors approached and understood these definitions. The dissertation further examines how the authors' faith reflects in their works and how it influenced the moral and ethical dimensions of their texts.

KEYWORDS

Clive Staples Lewis, John Ronald Reuel Tolkien, *The Chronicles of Narnia*, *The Lord of the Rings*, religion, Christianity, good, evil, God

Obsah

Úvod.....	8
1. Srovnání životopisů J. R. R. Tolkiena a C. S. Lewise.....	12
1.1 Život J. R. R. Tolkiena	12
1.2 Život C. S. Lewise.....	16
1.3 Shrnutí vztahu J. R. R. Tolkiena a C. S. Lewise	18
1.4 Srovnání náboženského vývoje Tolkiena a Lewise.....	20
2 Literární teorie	26
2.1 Tolkien jako literární teoretik a vypravěč příběhů	29
2.2 Lewis jako literární teoretik a vypravěč příběhů.....	31
3 Náboženský rozměr	35
3.1 Náboženské prvky v <i>Pánu prstenů</i>	35
3.2 Náboženské prvky v <i>Letopisech Narnie</i>	40
3.3 Srovnání.....	44
4 Morální a etický rozměr.....	48
4.1 Vztah dobra a zla v <i>Pánu prstenů</i>	49
4.2 Vztah dobra a zla v <i>Letopisech Narnie</i>	53
4.3 Srovnání.....	57
Závěr.....	63
Seznam použité literatury	68
Primární literatura.....	68
Sekundární literatura.....	70

1 Úvod

Hlavním tématem mé diplomové práce bude religionistické srovnání *Pána prstenů* a *Letopisů Narnie* z per J. R. R. Tolkiena a C. S. Lewise. Toto srovnání usnadňuje skutečnost, že oba spisovatelé byli současníci, vyrůstali ve stejné době, zažívali podobné věci, a dokonce byli i dobrými přáteli. Dvousečnou zbraní je to, že o nich bylo hodně napsáno. Je proto velmi mnoho zdrojů, ze kterých se dá čerpat.

Knihy obou autorů jsou stále čtené a populární, stejně jako jejich další díla. Z religionistického hlediska je zajímavé, jak *Pán prstenů*, tak *Letopisy Narnie*. Tolkien o *Pánu prstenů* prohlásil, že jde o katolické dílo,¹ ale zároveň čtenář při čtení zjistí, že v knihách není nic, co by připomínalo uctívání nebo náboženské obřady. *Letopisy Narnie* v sobě ukrývají několik různých vrstev. Ať už jde o odkazy ke křesťanství (kvůli kterým jsou označovány za alegorii²), astrologickou část nebo autobiografické prvky.

V textu jsou také uvedené odkazy na ekumenickou *Bibli*.³ K pochopení obou autorů mi výrazně pomohly knihy Pavla Hoška, *Cesta do Středu skutečnosti*⁴ a *Sloužím tajnému ohni*.⁵ Druhá zmíněná kniha ale vyšla těsně před odevzdáním mé práce, a tak bohužel nebyl čas zabývat se jí hlouběji.

Překlady z anglického jazyka jsou mé vlastní nebude-li uvedeno jinak. *Pána prstenů* používám výlučně s českým překladem. Pokud jde o *Letopisy Narnie* rovněž čerpám z českého překladu a používám rozdělení kurzívou. Narnie psaná obyčejně je ve významu země, Narnie psaná kurzívou označuje soubor knih. Ve textu budu používat řazení, které knihám Lewis určil nikoli to, v jakém byly napsány. S ohledem na dvě rozdílná vydání, americké a anglické, budu používat vydání určené pro Anglii.

Ve své práci se nebudu zaměřovat na archetypální pojetí *Pána prstenů*, přestože o tom bylo napsáno několik článků. Toto pojetí je jistě zajímavé, nicméně se týká spíše *Pána prstenů*.

---

¹ TOLKIEN, J. R. R., TOLKIEN Christopher. *The letters of J.R.R. Tolkien*. Great Britain: George Allen & Unwin 1995. ISBN 978-0-618-05699-6, str. 173

² BAEHR, Theodore a James, BAEHR. *Narnia beckons: C.S. Lewis's The lion, the witch, and the wardrobe and beyond*. Nashville, Tennessee: Broadman & Holman Publishers, 2005. ISBN 978-0-8054-4042-3, str. 5 viz též GULISANO, Paolo. *C.S. Lewis: ve světě fantasy a evangelia*. Praha: Paulínky, 2016. ISBN 978-80-7450-239-2, str. 80.

³ *Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona: (včetně deuterokanonických knih): český ekumenický překlad*. 13. vyd., (4. opr. vyd.). Praha: Česká biblické společnost, 2007. ISBN 978-8085810-55-4.

⁴ HOŠEK, Pavel. *Cesta do středu skutečnosti: směřování k nebeskému cíli duchovní pouti v myšlení a díle C.S. Lewise*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2014. Quaestiones quodlibetales. 152 s. ISBN 978-80-7325-347-9.

⁵ HOŠEK, Pavel. *Sloužím tajnému ohni: Duchovní zdroje literární tvorby J. R. R. Tolkiena*. Havlíčkův Brod: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2020. 191 s. ISBN 978-80-7325-499-5.

První kapitulu dělím do čtyř částí, první dvě se podrobněji věnují životopisům J. R. R. Tolkiena a C. S. Lewise. Při psaní životopisu J. R. R. Tolkiena jsem čerpala především z knihy *J.R.R. Tolkien: životopis* od Humphreyho Carpenterera,⁶ protože tento anglický literární vědec a žurnalista čerpal z deníků, korespondence, z Tolkienových poznámek a rozhovorech pro tisk i rozhlas.⁷ Tuto knihu doplňuji o knihu Colina Durieze *Fenomén J.R.R. Tolkien: životopis Pána příběhů*.⁸ V životopise C. S. Lewise vycházím z velmi pečlivě sepsané životopisné knihy Colina Durieze, *Fenomén C.S. Lewis: životopis zkušeného letopisce*⁹ a z Lewisových vlastních vzpomínek z knihy *Zaskočen radostí*.¹⁰ Tato kniha je přímým svědectvím o Lewisově pátrání po Radosti a o jeho postupně se měnícímu vnitřnímu přesvědčení. Třetí podkapitola se zaměřuje na shrnutí jejich vztahu, jejich zájmům, a to jakým způsobem se literárně inspirovali. Nebudu se věnovat historickému ukotvení možných náboženských předsudků jejich doby s ohledem na to, že toto téma by jistě vystačilo na samostatnou práci. Čtvrtá podkapitola se zaměřuje na srovnání jejich náboženského vývoje. Zde mě bude zajímat vliv okolí na oba autory, tedy vliv rodičů a přátel.

Druhá kapitola se bude zabývat žánrem fantasy, *Pán prstenů* a *Letopisy Narnie* totiž bývají často zařazovány právě pod tento žánr. V této kapitole se podívám na jeho specifika a krátce i na literární problémy a paradoxy. Ale rovněž i na to, jak svoje díla sami autoři vnímali a jaká byla jejich literární teorie pohádek. Vzhledem k tématu zaměření kapitoly budu tematiku mýtu řešit pouze krátce. Při psaní druhé kapitoly mi byla neocenitelnou pomocí kniha Terezy Dědinové, *Po divné krajině: charakteristika a vnitřní členění fantastické literatury*.¹¹ Čerpala jsem i z knihy *The Cambridge companion to fantasy literature*.¹² Využila jsem také knihu *Barvy černobílého světa*,¹³ mimo jiné si z ní propůjčuji autorův velmi dobrý překlad definice fantasy od Johna Cluta. Tolkienova

---

⁶ CARPENTER, Humphrey. *J. R. R. Tolkien: J R R Tolkien - A Biography*. Praha: Mladá fronta, 1993. ISBN 80-204-0409-0.

⁷ CARPENTER, H., ref. 6, viz přebal knihy

⁸ DURIEZ, Colin. *Fenomén J. R. R. Tolkien: životopis Pána prstenů*. Praha: Česká biblická společnost, 2015. ISBN 978-80-87287-71-2.

⁹ DURIEZ, Colin. *Fenomén C.S. Lewis: životopis zkušeného letopisce*. Praha: Česká biblická společnost, 2016. ISBN 978-80-87287-70-5.

¹⁰ LEWIS, Clive S. *Zaskočen radostí: podoba mého dřívějšího života*. Praha: Česká křesťanská akademie, 1994. ISBN 80-85795-07-8.

¹¹ DĚDINOVÁ, Tereza. *Po divné krajině: charakteristika a vnitřní členění fantastické literatury*. Brno: Filozofická fakulta, Masarykova univerzita, 2015. ISBN 978-80-210-7871-0.

¹² JAMES, Edward a MENDLESOHN, Farah, ed. *The Cambridge companion to fantasy literature*. Cambridge: Cambridge University Press, 2012. ISBN 978-0-521-72873-7.

¹³ KUDLÁČ, Antonín K. K. *Barvy černobílého světa: studie o vybraných žánrech současné české populární literatury*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2017. ISBN 978-80-7560-105-6.

literární teorie je dobře shrnuta v jeho přednášce *O pohádkách* v knize *Netvoři a kritikové*.¹⁴ V části věnované Lewisovi budu čerpat převážně z knihy *Of This and Other Worlds*.¹⁵

Třetí kapitola se bude zabývat náboženskými prvky obsaženými v *Pánu Prstenů* a *Narnii*, což přímo souvisí s jejich vlastní vírou. Tuto kapitolu rozdělují na tři části, první dvě se zaměřují zapojení náboženských prvků do děl. Do těchto podkapitol zahrnuji i počátky světa a konce obou děl, protože obojí má souvislost s náboženstvím. U Tolkiena jsem čerpala přímo z *Pána prstenů* a pak také ze vzpomínek obsažených v *Letters of Tolkien*,¹⁶ které mnohé části *Pána prstenů* rozvíjejí. Nicméně pro sestavení celkového obrázku náboženství ve Středozemi je potřeba nahlédnout do *Silmarillionu*.¹⁷ Zde je vysvětlen vznik světa, objevení se zla ve světě a příchod prvních elfů, lidí a trpaslíků. *Pán prstenů* dějově navazuje na *Hobita*,¹⁸ ale vliv ze *Silmarillionu* je i tak patrný. V části věnované *Narnii* se zabývám hlavním motivem, který je odlišný od Tolkiena, důležitému vztahu mezi stvořeními a Aslanem. Zmiňuji i vztah Aslana k jiným náboženstvím, v *Narnii* jde konkrétně o víru v Taše. A samozřejmě jsou zde i odkazy k Řeckému náboženství. V následující podkapitole obě díla porovnávám.

Ve čtvrté kapitole se ve dvou podkapitolách zaměřím na pojetí dobra a zla u obou autorů, protože toto pojetí bude určující pro jejich morální i etický rozměr v jejich dílech. U *Pána prstenů* se vrátím zpět k *Silmarillionu* a Melkorovi jako stvořené bytosti, která se vzbouřila proti Ilúvatarovi, stvořiteli světa. Připomenu i další hlavní záporné postavy jako Saurona a Sarumana. Poukáži na to, že stvoření sama od sebe byla dobrá a že jen na základě své svobodné vůle se stali špatnými. V části, která se bude věnovat *Letopisům* zmíním roli středověkých, a hlavně astrologických reálií, které určují atmosféru příběhu. I v *Narnii* budu znovu mluvit o počátku světa a o tom, jak do něj vstoupilo zlo. Zmíněna bude i inspirace Platónova podobenství o jeskyni z *Ústavy*¹⁹ a princip jejího použití v příběhu. Ve srovnání pro mě bude důležité pojetí Boha v Augustinovském smyslu jako Dobra a možnost skrze svobodnou volbu vzdálení se od něj, obrácení se ke špatnému. Přes svobodnou volbu, Boží prozřetelnost, pokoru a pýchu prosvítá vztah mezi Bohem a stvořeními, který oba

---

¹⁴ TOLKIEN, J. R. R. *Netvoři a kritikové a jiné eseje*. Praha: Argo, 2006. ISBN 80-7203-788-9.

¹⁵ LEWIS, Clive S. *Of This and Other Worlds*. London: HarperCollins, 2000. 166 s. ISBN 0 00 628142 7.

¹⁶ TOLKIEN, J. R. R., TOLKIEN Christopher. *The letters of J.R.R. Tolkien*. Great Britain: George Allen & Unwin 1995. ISBN 978-0-618-05699-6.

¹⁷ TOLKIEN, J. R. R. *Silmarillion: mýty a legendy Středozemě*. Praha: Argo, 2008. ISBN 978-80-257-0042-6.

¹⁸ TOLKIEN, J. R. R. *Hobit, aneb, Cesta tam a zase zpátky*. Praha: Argo, 2005. ISBN 80-7203-722-6.

¹⁹ PLATÓN. *Ústava*. Praha: Oikoyomenh, 2001. ISBN 80-86005-28-3.

autoři promítli do svých děl. Věnovat se budu také magii, kterou každý z autorů vnímal a do příběhu zapojil jiným způsobem.

V závěru shrnu předešlé poznatky a připojím i to jakým způsobem může být religionistika užitečná při zkoumání těchto děl.

1. Srovnání životopisů J. R. R. Tolkiena a C. S.

Lewis

V této kapitole představím životy dvou slavných anglických spisovatelů a významných osobností (nejen) Oxfordu, J. R. R. Tolkiena a C. S. Lewise. Zaměřím se i na jejich odlišný náboženský vývoj. Autoři jako Carpenter, Duriez a Hošek mají za to, že Tolkien bral svoji víru velmi vážně kvůli smrti svojí matky. Když ji přijala, přišla o větší část finanční podpory rodiny.²⁰ Lewis také přišel o svoji matku v dětství, ale víra nehrála zde takovou roli. Prošel také složitějším náboženským vývojem než Tolkien. Není také bez povšimnutí, že ačkoli to byl (mimo jiné) i Tolkienův vliv, který Lewise přivedl zpět ke křesťanství, tak se Lewis nestal katolíkem jako byl Tolkien, ale vrátil se k víře svých rodičů.²¹

Vzhledem k šíři děl z per těchto autorů (jak akademických, tak literárních) jsem se rozhodla v jejich životech zmínit pouze ty, které jsou pro moji práci stěžejní.

1.1 Život J. R. R. Tolkiena

Tolkienovi rodiče se přestěhovali do Jižní Afriky, kde měl Arthur Tolkien lepší podmínky k zabezpečení své rodiny.²² A právě v Jižní Africe se 4. 1. 1892 narodil John Ronald Reuel Tolkien (rodiči přezdívány Ronald a přáteli „Tollers“). O dva roky později se zde narodil i jeho bratr, Hilary Arthur Reuel Tolkien. Nicméně africké podnebí na Ronalda špatně působilo, a tak se jeho matka rozhodla vrátit do Anglie. Arthur Tolkien se ale do Anglie nikdy nevrátil, zemřel na revmatickou horečku.²³ Mabel, matka chlapců, pak bydlela nějaký čas u rodičů než se přestěhovali na venkov, Sarehole.²⁴ Nicméně v okamžiku, kdy se Mabel se svojí sestrou rozhodli stát katoličkami, většina příbuzných je přestala finančně podporovat²⁵ (což částečně i nalomilo zdraví Tolkienovi matky).²⁶ Tolkienovi se mnohokrát stěhovali a Ronald pak rád vzpomínal na venkov (jeden čas bydleli i u železniční trati, tam sledoval nápisy ve velštině, která mu učarovala).²⁷

---

²⁰ CARPENTER, H., ref. 6, str. 29 – 34 viz též DURIEZ, C., ref. 8, str. 18 – 22 srovnej HOŠEK, P., ref. 5, str. 11 – 12.

²¹ LEWIS, Clive S. *K jádru křesťanství*. Praha: Návrat, 1993. ISBN 80-85495-19-8. str. 4.

²² CARPENTER, H., ref. 6, str. 17 viz též COREN, Michael. *Život pána prstenů: J.R.R. Tolkien*. Praha: Baronet, 2002. ISBN 80-7214-459-6, str. 19.

²³ COREN, M., ref. 20, str. 20 – 23 viz též DURIEZ, C., ref. 9, str. 14.

²⁴ CARPENTER, H., ref. 6, str. 26 viz též COREN, M., ref. 20, str. 23.

²⁵ DURIEZ, C., ref. 9, str. 17 – 18 viz též COREN, M., ref. 20, str. 26 – 27.

²⁶ CARPENTER, H., ref. 6, str. 29 viz též HOŠEK, P., ref. 5, str. 11.

²⁷ CARPENTER, H., ref. 6, str. 31 viz též DURIEZ, C., ref. 8, str. 18 – 19.

O vzdělání obou bratrů se nejdříve postarala jejich matka,²⁸ později chlapci navštěvovali různé školy (finanční stránka hrála důležitou roli), nakonec Ronald zůstal na Škole krále Edwarda, kde získal stipendium. Mabel našla také ubytování poblíž birminghamské Oratoře, která se jí líbila. Otec Francis Xavier, kněz z Oratoře se stal jejich blízkým přítelem. Ani navzdory jeho pomoci se Mabel nezotavila ze své nemoci a v roce 1904 zemřela. Otec Francis se pak stal opatrovníkem obou chlapců a našel jim bydlení u jejich tety.²⁹ V dalším podnájmu se Ronald setkal s Edith Brattovou. Nicméně otec Francis mladé lásce příliš nepřál, chlapce přestěhoval a Tolkien měl zakázáno se s Edith vídat a psát.³⁰ Tolkien se ponořil do studií na Oxfordu a jakmile dosáhl své plnoletosti, požádal Edith o ruku. Ta z několika důvodů, mezi které patřilo i to, že si to Tolkien přál a svatba díky tomu mohla být v katolickém kostele, přestoupila na katolickou víru.³¹

Tolkien na Oxfordu založil klub Apoloastiků („ti, kteří si dopřávají“) a začal se více zajímat o velštinu a finštinu. Právě finština jej inspirovala pro vytvoření „queništiny“ vznešené elfštiny³² a druhého jazyka „sildarštiny“³³ (podle Durieze „sindarštiny“).³⁴ Nicméně podle Tolkiena každý jazyk potřebuje své vlastní dějiny,³⁵ svoji mytologii (k napsání dějin pro jeho vlastní ho nejspíše později popostrčila slova v dopise na rozloučenou od jeho přítele za války).³⁶ Tolkien později studuje i norštinu (starou islandštinu) a čte islandské mýty a legendy.

Tolkien si přál dokončit školu předtím, než bude poslán do války, aby měl později lepší podmínky. Proto se přihlásil do důstojnického výcviku³⁷ a nastoupil k Lancashirským střelcům. Podle Carpentera doufal, že bude ve stejném pluku (ideálně pod stejným praporem) se svým přítelem G. B. Smithem.³⁸ Tolkien se zajímal o práci signálníka, naučil se morseovku, zacházet s poštovními holuby, uměl předat zprávy pomocí heliografu a lampy a jiné. Edith si vzal před svým odjezdem do Francie.³⁹ Tam zažil hrůzy zákopové války, nabízelo se proto, že ohledně *Pána prstenů* se inspiroval válkou. Tolkien ale popřel, že by jeho příběh měl být alegorií třeba na atomovou sílu,⁴⁰ v jednom ze svých dopisů psal, že hlavní myšlenka

---

²⁸ CARPENTER, H., ref. 6, str. 28 viz též HOŠEK, P., ref. 5, str. 11.

²⁹ CARPENTER, H., ref. 6, str. 31 – 36 viz též COREN, M., ref. 20, str. 27 – 29.

³⁰ CARPENTER, H., ref. 6, str. 43 viz též DURIEZ, C., ref. 9, str., 36.

³¹ CARPENTER, H., ref. 6, str. 63, 66 viz též COREN, M., ref. 20, str. 42.

³² CARPENTER, H., ref. 6, str. 54 – 58.

³³ Tamtéž str. 89.

³⁴ DURIEZ, C., ref. 9, str. 60.

³⁵ CARPENTER, H., ref. 6, str. 73 viz DURIEZ, C., ref. 9, str. 81.

³⁶ CARPENTER, H., ref. 6, str. 85.

³⁷ COREN, M., ref. 20, str. 44.

³⁸ CARPENTER, H., ref. 6, str. 70.

³⁹ Tamtéž str. 75 – 76 viz též COREN, M., ref. 20, str. 44.

⁴⁰ TOLKIEN, J. R. R., TOLKIEN, Ch., ref. 1, str. 246.

příběhu rozhodně nebyla produktem války.⁴¹ Přesto některé momenty v *Pánu prstenů* válkou jistě inspirované jsou, například bitvy v *Silmarillionu*, *Hobitovi* i *Pánu prstenů* nebo třeba osoba Morgotha.⁴² Bitvou na Sommě byla inspirován Mordor nebo Mrtvé močály.⁴³

V zákopech dostal Tolkien zákopovou horečku a byl poslán zpátky do nemocnice v Anglii.⁴⁴ Když mu bylo lépe, chodil s Edith na procházky (z jejich procházek vyrostl příběh o Berenovi a Lúthien⁴⁵), zdokonaloval se ve španělštině a učil se rusky. Po válce se vrátil zpátky na Oxford, kde pracoval na anglickém slovníku a učil.⁴⁶ O něco později se i s rodinou usídlil v Leedsu (to již měl dva syny, Johna Francise Reuela a Michaela Hilaryho Reuela⁴⁷ a narodil se třetí, Christopher Reuel),⁴⁸ ale pak se uvolnilo místo v Oxfordu a Tolkien se vrátil. Také se mu narodila dcera, Priscilla Mary Reuel.⁴⁹

V Oxfordu Tolkien založil neformální čtenářský klub, Coalbiters, ve kterém si členové navzájem předčítali islandské ságy v originále.⁵⁰ Do tohoto klubu byl pozván i „Jack“, tedy Clive Staples Lewis. Prvotní seznámení vypadalo nevalně, ale brzy se z nich stali velmi dobří přátelé. Měli stejný zájem o severní mýty a podle Carpentera je odraz jejich přátelství možné najít i v *Pánu prstenů*.⁵¹ Po skončení klubu Coalbiters přešli do klubu The Inklings⁵² (ačkoli podle Durieze byli Tolkien a Lewis spoluzakladatelé).⁵³ Členové si mimo jiné i předčítali a kritizovali svoji literární tvorbu.⁵⁴ Později však jejich přátelství z různých důvodů ochladlo.⁵⁵ Carpenter vidí možnou příčinu v Lewisově ženě Joy Davidmanové, když si Lewis brala byla rozvedená, což se Tolkienovi jako římskému katolíkovu nelíbilo stejně jako to, že se to dozvěděl až později.⁵⁶ Carpenter říká, že Tolkien mohl navíc i žárlit, že se do jejich vztahu vetřel někdo navíc. Lewis také dlouho ignoroval, že jeho přátelé jsou ženatí, ale po svatbě s Joy si přál mít také nějaký čas pouze pro ně dva.⁵⁷

⁴¹ TOLKIEN, J. R. R., TOLKIEN, Ch., ref. 1, str. 216.

⁴² Tamtéž 78, 85 viz též HOŠEK, P., ref. 5, str. 20.

⁴³ TOLKIEN, J. R. R., TOLKIEN, Ch., ref. 1, str. 303 viz též HOŠEK, P., ref. 5, str. 20.

⁴⁴ CARPENTER, H., ref. 6, str. 79 – 81.

⁴⁵ COREN, M., ref. 20, str. 47 viz též HOŠEK, P., ref. 5, str. 21.

⁴⁶ CARPENTER, H., ref. 6, str. 92 – 93 viz též KRAUSE, Arnulf. *Skutečná Středozeemě: Tolkienova mytologie a její středověké kořeny*. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-4489-6, str. 11.

⁴⁷ CARPENTER, H., ref. 6, str. 97 viz též COREN, M., ref. 20, str. 49 – 52.

⁴⁸ CARPENTER, H., ref. 6, str. 101.

⁴⁹ Tamtéž str. 107 viz též DURIEZ, C., ref. 8, str. 148.

⁵⁰ CARPENTER, H., ref. 6, str. 112 viz též DURIEZ, C., ref. 5, str. 162.

⁵¹ CARPENTER, H., ref. 6, str. 130 – 131.

⁵² Tamtéž str. 134-135 viz též CHANCE, JANE. *Tolkien the Medievalist*. Taylor & Francis e-Library, 2003. ISBN 0-203-27362-1, str. 37.

⁵³ DURIEZ, C., ref. 8, str. 179.

⁵⁴ CARPENTER, H., ref. 6, str. 152 viz též TOLKIEN, J. R. R., TOLKIEN, Ch., ref. 1, str. 29, 342

⁵⁵ DURIEZ, C., ref. 8, str. 210.

⁵⁶ DURIEZ, C., ref. 9, str. 236 viz též GULISANO, Paolo. *C.S. Lewis: ve světě fantasy a evangelia*. Praha: Paulínky, 2016. ISBN 978-80-7450-239-2, str. 230.

⁵⁷ CARPENTER, H., ref. 6, str. 210.

Během druhé světové války Tolkien působil v oddílech protiletecké ochrany,⁵⁸ protipožární hlídce a navázal spolupráci s anglickou tajnou službou. Byl zařazen do skupiny zaměřující se na prolomení německých válečných kódů, ale přestože byl vyškolen, nakonec jeho služeb nevyužili.⁵⁹ Tato válka Tolkiena zasáhla hlavně přes jeho děti, syny měl v armádě a rovněž se i potýkali s nedostatkem potravin.⁶⁰

Tolkien po úspěšném vydání *Hobita* (původně vyprávěného a později napsaného jako pohádka dětem⁶¹) později napsal i *Pána prstenů*. Na přání nakladatele jej rozdělil do tří částí ačkoli i tak mezi jednotlivými díly byl určitý časový odstup⁶² (knihy jsou vnitřně dále děleny, takže se dá říci, že ne do tří, ale do šesti částí). S pomalu rostoucí popularitou měl Tolkien spíše problémy, šlo o nevyžádané telefonáty a návštěvy nadšených čtenářů apod. Odmítal filmové zpracování, nelíbilo se mu ani rozhlasové, a protože ovládal mnoho cizích jazyků, kritizoval i překlady.⁶³ V Americe pak byl vydán i pirátský paperback nakladatelství Ace.⁶⁴ To ale paradoxně spíše Tolkienovu popularitu posílilo, v tom se Duriez a Carpenter shodují.⁶⁵ Carpenter vysvětluje, že Tolkien poctivě odpovídal na dopisy (v tomto ohledu byl stejný jako Lewis) a získal tak řadu příznivců. Vznikla „Americká Tolkienova společnost“, která spolu s fanoušky a později i s Science Fiction Writers of America naléhala na nakladatelství Ace. To se pod tlakem nakonec spojilo s Tolkienem a věc se vyřešila. Tolkien tím také neúmyslně získal neuvěřitelnou reklamu a popularitu. Vznikla i Mythopoetická společnost, která se zabývala i díly C. S. Lewise a Charlese Williamse. Americké nadšení se odrazilo i v jiných zemích a zasáhlo i Anglii.⁶⁶ Navzdory jeho rostoucí popularitě bylo z různých důvodů (například neochotě nakladatelství) problémem vydat *Silmarillion*.⁶⁷ Ten byl nakonec vydán až po Tolkienově smrti.⁶⁸

Po odchodu do penze omezil svoje styky s přáteli a lidmi z Oxfordu.⁶⁹ S Edith se později z praktických důvodů přestěhovali do Bournemouthu.⁷⁰ Po její smrti se navrátil zpět do Oxfordu. S postupem času Tolkien získával různá ocenění, získal několik doktorátů, ale asi to

---

⁵⁸ COREN, M., ref. 20, str. 82 – 83.

⁵⁹ DURIEZ, C., ref. 8, str. 191.

⁶⁰ COREN, M., ref. 20, str. 84.

⁶¹ DURIEZ, C., ref. 8, str. 134 – 6.

⁶² CARPENTER, H., ref. 6, str. 193.

⁶³ Tamtéž str. 199-200.

⁶⁴ COREN, M., ref. 20, str. 99.

⁶⁵ DURIEZ, C., ref. 8, str. 225 srovnej s CARPENTER, H., ref. 6, str. 203.

⁶⁶ CARPENTER, H., ref. 6, str. 204.

⁶⁷ Tamtéž str. 192.

⁶⁸ TOLKIEN, J. R. R., ref. 17, str. 5 viz též KRAUSE, A., ref. 46, str. 21

⁶⁹ CARPENTER, H., ref. 6, str. 210 – 213.

⁷⁰ Tamtéž str. 217 – 218. viz COREN, M., ref. 20, str. 113.

nejvýznamnější ocenění byl Řád Britského impéria.⁷¹ John Ronald Reuel Tolkien zemřel 2. 9. 1973.⁷²

1.2 Život C. S. Lewise

C. S. Lewis (pro rodinu a přátele „Jack“) se narodil 29. listopadu 1898 v Belfastu,⁷³ otec byl advokát a matka dcera kazatele.⁷⁴ Přesto podle jeho vlastních slov se o křesťanství jako dítě příliš nezajímal.⁷⁵ Nejdříve se o Lewisovo vzdělání starala jeho matka, po její smrti byl otcem posílán na různé internátní školy (jako Wynyard,⁷⁶ Campbell College⁷⁷ či Cherbourg House v Malvernu.⁷⁸). Lewis, ale nakonec skončil na soukromých studiích u profesora Kirkpatricka (přezdívaného „Velký kritik“⁷⁹). Díky Kirkpatrickově vedení se Lewis dostal na studia v Oxfordu, konkrétně na University College.⁸⁰ Poté však do Lewisova života zasáhla válka a dobrovolně se přihlásil na přípravný důstojnický kurz v Keble College,⁸¹ po jehož skončení byl poslán na frontu do Francie.⁸² Ještě před odjezdem uzavřel Lewis se svým přítelem Edwardem Francisem Moorem dohodu. Pokud jeden z nich zemře, postará se ten druhý o jeho rodinu.⁸³ Edward Moor válku nepřežil. Podle Durieze bral Lewis morálku vážně a stál si za splněním svého slibu. Sestra a matka Moora se tedy staly součástí Lewisova života, dokonce domácnosti, což tehdejší společnost uvádělo do rozpaků.⁸⁴

Válka Lewise (stejně jako Tolkiena) poznamenala. V *Zaskočen Radostí* je letmo nastíněná hrůza, kterou zažil.⁸⁵ Jakmile válka skončila, vrátil se Lewis na Oxford, nejdříve jako dočasný tutor a poté jako stálý na Magdalen College.⁸⁶ Rovněž patřil (a to i před válkou) do různých literárních klubů jako třeba do Sokratovského klubu nebo do Coalbiters (což je označení lidí, kteří sedí tak blízko ohně, že skoro jedí uhlí). Do Coalbiters byl pozván J. R. R.

---

⁷¹ CARPENTER, H., ref. 6, str. 224 – 225 viz též COREN, M., ref. 20, str. 125.

⁷² Tamtéž str. 226.

⁷³ LEWIS, C., ref. 10, str. 8 viz též DURIEZ, C., ref. 9, str. 14 – 16.

⁷⁴ GULISANO, P., ref. 56, str. 27 – 28.

⁷⁵ LEWIS, C., ref. 10, str. 11.

⁷⁶ DURIEZ, C., ref. 9, str. 30 – 33.

⁷⁷ LEWIS, C., ref. 10, str. 40.

⁷⁸ DURIEZ, C., ref. 9, str. 36.

⁷⁹ LEWIS, C., ref. 10, str. 97 viz DURIEZ, C., ref. 9, str. 48.

⁸⁰ DURIEZ, C., ref. 9, str. 62 viz také STONE, Elaine Murray. *Tvůrce Narnie: C. S. Lewis*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2013. ISBN 978-80-7915-639-6. str. 31.

⁸¹ DURIEZ, C., ref. 9, str. 66. viz také STONE, E., ref. 80, str. 32.

⁸² DURIEZ, C., ref. 9, str. 70.

⁸³ DURIEZ, C., ref. 9, str. 67 vzhledem k tomu, že kniha *Zaskočen Radostí* se zabývá jeho duchovním vývojem tak Lewis úmyslně tuto část svého života nerozebírá viz též LEWIS, C., ref. 10, str. 145.

⁸⁴ DURIEZ, C., ref. 9, str. 81.

⁸⁵ LEWIS, C., ref. 10, str. 142 – 143.

⁸⁶ DURIEZ, C., ref. 9, str. 111 – 113.

Tolkienem, klub se zaměřoval na čtení islandských ság v originále.⁸⁷ Po skončení Coalbiters (protože islandských ság není nekonečně) se Lewis s Tolkienem stali členy klubu The Inklings (jméno může znamenat vzdálenou skutečnost, ale zároveň i rozlitý inkoust kompozice).⁸⁸ Později Lewis Oxford opustil a působil na Cambridge. Lewis totiž na Oxfordu pracoval velmi dlouho, nikdy však nebyl povýšen, nebyl mu nabídnut profesorský post ani zvýšení platu. Někteří z Lewisových přátel se proto ozvali a Cambridge nabídl Lewisovi místo přímo pro něj.⁸⁹

Když začala druhá světová válka, Lewis už nespadal pod branou povinnost, přesto se snažil být aktivní a pomáhal v jednotce místních dobrovolníků,⁹⁰ mimo jiné přijal do svého domu několik dětí. Tak se objevila další z mnoha inspirací k sepsání *Narnie*.⁹¹ *Letopisy Narnie* vznikaly postupně a lišily se od předchozího Lewisova psaní.⁹² Nejdříve byla napsána kniha *The Lion, the Witch and the Wardrobe (Lev, čarodějnice a skříň)*, pak *Prince Caspian (Princ Kaspián)* a *Voyage of the Dawn Treader (Plavba Jitřního poutníka)*. Následovala kniha *The Silver Chair (Stříbrná židle)*, *Horse and his boy (Kůň a jeho chlapec)* a *The Magician's Nephew (Čarodějův synovec)* a nakonec *The Last Battle (Poslední bitva)*.⁹³

Během druhé světové války promluvil o křesťanství k vojákům RAF a následovala série rozhovorů o křesťanství do rádia BBC.⁹⁴

Díky velké popularitě (ať už šlo o jeho knihy nebo rozhlasové vysílání) dostával Lewis nesmírné množství dopisů, a právě díky této korespondenci se potkal se svojí životní láskou, Helen Joy Davidmanovou Greshamovou.⁹⁵ Jejich manželství však ze začátku bylo formalitou, která Helen a jejím dětem umožnila zůstat v Anglii. Příliš mnoho lidí o tom nevědělo, dokonce ani Tolkien. Podle Durieze Lewis věděl, že jeho příteli by se sňatek s rozvedenou ženou nelíbil.⁹⁶ Lewis také žádal o církevní sňatek, který mu byl nejdříve odepřen, právě protože byla Joy rozvedená. Dvojice nakonec byla oddána, ale stalo se tak ve stínu nemoci. Rakovinu Joy nakonec nepřekonal.⁹⁷ Lewis sám pak po delších zdravotních problémech zemřel 22. 11. 1963.⁹⁸

---

⁸⁷ STONE, E., ref. 80, str. 48.

⁸⁸ DURIEZ, C., ref. 9, str. 154 – 155.

⁸⁹ Tamtéž str. 228 – 229. viz také STONE, E., ref. 80, str. 72 – 73.

⁹⁰ DURIEZ, C., ref. 9, str. 199.

⁹¹ Tamtéž str. 197 viz také STONE, E., ref. 80, str. 53 – 54.

⁹² DURIEZ, C., ref. 9, str. 54.

⁹³ Tamtéž str. 219 – 220.

⁹⁴ Tamtéž str. 200 – 201 viz také BAEHR, T. a BAEHR, J., ref. 2, str. 20.

⁹⁵ STONE, E., ref. 80, str. 59.

⁹⁶ DURIEZ, C., ref. 9, str. 236.

⁹⁷ Tamtéž str. 237 – 239 viz též STONE, E., ref. 80, str. 73 – 85.

⁹⁸ DURIEZ, C., ref. 9, str. 255.

1.3 Shrnutí vztahu J. R. R. Tolkiena a C. S. Lewise

Jak již bylo zmíněno, Tolkienova matka (po návratu do Anglie, již jako vdova) přestoupila na katolickou víru navzdory nevoli svých příbuzných, kteří na ni poté zanevřeli.⁹⁹ C. S. Lewis se narodil do lojalistické protestantské rodiny jako potomek kolonizátorů (otec byl advokát a matka dcera zapáleného kazatele).¹⁰⁰

Přátelství Lewise a Tolkiena ze začátku nevypadalo příliš dobře, ale ukázalo se, že mají podobné zájmy. Oba měli zájem o sever, oba beletristicky psali a působili na Oxfordu. Četli podobné knihy, a kromě severských ság a jejich mytologie je oba zaujal W. Morris, Chesterton a MacDonald,¹⁰¹ měli stejné přátele (jako například Owen Barfield).¹⁰² Rovněž sdíleli silnou lásku k přírodě.¹⁰³

Později se stal Lewis i díky Tolkienovi opět křesťanem.¹⁰⁴ Lewis byl mimo to Tolkienův stálý posluchač a povzbuzoval ho v psaní a dával mu podněty vše dokončit.¹⁰⁵ Jejich přátelství se podle Gulisana odráží v přátelství elfa a trpaslíka v *Pánu prstenů*.¹⁰⁶ Při psaní Lewis a Tolkien udělali dohodu, Tolkien bude psát o dávném čase a Lewis o vzdáleném místě.¹⁰⁷ Ale nejde jen o *Pána prstenů*, náznaky propojení jsou ve více knihách. Lewis se například inspiroval samotným Tolkienem, a to jakým způsobem svého přítele viděl vepsal do *Návštěvníků z Mlčící planety*. Hlavní hrdina, profesor Elwin Ransom, je filolog a univerzitní profesor se smyslem pro humor, tvrdohlavý, a přesto zároveň dobrosrdečný. Navíc „Elwin“ je ze staré sasštiny, kterou Tolkien miloval a znamená „přítel elfů“.¹⁰⁸ Další, čeho si Gulisano všiml je ostrov Númeron v *Silmarillionu*, ze kterého pochází rod krále Aragorna, ale i Merlin z Lewisovi knihy *Ta obludná síla*.¹⁰⁹ Lewis dokonce věnoval knihu *Rady zkušeného d'ábla* Tolkienovi. V knize *Plavba Jitřního poutníka* mě zaujala vypravěčova poznámka o tom, že Eustace nečetl ty správné knihy, a tak nemohl vědět, že drak spí na pokladu.¹¹⁰ Zdá se mi to jako další z mnoha odkazů na Tolkiena, konkrétně na *Hobita* a jeho draka Šmaka.¹¹¹ Oba také píšou o oduševnělých bytostech v podobě zvířete či rostliny. Podle Durieze se Tolkien mohl

---

⁹⁹ DURIEZ, C., ref. 8, str. 17 – 18.

¹⁰⁰ GULISANO, P., ref. 56, str. 27 – 28.

¹⁰¹ GULISANO, P., ref. 56, str. 65 – 66.

¹⁰² DURIEZ, C., ref. 8, str. 157.

¹⁰³ CHANCE, J., ref. 52, str. 43 – 44.

¹⁰⁴ GULISANO, P., ref. 56, str. 66 viz též STONE, E., ref. 80, str. 42 – 43.

¹⁰⁵ TOLKIEN, J. R. R., TOLKIEN, Ch., ref. 1, str. 161.

¹⁰⁶ GULISANO, P., ref. 56, str. 65.

¹⁰⁷ CARPENTER, H., ref. 6, str. 152 viz TOLKIEN, J. R. R., TOLKIEN, Ch., ref. 1, str. 29, 342.

¹⁰⁸ GULISANO, P., ref. 56, str. 127 a 137.

¹⁰⁹ GULISANO, P., ref. 56, str. 159.

¹¹⁰ LEWIS, C. S. *Letopisy Narnie 5: Plavba Jitřního poutníka*. 2. vyd. Praha: Fragment, 2019. 264 s. ISBN 978-80-253-0347-4, str. 99.

¹¹¹ TOLKIEN, J. R. R., ref. 18, str. 180 – 181.

inspirovat u Lewisových „hnau“, Tolkien je nazývá „entové.“¹¹² Tolkien si myslel, že *Silmarillion* Lewise ohromil a jména z něj mu utkvěla v paměti a později je i sám použil jen trochu jinak. Tolkien uvádí příklad ohledně *Mlčící planety*, kdy Eldil je ozvěnou slova Eldar. Nebo, opět v *Mlčící planetě*, se hlavní hrdinové jmenují „Tora a Tindril“ což podle Tolkiena byla „ozvěna“ Tuora a Idril z Tolkienovi legendy o pádu Gondolinu. Přesto jak sám uznává, inspirací u jmen to skončilo, Lewisova mytologie byla zcela odlišná od té jeho.¹¹³

O pozdějším ochladnutí vztahů existují různé teorie. Jedna z nich se týká rodinných záležitostí, jak již bylo zmíněno, Tolkiena se mohlo dotknout, že mu Lewis zatajil sňatek s rozvedenou Joy.¹¹⁴ Další neshody mohly být v psaní, Lewis Tolkiena podporoval a povzbuzoval (což Tolkien věděl).¹¹⁵ Lewis se pro Tolkienovu práci nadchnul a podle Jane Chanceové na něj jistě měla vliv.¹¹⁶ Na druhou stranu Tolkienovi se například Lewisova *Narnie* příliš nelíbila, viděl v ní příliš mnoho nesrovnalostí a mátlá ho.¹¹⁷ Carpenter nabízí teorii, že Tolkien mohl mít pocit, že ho Lewis svojí *Narnií* v podstatě vykradl. Lewis také zkritizoval Tolkienovi básně.¹¹⁸ Možná neshoda byla v odlišnosti jejich povah či vstupu Charlese Williamse a Royem Campbellem do *The Inklings*. Williams si rozuměl s Lewisem,¹¹⁹ ale Tolkienem už tolik ne¹²⁰ (podle Durieze mohl na přátelství Williamse s Lewisem dokonce žárlit¹²¹). Tolkien se s Williamsem normálně bavil, nicméně jak se dozvídáme z jednoho dopisu neměl si s ním moc co říci, když se v nějaké věci šlo hlouběji. Tolkien od něj nějaké dobré věci četl, ale přišly mu cizí a neseděly mu.¹²² Naopak s Campbellem si nerozuměl Lewis, ale Tolkien se podle Gulisana dokonce nechal inspirovat jeho postavou při psaní hraničáře Aragorna¹²³. Gulisano také zmiňuje, že si Tolkien přál, aby se Lewis stal katolíkem jako byl on sám. Lewis ale zůstal věrný anglikánské církvi. Gulisano uvádí, že tím byl Tolkien zklamán,¹²⁴ ale zmínku o tom jsem v *Letters* neobjevila. Carpenter také zmiňuje předsudky vůči katolíkům¹²⁵ ačkoli sám

---

¹¹² DURIEZ, C., ref. 8, str. 199 – 200.

¹¹³ TOLKIEN, J. R. R., TOLKIEN, Ch., ref. 1, str. 361 – 362.

¹¹⁴ STONE, E., ref. 80, str. 74 viz též BAEHR, T. a BAEHR, J., ref. 2, str. 41 srovnej s CARPENTER, H., ref. 6, str. 210. tamtéž TOLKIEN, J. R. R., TOLKIEN, Ch., ref. 1, str. 341.

¹¹⁵ TOLKIEN, J. R. R., TOLKIEN, Ch., ref. 1, str. 184, 303, 362, 366.

¹¹⁶ CHANCE, J., ref. 52, str. 40 – 41.

¹¹⁷ HOOPER, Walter. C. S. *Lewis: A Companion and Guide*. London: HarperCollins Publishers, 1996. ISBN 0 00 628046 3, str. 402 viz též STONE, E., ref. 80, str. 54 viz též CHANCE, J., ref. 52, str. 39 srovnej s TOLKIEN, J. R. R., TOLKIEN, Ch., ref. 1, str. 352.

¹¹⁸ CARPENTER, H., ref. 6, str. 178 – 179.

¹¹⁹ CHANCE, J., ref. 52, str. 36.

¹²⁰ TOLKIEN, J. R. R., TOLKIEN, Ch., ref. 1, str. 341 viz též HOŠEK, P., ref. 5, str. 7.

¹²¹ DURIEZ, C., ref. 8, str. 210 viz též CHANCE, J., ref. 52, str. 38 – 39.

¹²² TOLKIEN, J. R. R., TOLKIEN, Ch., ref. 1, str. 362.

¹²³ GULISANO, P., ref. 56, str. 116 – 122.

¹²⁴ Tamtéž str. 75.

¹²⁵ Tamtéž str. 209 viz též HOŠEK, P., ref. 5, str. 7.

Lewis v *Zaskočen radostí* říká, že díky jeho přátelství s Tolkienem se jeho staré předsudky zhroutily.¹²⁶

1.4 Srovnání náboženského vývoje Tolkiena a Lewise

Pro srovnání těchto dvou autorů pro nás bude důležité, z jakého prostředí oba pocházeli, jaké měli rodinné zázemí i jakými důležitými událostmi v životě prošli. Zjednodušeně se dá říci, že šlo o vrstevníky ze stejné země, oba měli sourozence, v raném věku jim zemřela matka a oba byli Oxfordskými učenici sdílejícími podobnou zálibu ve věcech ze severu. Bližší pohled na jejich životy (se zaměřením na duchovno) nám tedy může ukázat jednotlivé rozdíly. Poté se zaměřím na Sundénovo zprostředkování předání tradice a pak na Williama Jamese a jeho pojetí zdravé a nemocné duše.

Tolkien vyrůstal se svojí matkou a bratrem, většinou rodiny byli odmítnutí, protože jeho matka se (spolu se svojí sestrou) stala katoličkou.¹²⁷ Obávala se, že kdyby se s ní něco stalo, chlapi by byli u příbuzných, kteří byli jiného vyznání. Proto poprosila Otce Morgana, zda by se chlapců neujal. Ten se skutečně po její smrti stal opatrovníkem obou chlapců.¹²⁸ Tolkien spolu se svým bratrem byli v oratoři u otce Morgana skoro pořád, často snídali s knězi po mši. Oratoř jim byla bezpečným místem¹²⁹ a podíleli se i na rozvoji celé náboženské komunity, Duriez uvádí, že dokonce založili tři oddíly skautů.¹³⁰ Tolkien bral svoji víru vážně, jeho žena Edith, když se za něj měla provdat, na jeho přání konvertovala ke katolické víře.¹³¹ Každopádně můžeme vidět, že byl celé dětství obklopen přirozeně věřícími lidmi.¹³²

Podle Sundéna bychom tyto osoby, zprostředkovatele, mohly nazvat jako „jisté“. Jistí zprostředkovatelé jsou v předání náboženství sice důslední, ale nejde o žádné donucování. Sami mají k náboženským otázkám kladný vztah a sami jsou příkladem.¹³³

Lewis byl rovněž obklopen věřícími, jeho dědeček z otcovi strany byl velšský evangelík, druhý dědeček byl místní kazatel¹³⁴ a Lewisovi rodiče byli irští anglikáni.¹³⁵

---

¹²⁶ LEWIS, C., ref. 10, str. 158.

¹²⁷ CARPENTER, H., ref. 6, str. 29.

¹²⁸ Tamtéž str. 35.

¹²⁹ COREN, M., ref. 20, str. 31.

¹³⁰ DURIEZ, C., ref. 8, str. 26 – 27.

¹³¹ Tamtéž str. 63 – 64, 66.

¹³² HOŠEK, P., ref. 5, str. 26.

¹³³ HOLM, Nils G. *Úvod do psychologie náboženství*. Praha: Portál, 1998. 157 s. ISBN 80-7178-217-3, str. 77.

¹³⁴ DURIEZ, C., ref. 8, str. 14 – 15.

¹³⁵ DURIEZ, C., ref. 9, str. 22.

Později do jeho života vstoupila guvernánka, která byla presbyteriánkou.¹³⁶ Sám Lewis v *Zaskočen radostí* píše, že se sice jeho rodiče zajímali, šlo jim o to, aby znal modlitby a včas ho odvedli do kostela, ale jemu to bylo víceméně lhostejné. Z jeho vzpomínek snadno pochopíme, že se jeho otec k víře stavěl velmi vlažně a na matčino náboženské zaujetí se Lewis nepamatuje vůbec.¹³⁷

Lewis tedy v dětství neměl nijak pevnou víru, zato, ale čas od času prožil jakési záblesky krásy, navštívení něčeho, co nazývá Radostí. Poprvé podle něj, když mu bratr do pokoje přinesl malou zahrádku ve víku od sušenek. Touhu nazvanou „Sehnsucht“ objevil v dětství, když se s bratrem z okna dívali na Castlereagh Hills.¹³⁸ Později se tato Touha objevovala u severských věcí, jako například, když poprvé četl báseň o Balderovi.¹³⁹ Kniha *Zaskočen Radostí* ukazuje, jak Lewis po Radosti pátral. Sám pak ale nadhazuje myšlenku, zda nakonec všechna potěšení nejsou náhradou za Radost.¹⁴⁰

Umírání jeho matky byla tragédie pro celou rodinu. Lewis vzpomíná, že se tehdy modlil k Bohu o její uzdravení, ale přistupoval k němu spíše jako ke kouzelníkovi. Když zemřela vzal to tak, že to prostě jen nefungovalo.¹⁴¹ Po její smrti byl Lewis s bratrem poslán do Wynyardu, do školy, která byla pod vedením ředitele Roberta Caprona krutou zkušeností.¹⁴² S bratrem zažili kromě násilí z ředitelovi strany také to, že se museli aktivně podílet na bohoslužbách. Lewis se zde ale setkal s lidmi, kteří upřímně věřili, a to v něm vzbudilo skutečný, vážný zájem o náboženství a *Bibli*. Zároveň v tom ale byl také velký strach o svoji duši. Jak sám připouští měl k obřadům i jistý odstup, byly pro něj jiné, cizí.¹⁴³ Lewisovi podle Durieze mohly obřady vadit také vzhledem k jeho severoirskému protestantskému původu.¹⁴⁴

Po Wynyardu nastoupil na Campbell College, ale i tuto školu změnil. V Cherbourg House v Malvernu se potkal s dalším důležitým člověkem, který určil jeho duchovní směr, se slečnou Cowieovou. Tato hospodyně se aktivně zajímala o různé duchovní tradice. Nedá se říci, že by to byl její záměr, ale pod jejím vlivem Lewis křesťanskou víru opustil.¹⁴⁵ Po prosbách o změnu školy mu jeho otec velmi zdráhavě vyhověl a Lewisovým soukromým

---

¹³⁶ LEWIS, C., ref. 10, str. 13.

¹³⁷ Tamtéž str. 11 viz též HOŠEK, P., ref. 5, str. 26.

¹³⁸ LEWIS, C., ref. 10, str. 10 – 11.

¹³⁹ Tamtéž str. 17 – 18.

¹⁴⁰ Tamtéž str. 124.

¹⁴¹ Tamtéž str. 20.

¹⁴² DURIEZ, C., ref. 9, str. 30 – 33.

¹⁴³ LEWIS, C., ref. 10, str. 28 – 29.

¹⁴⁴ DURIEZ, C., ref. 9, str. 35.

¹⁴⁵ LEWIS, C., ref. 10, str. 46 – 47.

učitelem se stal Kirkpatrick. Lewis vzpomíná, že byl ateistou, či spíše „racionalistou“. Přesto náboženství před Lewisem nikdy neshazoval.¹⁴⁶ Pro Lewise byl v této etapě života přitažlivý materialismus, nabízel konec všeho smrtí (i kdyby to měla být sebevražda). Nesnášel vyrušování a zdálo se mu, že v křesťanství člověk nikdy není sám, není se kde skrýt.¹⁴⁷

Lewis tedy již nebyl věřícím křesťanem. Přesto ho ale jeho otec prakticky donutil podstoupit svátost biřmování. Podle různých vzpomínek na otce se dá docela snadno usoudit, že Lewis nejspíše neměl moc na vybranou. I tak v *Zaskočen radostí* později říká, že šlo spíše o jeho zbabělost, která jej dohnala k takové přetvářce a ta pak k rouhání.¹⁴⁸

Kromě jeho učitelů byli dalším důležitým vlivem jeho přátelé a literatura, která se mu dostala do rukou. Četba v něm znovu oživila zájem o spiritismus, theosofii a panteismus.¹⁴⁹ Kniha *Snílci* od George MacDonalda pokřtila jeho imaginaci¹⁵⁰ a velmi se mu líbil i Chestertonův humor a jeho dobrotá.¹⁵¹ Postupně si všímal, že knihy křesťanských autorů mají to, co se mu líbí, drsnost a sytost života, zatímco nekřesťanští jaksí nemají hloubku.

Zároveň Lewisovi vstoupila do cesty Alexandrova filozofie mluvící o tom, že nelze zároveň prožívat a analyzovat svůj prožitek. Lewis tuto filozofii vzal za svoji při svém pátrání po Radosti.¹⁵²

Lewisovi přátelé patřili do řad křesťanů, zmiňuje jména jako Nevili Coghill, H. V. V. Dyson a J. R. R. Tolkien.¹⁵³ J. R. R. Tolkien byl důležitou osobou, která Lewise postrčila ke křesťanství. Bruner říká, že Tolkienův *Pán prstenů* může pokřtít naši imaginaci víc než studia, otevřít zadní vrátka srdce, když ta přední jsou uzamčena.¹⁵⁴ Lewis tento okamžik zažil i při četbě *Snílků*.¹⁵⁵ Chanceová má za to, že Lewis přebral některé Tolkienovy myšlenky. Podle ní právě díky Tolkienovi začal ke křesťanství přistupovat nejen na racionální úrovni, ale i na mýtické.¹⁵⁶ Lewis se potýkal dlouho s problémem, který se týkal přesvědčení, že to co miluje, je imaginární a to o čem byl přesvědčen, že je reálné mu přišlo nelítostné a nesmyslné.¹⁵⁷ Nicméně Tolkien byl přesvědčen o tom, že legendy a mýty jsou tvořeny

---

¹⁴⁶ Tamtéž str. 103 srovnej STONE, E., ref. 80, str. 28

¹⁴⁷ LEWIS, C., ref. 10, str. 125 – 126.

¹⁴⁸ Tamtéž str. 118.

¹⁴⁹ Tamtéž str. 128.

¹⁵⁰ Tamtéž str. 130 – 131.

¹⁵¹ Tamtéž str. 139.

¹⁵² Tamtéž str. 156 – 159.

¹⁵³ Tamtéž str. 155 – 158.

¹⁵⁴ BRUNER, Kurt D. a Jim WARE. *Finding God in The lord of the rings*. Wheaton: Tyndale House, 2001. 120 s. ISBN 978-0-8423-5571-1, předmluva IX – X.

¹⁵⁵ LEWIS, C., ref. 10, str. 131 – 132.

¹⁵⁶ CHANCE, J., ref. 52, str. 42 – 43.

¹⁵⁷ LEWIS, C., ref. 10, str. 124 – 125.

pravdou¹⁵⁸ a dokonce i pohanské mýty v sobě obsahují popis skutečných historických událostí.¹⁵⁹ Na Lewise měl také jistě vliv jeho učitel, Kirkpatrick. Ten podle Lewise čerpal svůj ateismus hlavně ze *Zlaté ratolesti* Jamese Frazera.¹⁶⁰ Vzhledem k Lewisově lásce k literatuře je dost pravděpodobné, že si ji přečetl rovněž (této skutečnosti si všiml i Matěj Hájek, který zmiňuje jistý vliv *Zlaté ratolesti* na Lewise). Sloučení mýtu a pravdy, hlavně tedy to, že i pohanské mýty obsahují pravdu, pro Lewise mohlo být dost důležité.¹⁶¹ Carpenter, Stoneová i Duriez zmiňují večer, kdy Tolkien, Dyson a Lewis mluvili o mýtech a o ukřižování. Lewis se zaobíral ukřižováním Krista, unikál mu důvod. Přátelé namítli, že u severských věcí je obětí pohnut a nepřemýšlí nad tím tolik, jinými slovy žádá od evangelií víc, význam přesahující mýtus. Tolkien tedy začal vysvětlovat na příkladu hvězdy. Hvězdu podle něj nazveme hvězdou a myslíme tím kus hmoty, která se pohybuje po určité dráze, ale to je jen náš vlastní náhled. Řeč je vynálezem o předmětech a mýtus je vynálezem o pravdě. Tolkien se držel své myšlenky, totiž, že Kristův příběh je sice mýtus, ale mýtus, který se stal skutečností.¹⁶² To, že tento rozhovor byl pro Lewise důležitý lze odvodit z toho, že v *Jitřním poutníkově* narazíme na velmi podobný rozhovor. Eustace mluví s vysloužilou hvězdou Rámandú. Eustace říká, že v jeho světě je hvězda velkou koulí hořícího plynu, ale Rámandú nesouhlasí. To je totiž podle něj pouze to, z čeho hvězda je, nikoli čím je.¹⁶³ Tolkiena tento rozhovor rovněž zaujal, protože o něm napsal báseň určenou přímo pro C. S. Lewise. Nazval ji Mythopoeia a shrnul v ní to o čem s Lewisem mluvili.¹⁶⁴

Přátelství Owena Barfielda s Lewisem přerostlo v něco, co nazval „Velkou Válkou“, oba měli rádi stejné věci, ale měli na ně jiný náhled což vedlo k diskuzím. Tato „válka“ přiměla Lewise vzdát se realismu. Místo toho se raději začal odkazovat na Absolutno.¹⁶⁵ Nicméně na Oxfordu vyučoval filozofii a objasnit Absolutno bylo složité. Lewis tedy začal preferovat theistický idealismus (zmiňuje Berkeleyho), který si ale si ale přizpůsobil podle sebe. Měl za to, že se s Bohem nelze setkat, bylo by to stejné jako kdyby se Hamlet setkal se Shakespearem.¹⁶⁶ Nicméně později (při jízdě autobusem) měl pocit jako kdyby na sobě měl cosi jako pevný krunýř a stál před volbou, zda jej sundá či nikoli. Lewis popisuje, že tehdy

---

¹⁵⁸ TOLKIEN, J. R. R., TOLKIEN, Ch., ref. 1, str. 147.

¹⁵⁹ DURIEZ, C., ref. 8, str. 180.

¹⁶⁰ LEWIS, C., ref. 10, str. 103.

¹⁶¹ HÁJEK, Matěj. *Imaginace v pojetí Owena Barfielda v rozhovoru s Clivem S. Lewisem*. Praha: Dingir, 2014. 274 s. ISBN 978-80-86779-33-1, str. 61.

¹⁶² CARPENTER, H., ref. 6, str. 133 – 134 viz též DURIEZ, C., ref. 9, str. 142 – 145 srovnej HOŠEK, P., ref. 5, str. 27.

¹⁶³ LEWIS, C. S., ref. 110, str. 223.

¹⁶⁴ HOŠEK, P., ref. 5, str. 30.

¹⁶⁵ LEWIS, C., ref. 10, str. 151 – 153.

¹⁶⁶ LEWIS, C., ref. 10, str. 162.

začal prvně zkoumat sám sebe proto, aby jeho myšlenky a činy byly v souladu s univerzálním Duchem. Ale to, co v sobě našel ho spíše vyděsilo, natolik že potřeboval jeho podporu. Jenže místo Ducha se mu zjevil Pán (Lewis to uvádí biblickým citátem Exodus 3:14). Lewis se pak stal sklíčeným a zdráhavým konvertitou, zatím ale pouze k theismu.¹⁶⁷ Jeho konverze ke křesťanství přišla s podobnými obtížemi, snad jen byla o něco rychlejší.¹⁶⁸

Lewisovi rodiče se podle Sundénovi teorie dají označit za nejisté zprostředkovatele. Tito zprostředkovatelé se vyznačují nediferencovaným (či úzkostným) vztahem k církvi a náboženství vůbec.¹⁶⁹ Za nejistého můžeme označit i Kirkpatricka ačkoli, jak bylo zmíněno, před Lewisem náboženství nikdy nehaněl. Později Lewis pátral po Radosti a do cesty mu vstupovala díla autorů, kteří si svojí vírou byli jisti a on si všiml jejich hloubky. Nenáboženské autory vnímal jako nudné. Jeho přátelé se buď věřícími stali nebo již jimi byli.

William James popisuje dva typy náboženské zralosti, zdravou a nemocnou duši, jednu a dvakrát zrozené. Jejich (popisné, nikoli hodnotící) označení souvisí i s průběhem konverze. U zralé duše přichází náboženská zralost pomalu a postupně. Nemocná duše prochází různými svízelemi, zranění probíhá postupně.¹⁷⁰ Nicméně podle Jamese má nemocná mysl větší část zkušenosti a rozhodně větší rozhled. Zdravá mysl se odvrací od všeho zlého, žije v záplavě dobra, to je dobré jen pokud ji nedostihne záplava melancholie.¹⁷¹ Podle Jamese je v jádru problému otázka po původu zla.¹⁷² Má za to, že filozofický náhled nám říká, že jestliže je zlo součástí skutečnosti, tak má to nějaký rozumný důvod. Když tedy zdravá duše z nějakého důvodu odmítne zlo, pak její náhled nebude úplný.¹⁷³

William James myslí pojmem obrácení to, že se náboženské myšlenky, které až dosud byly na okraji dostanou do popředí a zaujmou ústřední místo. Náboženské cíle pak budou tvořit habituální ústředí jeho energie.¹⁷⁴ Jde podle něj také o proces, kdy se sjednocuje rozdělená duše. Když nabývá vědomí, že je dokonalejší a blažená (blaženost vidí James jako jeden z lidských cílů¹⁷⁵). Jde o postupný nebo rychlý proces.¹⁷⁶ James tvrdí, že důsledkem obrácení je vidění nového nebe nad zemí. Člověk, který se obrátil má podle něj před očima přirozený zevnějšek přírody.¹⁷⁷

---

¹⁶⁷ Tamtéž str. 163 – 168.

¹⁶⁸ Tamtéž str. 172.

¹⁶⁹ HOLM, N., ref. 133, str. 77.

¹⁷⁰ WILLIAM JAMES. *Druhy náboženské zkušenosti*. Praha: Typus, 1930. str. 106.

¹⁷¹ Tamtéž, str. 126.

¹⁷² Tamtéž str. 103 – 104.

¹⁷³ Tamtéž str. 127.

¹⁷⁴ Tamtéž str. 142.

¹⁷⁵ Tamtéž str. 69.

¹⁷⁶ Tamtéž str. 139.

¹⁷⁷ Tamtéž str. 118.

James také vidí dva způsoby duševního dění v člověku, podle kterých se i mění způsob obrácení člověka. Jedním je snaha to objevit (uvádí příklad, jako když si na něco nemůžeme vzpomenout), ale čím výrazněji se snažíme, tím je to horší. Přesto je úsilím v člověku vyvolán skrytý děj, člověk se ale musí vzdát, aby se dostavil výsledek. Druhý je typ činné vůle, který buduje své mravní a duševní schopnosti (ale i ten má své kritické okamžiky). James tedy rozděluje na dva způsoby na vědomý, chtěný a nevědomý a nechtěný. James zmiňuje i Starbucka, který mluví o typu činné vůle a trapném vzdávání se.¹⁷⁸ Přesto podle Jamese není až takový rozdíl mezi vědomým a nevědomým způsobem obrácení, protože ten poslední krok stejně musí být ponechán jiným silám, je tedy potřeba se vzdát.¹⁷⁹ James také zmiňuje, že jsou lidé, kterým náboženský cit zcela chybí.¹⁸⁰

Teoreticky, vzhledem k jejich životům a vlivům, které na oba autory působily si myslím, že se Tolkien dá označit za „jednou zrozeného“ a Lewis za „zrozeného dvakrát“. Tolkien, přesně jak James zmiňuje, postupně budoval mravní a duševní schopnosti, kromě velkého zájmu o jazyky strávil část dětství v oratoři s katolickými kněžími.¹⁸¹ Lewis pak procházel procesem složitějším obrácení, který James popisuje. Celý život pátral po Radosti, a nakonec byl donucen se vzdát a stát se konvertitou.¹⁸² Ale už se nedá souhlasit s tím, že by se Tolkien jako zdravá duše odvracel od všeho zlého a tím pádem měl menší nebo neúplný rozhled. Jak Lewis, tak Tolkien pracovali s pojetím zla, oba se s ním nějakým způsobem museli vyrovnat.

---

¹⁷⁸ Tamtéž str. 148 – 149.

¹⁷⁹ Tamtéž str. 150.

¹⁸⁰ Tamtéž str. 147.

¹⁸¹ DURIEZ, C., ref. 8, str. 26 – 27.

¹⁸² LEWIS, C., ref. 10, str. 165 – 166.

2 Literární teorie

Při definování pojmu fantasy narazíme hned na několik problémů. Například na počet různých interpretací, o vymezení žánru se totiž snaží nejen akademici, ale i fanoušci fantastické literatury. Problém definice jako takové spočívá v její zastarávání, žánr se totiž vyvíjí a mění (a životnost různých podžánrů fantasy mnohdy záleží na marketinkových tazích¹⁸³).¹⁸⁴ Další problém fantastiky je i ten, že definice je buď příliš velká, příliš obecná, že do ní lze zahrnout vše. Nebo se definice soustředí jen na něco specifického a vynechá tak texty, jejichž jádro je někde jinde.¹⁸⁵ Různorodost pojmů spojených s fantastickou literaturou, jak Dědinová správně vypíchla, hraničí takřka s chaosem.¹⁸⁶

Encyklopedie literárních žánrů mluví o pojmu fantasy podrobněji, já pro účely svojí práce jejich definici zkrátím na to, co považují za důležité. Fantasy je podle této knihy populární žánr iracionální fantastiky s tematickými zdroji v mýtu a středověké romanci. Podle autorů se jedná o protipól sci-fi, protože staví proti racionalismu citovost a pohádkovost. Zaměřuje se také na magii a mystiku. Mezi základní motivy patří ty mytologické, ale jde také o motiv cesty. Během ní se utváří hrdinův postoj ke světu, jde o dobrodružství a může jít o symbolické vyjádření životní pouti. Encyklopedie rovněž rozpracovává další rovinu spojenou s fantasy, a to je vstup do jiné dimenze ve třech možných podobách. První je možnost vytvoření imaginárního světa, pak imaginárního světa, který je paralelní s tím naším nebo jde o fantastickou pseudohistorii. Ve fantasy se vytvořili tři hlavní žánrové varianty, jde o epickou a hrdinskou fantasy a science fiction fantasy. Tolkien a Lewis podle autorů nazývali svoji tvorbu mýtotvorbou, vlastně psali umělý mýtus, ale také se stali inspirací pro další autory fantasy.¹⁸⁷ Potvrzení myšlenky, že vytvářeli novou mytologii lze najít v *Letters*, kde Tolkien svoji literární tvorbu označil za mýtus.¹⁸⁸

Dědinová zmiňuje, že existuje i pojetí fantasy, které pracuje s fantastickým prvkem a vyloučí science fiction jako příbuzný žánr.¹⁸⁹ V knize *A short history of fantasy* autoři za hlavní znak fantasy považují přítomnost něčeho nevysvětlitelného, konstrukci nemožného. To jej odlišuje od science fiction, které je sice také založené na nepravděpodobné záležitosti, ale snaží

---

¹⁸³ JAMES, E. a MENDLESOHN, F. ed., ref. 12, str. 2.

¹⁸⁴ DĚDINOVÁ, T., ref. 11, str. 57.

¹⁸⁵ Tamtéž str. 30.

¹⁸⁶ Tamtéž str. 15.

¹⁸⁷ MOCNÁ, Dagmar a Josef PETERKA a kolektiv. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka, 2004. 697 s. ISBN 80-7185-669-x, str. 187 – 189.

¹⁸⁸ TOLKIEN, J. R. R., TOLKIEN, Ch., ref. 1, str. 286.

¹⁸⁹ DĚDINOVÁ, T., ref. 11, str. 16.

se o vysvětlení (různé vědecké možnosti).¹⁹⁰ Problémem je, že někteří velmi důležití autoři fantasy žánru vytvářejí druhotný svět právě za pomoci věd (ať už z humanitních nebo i přírodovědných), Antonín Kudláč jako příklad uvádí právě J. R. R. Tolkiena.¹⁹¹

John Clute podle Jamese a Mendlesohnové význačně přispěl svojí definicí fantasy, podle něj fantasy obsahuje „wrogness“ tedy zhoršování stávajícího stavu světa, „thinning“ cosi jako „onemocnění“ světa, „regonition“ poznání hrdiny či hrdinů, co přesně je podstatou nemoci a „healing“ tedy uzdravení světa.¹⁹² Podle této definice by třeba právě *Pán prstenů* zapadal do žánru fantasy. Ředěním se myslí padlý stav, tedy to, co se stalo z původní krásné země právě pod vlivem Saurona. Špatnost toho všeho vyžaduje léčení, což je důvodem cesty, na kterou se hrdinové vypraví a postupně poznají svoji roli v příběhu světa. Tolkien je podle Jamese věrný i zápletky, která je společná více fantastickým knihám. Zahrnuje totiž cestu po krajině, útěk, oddělení a pokušení.¹⁹³

Mendlesohnová vidí čtyři různé mody fantasy. Jde o „hledání portálu, pohlcení, vniknutí a liminalitu“. Při hledání portálu hlavní hrdinové vstupují do nového světa, v pohlcení jsou hrdinové součástí fantastického světa, vniknutím se rozumí zásah fantastického světa do jiného, primárního ačkoli ne vždy našeho. A liminalita je, že se magie může, ale nemusí stát. Pokud bychom se řídili touto teorií, pak *Letopisy Narnie* spadají do portálového modu, děti totiž z našeho světa přicházejí do jiného, do Narnie.

Po Tolkienově teorii *O pohádkách* považují Edward James a Farah Mendlesohnová za jedno z nejhodnotnějších vyjádření k fantasy teoretický text od Briana Atteberyho, který říká, že fantasy je skupinou navzájem si podobných textů. Jde o shluk společných znaků, které mohou být i vyprávěcí technikou. Ve středu pomyslné sítě jsou ty, které sdílí nejvíce znaků nemožnosti, na okraji jsou díla, která mají malý počet společných znaků.¹⁹⁴

V angloamerické a české teorii fantasy je ale rozdíl. V Čechách je podle Dědinové fantastická literatura vykládána jako zastřešující pojem hlavně pro science fiction, fantasy a pro horor. Naproti tomu anglosaské prostředí pracuje s pojmy novela a romance, které se liší hlavně postojem k aktuálnímu světu.¹⁹⁵ Pod romancí je fantasy jako podkategorie a ve většině případů

---

¹⁹⁰ MENDLESOHN, Farah a JAMES, Edward. *A short history of fantasy*. Rev. and updated ed. Faringdon: Libri Publishing, 2012. ISBN 978-1-907471-66-7, str. 1 – 2.

¹⁹¹ KUDLÁČ, A. K. K., ref. 13, str. 51 – 52.

¹⁹² JAMES, E. a MENDLESOHN, F. ed., ref. 12, str. 2. viz KUDLÁČ, A. K. K., ref. 13, str. 48.

¹⁹³ JAMES, E. a MENDLESOHN, F. ed., ref. 12, str. 64 – 65.

¹⁹⁴ Tamtéž str. 1 – 2.

¹⁹⁵ DĚDINOVÁ, T., ref. 11, str. 15 – 16.

se tam řadí veškerá fantastická literatura. Až potom je zde podžánr fantastiky, do kterého podle Dědinové spadá dílo J. R. R. Tolkiena.¹⁹⁶

Fantasy je podle *The concise Oxford dictionary of literary terms* všeobecný termín pro druh fikční práce, která není primárně věnována realistickému zobrazení nám známého světa. Tato kategorie zahrnuje několik literárních žánrů (jde o snové vize, bajky, pohádky, romance a science fiction) popisující imaginární světy ve kterých jsou věci jako magická síla přijaty.¹⁹⁷

Je zde i otázka zařazení náboženských a mystických textů do žánru fantasy. Tato díla sice obsahují nadpřirozené prvky, ale byla napsána za jiným účelem. Dědinová to řeší tím, že je důležitá jakási dohoda mezi autorem a čtenářem. Fantastické dílo buduje víru, ale sekundární, fikční, nikoli tu primární, která by byla totožná s vírou v realitu aktuálního světa případně náboženskou vírou.¹⁹⁸

Kromě problému náboženských textů jsou zde i psychické a historické meze literatury. Díla některých autorů mohou být čtena jako fantasy, ale mysl autorů při psaní měla problém s poznáním hranic mezi realitou a fantazií. Nebo jsou některé texty napsány ve víře, že skutečně jde o spojení nadpřirozena s pozemským, ale pak je to čteno čtenáři jako fantasy, jako fikce.¹⁹⁹ Dědinová zmiňuje autory Wolfa a S. C. Fredericksna s tím, že podle nich by fantastická literatura měla být orientována k realitě. Tedy by měla odlišovat mezi skutečným a fikčním světem, ačkoli jak je něco takového ve fantasy možné mi poněkud uniká. Větší smysl mi to spíše dává, mluví-li se v této souvislosti o autorovi. Proto je podle Dědinové třeba i respektovat záměr a psychický stav autora.²⁰⁰

Historická meze spočívá v proměnlivosti konsenzuální reality. Zjednodušeně řečeno, že to, co mohlo být kdysi pouhou fikcí se stalo běžnou skutečností.²⁰¹ Jako poslední zmíním paradox literatury a reality, jazykem se snažíme popsat realitu, ale zároveň něco takového nelze. Každý z nás ji vnímá jinak, nabízíme tak svůj vlastní model, který má vlastní hranice a možnosti. A přestože tedy realitu nelze popsat, zároveň jí nelze uniknout, v každé tvorbě (tedy i Lewisově a Tolkienově) na ni bude odkaz.²⁰²

Vzhledem k vývoji žánru si lze všimnout i posunu pojetí *Letopisů Narnie* a *Pána prstenů*. Obě knihy jsou propojeny s autory, s jejich myšlením a morálkou, která je zcela jistě

---

¹⁹⁶ DĚDINOVÁ, T., ref. 11, str. 16.

¹⁹⁷ BALDICK, Chris. *The concise Oxford dictionary of literary terms*. 2nd ed. Oxford: Oxford University Press, 2001. 278 s. Oxford paperback reference. ISBN 0-19-280118-X, str. 95.

¹⁹⁸ DĚDINOVÁ, T., ref. 11, str. 25 – 27.

¹⁹⁹ MENDLESOHN, F. a JAMES, E., ref. 190, str. 3 viz též DĚDINOVÁ, T., ref. 11, str. 25 – 27.

²⁰⁰ DĚDINOVÁ, T., ref. 11, str. 27.

²⁰¹ Tamtéž str. 25.

²⁰² Tamtéž str. 37.

ovlivněna křesťanstvím. Je otázkou, zda něco takového obsahují pozdější a nyní vznikající fantastická díla. Ale nešlo jen o posun po Lewisovi a Tolkienovi, Tolkienův *Pán prstenů* byl nečekaný. Lewis v recenzi na *Pána prstenů* napsal, že předtím nic podobného nebylo.²⁰³ Abychom lépe porozuměli *Pánu prstenů* a *Letopisům Narnie*, je třeba se podívat jakým způsobem autoři přistupovali k mýtu a pohádkovým příběhům.

2.1 Tolkien jako literární teoretik a vypravěč příběhů

Psaní, které obsahuje prvky fantazie, označuje Tolkien jako pohádkové příběhy a podle mého názoru pod žánr fantasy začal spadat až později vlivem a působením marketinkových tahů. Definice pohádky podle Tolkiena nezávisí ani tolik na slovníkových definicích jako spíše na povaze Pohádkové země, kterou nazval Faeríí (její název pak překládá jako „kouzlo“). Za pohádku považuje cokoli, co se k Faeríi vztahuje.²⁰⁴

Původ Faerie a vlastně i magie (magických zaříkávacích) vidí Tolkien v mysli člověka, který dokáže obratně využít slov, která zná a dát jim nový smysl a význam. Člověk se tak sám stává lidským stvořitelem.²⁰⁵ Fantazii Tolkien považuje za přirozenou lidskou činnost, která ničím neuráží Rozum ani neotupuje smysl pro vědeckou pravdu. Právě naopak, čím pronikavější a bystřejší rozum, tím dokonalejší fantazii vytvoří.²⁰⁶ Nevýhoda fantazie je její složitější uskutečnění. Nejde o to jen vytvořit neobvyklé slovní spojení, popsat je či si je představit. Vytvořit druhotný svět vyžaduje jisté úsilí, vytváří se tak druhotná víra.²⁰⁷ Fantazii lze rovněž přehnat nebo pokazit, ale to lze cokoliv. Fantazie sice zůstává naším právem, ale tvoříme podle své míry a nepůvodně. Zde Tolkien píše v souladu s biblickým pojetím, nepůvodně protože jsme sami stvořeni, a to k obrazu a podobě svého Tvůrce tedy Boha.²⁰⁸

K určení toho, co je a co není pohádka lze použít i negativním vymezením, totiž určením toho, co pohádka není. Podle Tolkiena do pohádek nepatří věci, které lze spatřit v našem světě na vlastní oči, kdy nás třeba dělí pouhá vzdálenost. Z pohádek vylučuje i příběhy, které používají mechanismus snu (čtenář se to stejně nakonec dozví) a zvířecí povídky.²⁰⁹ Zároveň se vymezuje i vůči jisté teorii o původu pohádkových příběhů. Podle této teorie byli bohové personifikací přírodních živlů a ve snaze bohy polidštit se jejich moc přičetla pradávám

---

²⁰³ LEWIS, C. S., ref. 15, str. 95.

²⁰⁴ TOLKIEN, J. R. R., ref. 14, str. 135 – 136.

²⁰⁵ Tamtéž str. 143.

²⁰⁶ Tamtéž str. 163.

²⁰⁷ Tamtéž str. 158 – 159.

²⁰⁸ Tamtéž str. 163.

²⁰⁹ Tamtéž str. 137 -138.

hrdinům, kteří ale už byli lidé. Postupem času se stali pověstmi, pohádkami pro děti. Podle Tolkiena čím bliž je „přírodní mýtus“ nebo alegorie svému předpokládanému archetypu, tím méně je zajímavý. Nakonec Tolkien dochází k závěru, že přemýšlet „o tom, jak to vlastně bylo“ k ničemu nevede.²¹⁰ Pokud jde o *Pána prstenů*, duchovního rozměru si Tolkien všiml až později, neplánoval psát alegorii ani zašifrované kázání.²¹¹ Podle Kreefta možná psal mýtickým jazykem, ale rozhodně ne alegorii.²¹²

V mytologii lze podle Tolkiena zahlédnout cosi „vyššího“, tím myslí božství, právo na moc, nárok na úctu, a tedy vlastně náboženství. Poté cituje Langa, podle kterého se mytologie a náboženství, třebaže jde o odlišné věci, navzájem neoddělitelně propletly.²¹³ Pohádky by podle Tolkiena, stejně jako mýty, měli obsahovat náboženskou pravdu.²¹⁴

Pokud jde o spojení dětí a pohádek je Tolkien toho názoru, že by děti neměli být nijak výlučně spojovány s pohádkami. Pokud má pohádka jako taková podle něj stát za přečtení, musí být napsána pro dospělé. Děti rostou a časem porozumí, Tolkien dává přirovnání k šatům, pohádkový příběh musí dětem dovolit vyrůst.²¹⁵ Úspěšný vypravěč dokáže dobře vytvořit druhotný svět a děti do něj vtáhnout, stvoří tedy jakousi literární víru. Tolkien stav myslí nazval „dobrovolným potlačením nevíry“. Člověk je vtažen do světa s vlastními pravidly a věří jim, jestliže ale příběh není tak dobrý a vznikne „nevíra“ (tedy literární víra v druhý svět padne), začne se člověk na příběh dívat zvenčí. A je-li přinucen zůstat (a nevíru potlačit) stane se vyprávění podle Tolkiena nesnesitelným.²¹⁶

Správně napsaná pohádka bude sdílet hodnotu pohádkových příběhů, kterou vlastní i ostatní literární formy. Navíc bude obsahovat Fantazii, Obnovu, Únik a Útěchu.²¹⁷ Obnovu Tolkien vysvětluje tak, že jde o znovunalezení jasně představy. Říká, že je řada věcí, které jsme si přivlastnili, které nás kdysi přitahovaly a když jsme je získaly, zavřely jsme je do svých pokladnic a přestaly se na ně dívat. Podle Tolkiena to ale nejsou jen pohádky, co má moc obnovy. Je tu pokora, „Mooreefoc“ a chestertonovská fantazie. „Mooreefoc“ se dá vyložit jako nahlížení na věci jiným způsobem. Tvůrčí fantazie ale dokáže podle Tolkiena odemknout lidské pokladnice a zamčené věci vypustit ven.²¹⁸ Únik je podle něj hlavní funkcí pohádkových

---

²¹⁰ TOLKIEN, J. R. R., ref. 14, str. 143 – 144.

²¹¹ KREEFT, Peter. *Tolkienovo vidění světa: křesťanská filozofie Pána prstenů*. Praha: Paulínky, 2014. 326 s. ISBN 978-80-7450-297-2, str. 5.

²¹² Tamtéž str. 16 – 17.

²¹³ TOLKIEN, J. R. R., ref. 14, str. 145.

²¹⁴ TOLKIEN, J. R. R., TOLKIEN, Ch., ref. 1, str. 144.

²¹⁵ TOLKIEN, J. R. R., ref. 14, str. 155 – 157.

²¹⁶ Tamtéž str. 152.

²¹⁷ Tamtéž str. 157.

²¹⁸ Tamtéž str. 16.

příběhů a Tolkien protestuje, aby se na Útěk nahlíželo negativním způsobem.²¹⁹ Únik nemusí být jen před moderní dobou, která se Tolkienovi nezamlouvala, ale i před nespravedlností, hladem a žízní, smutkem a bolestí a samozřejmě před smrtí. Eukatastrofa, tedy Útěcha pohádek, radost ze šťastného konce (dobré katastrofy) nemá podle Tolkiena nic společného s „únikem“ ani „prcháním“. Podle něj je to náhlá zázračná milost, nepopírající sice smutek a nezdar, ale konečnou porážku. Obsahuje evangelium a poskytuje záblesk Radosti. A právě Útěchu šťastného konce by podle Tolkiena měli obsahovat všechny pohádkové příběhy. Eukatastrofický příběh je pravou formou pohádky a její největší funkcí. Podle Tolkiena evangelia obsahují mnohé zázraky a je to právě evangelium, které vstoupilo do Dějin prvotního světa. A vzkříšení je ekatastrofou Vtělení, v tomto příběhu se Legenda a Historie prolnuly. Jde o příběh, který má podle Tolkiena vnitřní konzistenci reality.²²⁰

2.2 Lewis jako literární teoretik a vypravěč příběhů

Jak již bylo řečeno, Tolkien měl vliv na Lewisovo pojetí mýtu a pohádky, Lewis se na něj přímo i odkazuje.²²¹ Nicméně jde o souznění s Tolkienovými myšlenkami, nikoli karikaturu Tolkiena, jak třeba tvrdí Richard Purtill.²²² Lewis s odkazem na Tolkienovu esej *O pohádkách*, jistě převzal to, že spojení pohádek a dětí nemusí být v takovém vztahu, jak si často vydavatelé myslí (jako příklad uvádí právě *Pána prstenů*).²²³ Lewis ale také navíc rozeznává dva druhy fantasy, první druh je literární zabývající se nemožným a nadpřirozeným a druhý, který je psychologický. Protože nás bude zajímat spíše ten první tak psychologický zmíním jen letmo.

Psychologický termín rozděluje na tři skupiny významu. První dokonce ani nepojmenoval, protože to podle něj nemělo cenu, jde totiž o deziluzi bez literárního zájmu, je to víra v něco nepravdivého. Druhé pojetí nazval „stavěním morbidního zámku“, kdy si člověk postupně vybuduje nějakou fantazii, která snílkovi poskytuje útěchu, téměř potěšení. Ale časem mu tohle snění zapříčiní, že nebude schopný žít normální život. Třetí psychologické pojetí podle Lewise je dopřávání si fantazie krátce a mírně. Jako dočasnou dovolenou, která je podřízena důležitějším aktivitám. Nazývá to „stavěním normálního zámku“ (ačkoli to v originále není, myslím, že ke zmíněným zámkům se pro lepší pochopení v našem jazyce dá přidat slovo „vzdušné“). Toto snění se opět dá rozdělit, a to na Egoistické a Nestranné snění. Egoistické

---

²¹⁹ TOLKIEN, J. R. R., ref. 14, str. 166.

²²⁰ Tamtéž str. 170 – 174.

²²¹ LEWIS, C. S., ref. 15, str. 59.

²²² PURTILL, Richard L. *Lord of the elves and eldils*. San Francisco: Ignatius Press, 2006. ISBN 978-1-58617-084-4, str. 4.

²²³ LEWIS, C. S., ref. 15, str. 59 – 60.

spočívá ve vidění sebe sama jako hrdiny, vlastnění bohatství apod. Neustranné je třeba ve vnitřním náhledu na krajinu, kam se třeba z finančních důvodů nemůžeme podívat. Lewis pak navazuje, že u dětí toto snění přechází do akce do konstrukce, slovní fikci.²²⁴ Je možné, že Lewis čerpá ze své vlastní zkušenosti, s bratrem Warniem vymýšleli a stvořili vlastně celý nový svět, Boxen.²²⁵

V knize *Of This and Other Worlds* se Lewis zabývá pohádkami, tím, co je potřeba k nim říci, jaké podle něj existují možné cesty psaní a jak vznikala jeho *Narnie*. Lewis věřil, že je potřeba, aby pohádka obsahovala vše. Nesouhlasil s tím, že by pohádky neměli obsahovat bolest nebo násilí, viděl to jako vyhýbání se skutečnosti. Ale také jedním dechem dodával, že by v příbězích nemělo být nic, co nelze překonat obyčejnou odvahou. Tak by člověk snadno získal různé fobie. Pohádka by podle něj měla obsahovat jistou morálku a spravedlnost, zlé postavy by ke konci knihy měli být potrestány.²²⁶

Ohledně psaní pohádkových příběhů určil tři možné přístupy. První a špatný přístup je předložit dětem, co si sami budou přát číst. Druhým způsobem je psaní pro konkrétní dítě. Poslední možností je psaní příběhu o tom, co člověk sám měl v dětství rád a stále má v naději, že v tom děti také najdou zálibu.²²⁷

Imaginární práce podle něj vzniká nejdříve tak, že autor má nějakou představu (imaginární obrázek), která se v jeho hlavě objevuje, ale to k ničemu nebude, dokud to nedostane nějakou podobu ať už třeba prózy nebo verše. Zároveň jsou zde dvě odlišné síly, tato zmíněná tvořivá síla Autora a pak síla Člověka. Záměr Autora je dát obrazům v mysli tvar, formu, zatímco druhá síla zvažuje, co by tam mělo být, co by mělo být řečeno. Lewis v této části navazuje právě na své příběhy, protože jak sám zmiňuje, někteří lidé měli za to, že psal primárně s úmyslem předat dětem základní křesťanské pravdy. To Lewis popírá, říká, že nejprve byly obrázky v jeho hlavě, ty později napsal, poskládal je do příběhu, do pohádky, kterou si zamiloval. Na druhou stranu zároveň přiznává, že pak se ozvala síla Člověka. Psal pohádkovým stylem, protože se mu zdála být vhodnou formou pro to, co chtěl vyjádřit,²²⁸ ale dál explicitně nerozvádí co přesně to mělo být. V následující části se vrací zpátky ke křesťanství, Lewis vzpomíná na pachut' nedělní školy, kterou zažil. Říká, že příběhy o Kristu, které slýchal, když byl menší „zmrazil“ jeho možné náboženské city. Právě protože měl něco

---

²²⁴ LEWIS, C. S. *An experiment in criticism*. Cambridge: Cambridge University Press, 2013. ISBN 978-1-107-60472-8, str. 50-53.

²²⁵ DURIEZ, C., ref. 9, str. 23.

²²⁶ LEWIS, C. S., ref. 15, str. 52.

²²⁷ Tamtéž str. 43 – 44.

²²⁸ Tamtéž str. 57 – 59.

cítit, že měl tu povinnost. Doufal tedy, že když bude psát fantazijní formou ukáže se pravý potenciál příběhů.²²⁹

Podle Pavla Hoška v knize *Kouzlo vyprávění* se lidé, kteří jsou vtaženi do příběhu mění. Biblické příběhy třeba dávají smysl základním etickým a morálním hodnotám, objevuje se nové sebe porozumění. Člověk díky příběhům mění své představy, a tedy mění svoji existenci, ale tak se stane jen za předpokladu, že se čtenář s příběhem dokáže ztotožnit. Příběhy také mohou být katalyzátorem konverze.²³⁰ Podle Hoška právě *Letopisy Narnie* odpovídají popisu působení mystického románu, tedy díla, které čtenáři zprostředkuje iniciační pobyt v mezisvětě odkud se vrací proměněn.²³¹ Stejně mluví i o Pánu prstenů v knize *Soužím tajnému ohni*.²³² A podobně se o *Pánu prstenů* vyjadřuje i Kreeft, příběh čtenáře vtáhne do sebe a může mu ukázat vesmír viděný katolickými očima, a to, aniž by o Bohu padla nějaká zmínka.²³³

J. R. R. Tolkien změnil Lewisovo vnímání mýtu, evangelium podle něj byl pravdivý mýtus a imaginace je nástrojem vnímání, může být příjemcem Božího zjevení.²³⁴ Hošek píše, že Lewis neměl jednoznačnou teoretickou definici imaginace, ale měl za to, že díky ní jsme schopni vnímat krásu. Vnímat, nikoli vytvářet. Imaginace pro něj byla jakýmsi orgánem významu, zatímco rozum orgánem pravdy. Imaginace a rozum dohromady umožňují pravdivé poznání skutečnosti a mýtus oslovuje obojí.²³⁵ Je také důležité, že lidé vidí jen to, co mohou. Zlo nemůže vidět dobro, protože si dobro nedokáže představit.²³⁶ Tento prvek Lewis přenesl i do *Narnie*, strýček Digoryho v *Čarodějově synovci* si neumí představit, že by lev mohl zpívat nebo že by zvířata mohla promluvit. A tak tu myšlenku potlačuje až skutečně slyší jen zvířecí pazvuky.²³⁷ Stejně tak v *Poslední bitvě* si trpaslíci neumí představit, že jsou někde jinde než v malé stodole. Nedokáží nikomu věřit, a proto v ní skutečně zůstanou.²³⁸

Podle Hoška Lewis svoji vlastní imaginaci využil pro zprostředkování toho, co sám zažil u George MacDonalda, konverzi (pokřtění) imaginace,²³⁹ zde připomenu jeho teorii psaní

---

²²⁹ LEWIS, C. S., ref. 15, str. 57 – 59.

²³⁰ HOŠEK, Pavel. *Kouzlo vyprávění: proměňující moc příběhu a "křest fantazie" v pojetí C. S. Lewise*. Praha: Návrat domů, 2013. ISBN 978-80-7255-293-1, str. 38 – 42, 105.

²³¹ Tamtéž str. 32.

²³² HOŠEK, P., ref. 5, str. 134 – 135.

²³³ KREEFT, P., ref. 211, str. 7, 21 – 22.

²³⁴ HOŠEK, P., ref. 230, str. 72.

²³⁵ Tamtéž str. 68 srovnej HÁJEK, M., ref. 161, str. 80.

²³⁶ HOŠEK, P., ref. 230, str. 63.

²³⁷ LEWIS, C. S. *Letopisy Narnie 1: Čarodějův synovec*. 2. vyd. Praha: Fragment, 2019. ISBN 978-80-253-0344-3, str. 143 – 146.

²³⁸ LEWIS, C. S. *Letopisy Narnie 7: Poslední bitva*. 2. vydání. Praha: Fragment, 2019. ISBN 978-80-253-0350-4, str. 176 – 180.

²³⁹ HOŠEK, P., ref. 230, str. 102 – 103.

pohádek. Třetí Lewisovou cestou psaní bylo psát o tom, co člověk měl rád a stále má²⁴⁰ (a Lewis stále pátral po Radosti). Důsledek pobytu v *Narnii* způsobil u řady čtenářů konverzi.²⁴¹ Nicméně podle všeho Lewis nic takového neměl v plánu, prvky evangelia se v příběhu prostě objevily.²⁴² Například Aslan mu podle jeho slov do příběhu prostě skočil, zničehonic se mu zdálo plno snů o lvech, a nakonec se Aslan objevuje ve všech dílech *Narnie*.²⁴³ Hošek připomíná, že Lewis pracuje s předpoklady a jeho knihy mají charakter pozvání, čtenář do příběhu vstupuje a je na něm, jestli přijme předložené myšlenky.²⁴⁴

---

²⁴⁰ LEWIS, C. S., ref. 15, str. 43 – 44.

²⁴¹ HOŠEK, P., ref. 230, str. 104 – 105.

²⁴² Tamtéž str. 84.

²⁴³ LEWIS, C. S., ref. 15, str. 64 viz též GULISANO, P., ref. 56, str. 171.

²⁴⁴ HOŠEK, P., ref. 230, str. 84 – 85.

3 Náboženský rozměr

Hned ze začátku si lze všimnout rozdílu mezi *Pánem prstenů* a *Letopisy Narnie*. V *Pánu prstenů* chybí věci, které západní kultura intuitivně spojuje s náboženstvím například chrámy nebo náboženské obřady. Ty sice v *Narnii* nejsou také, přesto ale *Letopisy* působí jako zřetelný odkaz na křesťanství. Purtill v knize *Lord of the elves and eldils* říká, že záleží na tom, jak sami vnímáme slovo náboženství.²⁴⁵ Obě díla, jak *Pánu prstenů*, tak i *Narnie*, jsou již skoro tradičně dávána do souvislosti s křesťanstvím, Tolkien ostatně sám prohlásil, že *Pán prstenů* je hluboce katolické dílo (i když si toho nejprve nebyl vědom).²⁴⁶ *Narnie* byla označována za křesťanskou alegorii,²⁴⁷ proti čemuž se Lewis bránil. Podle něj samotného jde „předpoklady“ (Hooper a Schakel citují Lewisův dopis „předpokládejme, že se ve světě jako je Narnie objeví syn Boha...“).²⁴⁸ Podle Purtilly byl Tolkien více zdrženlivější než Lewis, pokud jde o záležitosti, které mu byly blízké, tedy i náboženství.²⁴⁹ Přesto si myslím, že se vyznání autorů v obou dílech odráží. Z toho důvodu jsem se rozhodla podívat se do *Teologického slovníku* kvůli přesné definici křesťanství.

Podle Rahnera je křesťanství skrytou ve víře příjemnou podstatou i svou viditelnou podobou vztahem člověka k Bohu, založeným samotným Bohem v Ježíši Kristu. A to skrze jeho svobodné, milostiplné dějinné ustanovení a zjevení skrze slovo. Křesťanství tedy závisí na osobě Ježíše Krista, zahrnuje celého člověka v celé skutečnosti jeho světa a má za partnera Boha.²⁵⁰ Vzhledem k souvislosti s náboženstvím do této kapitoly zahrnu počátky světa a jeho konec u obou děl.

3.1 Náboženské prvky v *Pánu prstenů*

Vnik světa Středozemě je popsán v samostatné knize, která vyšla po smrti Tolkiena, v *Silmarillionu*. Kniha začíná slovy, že Eru, Jediný (nazývaný i Ilúvatar) stvořil nejdříve ze všeho Ainur, Svaté. Předkládal jim různá hudební témata a ta si zpívali navzájem, protože každý znal jen jistou část Ilúvatarovi myslí. Nakonec jim bylo předloženo jedno velké téma, které

---

²⁴⁵ PURTILL, R. L., ref. 222, str. 105.

²⁴⁶ TOLKIEN, J. R. R., TOLKIEN, Ch., ref. 1, str. 173.

²⁴⁷ BAEHR, T. a BAEHR, J., ref. 2, str. 5 viz též GULISANO, P., ref. 56, str. 80.

²⁴⁸ HOOPER, W., ref. 117, str. 424 viz též SCHAKEL, Peter J. *Reading with the Heart: The Way into Narnia*. Grand Rapids, Michigan: William B. Eerdmans Publishing Company, 1979. 154 s. ISBN 0-8028-1814-5, str. 5 – 6.

²⁴⁹ PURTILL, R. L., ref. 222, str. 111.

²⁵⁰ RAHNER, Karl, Herbert VORGRIMLER a kolektiv. *Teologický slovník*. 2 vyd. Praha: Vyšehrad, 2009. 496 s. ISBN 978-80-7021-934-8, str. 185.

v harmonii hráli všichni spolu.²⁵¹ Ilúvatar, myslím, že můžeme označit za Boha Středozemě. V *Silmarillionu* je hned na začátku, u zrodu světa. A třeba podle Kreefta je přítomen v celé sérii *Pána prstenu*.²⁵² Tolkien o Středozemi prohlásil, že je přirozeně monoteistická, je to součást historického klimatu.²⁵³ Je zde Ilúvatar a Valar. Valar jsou Ainur, kteří ze své vůle sestoupili do stvořeného světa.²⁵⁴ V nouzi je lze poprosit o pomoc. Nejčastěji elfy a jejich přáteli byla vzývána Elbereth.²⁵⁵

James a Mendlesohnová sice v knize *The Cambridge companion to fantasy literature* mají za to, že Středozemě je nenáboženská, ale zároveň říkají, že obsahuje prvky křesťanství.²⁵⁶ Různé postavy podle autorů jako je třeba Kreeft, Purtill nebo Bruner a War mají spojitost s osobou Krista (nejčastěji je zmiňován Frodo a Gandalf, ale je zmíněn i Aragorn a Galadriel), mají nějakou jeho vlastnost. Kreeft nás odkazuje na to, že Středozemě je zasazená do doby před Kristem, tedy jeho osoba schází, ale může být přítomen v různých osobách.²⁵⁷ Podívám se proto krátce na jednotlivé postavy.

Aragorn, známý také jako Chodec, člen Společenstva je právoplatný následník trůnu Arnoru a Gondoru.²⁵⁸ Podle Tolkiena jde o postavu, která je (vedle Gandalfa) součástí boje proti Sauronovi.²⁵⁹

Frodo je půlčik s citem pro dobrodružství, který se stane nositelem Prstenu a také ukončí Válku o něj.²⁶⁰ Podle Jamese a Mendlesohnové nese své břímě jako Kristus svůj kříž.²⁶¹ Podle Curryho je lítost, smilování a Frodovo dobrovolné převzetí tak velkého úkolu v *Pánu prstenu* známkou křesťanství.²⁶² Purtill má za to, že jde o kristovskou postavu, ale nikoli o alegorickou masku nebo symbol. Frodo a Gandalfem jsou podle něj téměř reálnými lidmi, a právě proto vyjadřují Krista v jeho vlastní cestě.²⁶³ Podle Brunera a Wara je Gandalf a rovněž i Galadriel jako Ježíš sám²⁶⁴ (Mt 4:1 – 11). Dokáží totiž dokáží odolat pokušení.²⁶⁵

---

²⁵¹ TOLKIEN, J. R. R., ref. 17, str. 111 – 113.

²⁵² KREEFT, P., ref. 211, str. 71.

²⁵³ TOLKIEN, J. R. R., TOLKIEN, Ch., ref. 1, str. 220.

²⁵⁴ TOLKIEN, J. R. R., ref. 17, str. 15 – 16.

²⁵⁵ TOLKIEN, J. R. R., TOLKIEN, Ch., ref. 1, str. 193.

²⁵⁶ JAMES, E. a MENDLESOHN, F. ed., ref. 12, str. 69.

²⁵⁷ KREEFT, P., ref. 211, str. 75.

²⁵⁸ DAY, David. *Průvodce světem J. R. R. Tolkiena*. Plzeň: Mustang, 1995. ISBN 80-85831-59-7, str. 16.

²⁵⁹ TOLKIEN, J. R. R., TOLKIEN, Ch., ref. 1, str. 180.

²⁶⁰ DAY, D., ref. 258, str. 75 – 76.

²⁶¹ JAMES, E. a MENDLESOHN, F. ed., ref. 12, str. 69.

²⁶² CURRY, Patrick. *Defending Middle-earth: Tolkien, myth and modernity*. Great Britain: HarperCollins, 1998. ISBN 0312176716, str. 108.

²⁶³ PURTILL, R. L., ref. 222, str. 118.

²⁶⁴ BRUNER, K. D. a WARE J., ref. 154, str. 63.

²⁶⁵ TOLKIEN, J. R. R. *Pán prstenu I: Společenstvo prstenu* Praha: Argo, 2006. 430 s. ISBN 80-7203-726-9, str. 71 a 384.

Galadriel je v *Pánu prstenů* elfskou královnou Lothlórinu, manželkou knížete Celebrona a majitelkou jednoho ze Tří elfských prstenů.²⁶⁶ Tolkien v jednom ze svých dopisů píše, že jeden kritik měl za to, že postava Galadriel (a Elbereth) souvisí s jeho katolickou zbožností k panně Marii.²⁶⁷

Gandalf je čaroděj ze Středozemě a už při čtení *Hobita* může být čtenáři nápadné, že žije nějak podivně dlouho. Bilbo o něm zná plno historek,²⁶⁸ a je známý pod různými jmény. I Pipin přemýšlí nad tím, jak moc je vlastně Gandalf starý.²⁶⁹ Smrt a opětovný návrat, přeměna Gandalfa Šedého na Bílého může vést ke spojitosti s Kristem, ale třeba podle Curryho nemá jít o přímé vyobrazení Krista, Tolkien se ve věci vzkříšení spíše řídil svým pravidlem šťastného konce pohádek.²⁷⁰ Tolkien sice přiznal, že Gandalfův příběh připomíná evangelia, ale není to to samé a sám ho označil za čaroděje. Za jakési andělské bytí, posla Valar (Pánů ze Západu) na pomoc proti Sauronovi. Nicméně pokud se nějaká taková bytost vtělí do fyzického těla, vystavuje se nebezpečí. Může trpět, cítit strach a hrozí mu i nebezpečí Pádu.²⁷¹

Myslím, že zajímavá je i osoba Toma Bombadila. Tuhle osobu nelze neminout, sám sebe totiž označí za nejstaršího, toho, který tu byl ještě před příchodem Temného Pána. Všechny ostatní národy viděl přicházet a pamatuje třeba i první dešť.²⁷² Zlatěnka, jeho žena, hobitům nejprve řekne, že Tom je (což jím mnoho neřekne). Pak alespoň dodá, že Tom Bombadil je Pán lesů, vod a kopců.²⁷³ Tom po Prstenu netouží, a dokonce jím ani není nijak ovlivněn. Když si jej nasadí na prst, nezmizí a vidí Froda i poté, co si jej hobit vezme.²⁷⁴ Prohlášení Zlatěnky, jeho ženy, tedy že Tom je, připomíná prohlášení Boha (Ex 3:14). Všiml si toho i Peter Hastings, manažer knihkupectví Newman Bookshop.²⁷⁵ Tolkien mu odpověděl, že odpověď Zlatěnky („on je“) je postačující a zcela jiná než prohlášení „jsem jaký jsem“.²⁷⁶ V jiném dopise spojuje Toma Bombadila s duší mizejícího Oxfordského a Berkshirského venkova.²⁷⁷

Tolkien popřel, že by ohledně *Pána prstenů* měl nějaký alegorický, morální, náboženský či politický záměr. Ale také se mu nelíbila kritika, že *Pán prstenů* neobsahuje nic

---

²⁶⁶ DAY, D., ref. 258, str. 79.

²⁶⁷ TOLKIEN, J. R. R., TOLKIEN, Ch., ref. 1, str. 288.

²⁶⁸ TOLKIEN, J. R. R., ref. 18, str. 14

²⁶⁹ TOLKIEN, J. R. R. *Pán prstenů 3: Návrat krále* Praha: Argo, 2007. 476 s. ISBN 978-80-7203-728-5, str. 23.

²⁷⁰ CURRY, P., ref. 262, str. 108.

²⁷¹ TOLKIEN, J. R. R., TOLKIEN, Ch., ref. 1, str. 237.

²⁷² TOLKIEN, J. R. R., ref. 265, str. 143.

²⁷³ Tamtéž str. 136.

²⁷⁴ Tamtéž str. 145.

²⁷⁵ TOLKIEN, J. R. R., TOLKIEN, Ch., ref. 1, str. 187.

²⁷⁶ TOLKIEN, J. R. R., TOLKIEN, Ch., ref. 1, str. 192.

²⁷⁷ Tamtéž str. 26.

náboženského. Podle něj samotného jde o monoteistický svět přirozené teologie. Pouze tam nejsou církve, chrámy, náboženské rituály a ceremonie, ale to je součástí vyličeného historického prostředí.²⁷⁸ Podle Kreefta i Durieze si Tolkien příliš nepřál, aby jeho vlastní víra čtenáře uhodila do očí, je tam, ale diskrétně.²⁷⁹ Tolkien sice přiznává, že jeho dílo je fundamentálně náboženskou a katolickou prací, ale také jedním dechem dodává, že si toho zpětně všiml až při revizi. A přesně to je důvod proč tam nedal nebo proč odstranil prakticky všechny odkazy, které by k vedly k něčemu jako je náboženství nebo kult. Náboženský prvek je vstřebán do samotného příběhu.²⁸⁰ Hošek si všimá, že některá data v *Pánu prstenů* odpovídají důležitým křesťanským (například den, kdy Společenstvo vyrazilo z Roklinky je dvacátého pátého prosince, tedy Vánoce).²⁸¹ Tolkien byl ve svém psaní velmi pečlivý, takže se dá prakticky vyloučit, že by si toho nebyl vědom.

Tolkien v *Letters* říká, že konflikt v *Pánu prstenů* není jen o svobodě (to je tam přirozeně zahrnuto), ale o Bohu a jeho jediném právu na božskou poctu. Númeronci v *Silmarillionu* věřili, že je Jeden jediný Bůh a uctívání někoho jiného je ohavnost.²⁸² Valar jsou „bohové“, bezprostřední autority, ale také stvořené duše. Nejsou určeni k uctívání, lidé si je mohou zavolat pro pomoc (jako katolické svatě), mají ale omezené síly. Nicméně to je ale děj ze *Silmarillionu*, později se náhled na Valar změnil spíše na folklór.²⁸³

V *Pánu prstenů* skutečně nenajdeme zmínku o chrámech nebo náboženských rituálech, ale pokud se podíváme na *Silmarillionu* jako na dějinné události, které *Pánu prstenů* a *Hobitovi* předcházely, najdeme zmínku o svatyni na výšinách Meneltarmy.²⁸⁴ Meneltarma byla nejvyšší hora Númeronu. Z jejího vrcholku, Eruovy svatyně, šlo zahlédnout věž na elfském ostrově Tol Eressë.²⁸⁵ Númeron se ale nevyhnul Sauronovu vlivu. Sauron se na oko nechal vzít do zajetí a zkušeně promlouval mezi lidmi. Lstí Númeronce přesvědčil k uctívání Tmy, Melkora. Dokonce pokáceli Bílý strom, který byl spjat s Númeronskými králi. Byl postaven chrám, ze kterého stoupal černý kouř z donesených obětí. Lidé postupně onemocněli, navzájem se napadali nebo prostě jen propadli šílenství. Na pevninu se už nejezdila předávat moudrost jako tomu bylo předtím, ale šlo spíše o rabování apod.²⁸⁶

---

²⁷⁸ TOLKIEN, J. R. R., TOLKIEN, Ch., ref. 1, str. 220.

²⁷⁹ KREEFT, P., ref. 211, str. 7 viz též DURIEZ, C., ref. 8, str. 210.

²⁸⁰ TOLKIEN, J. R. R., TOLKIEN, Ch., ref. 1, str. 172.

²⁸¹ HOŠEK, P., ref. 5, str. 63.

²⁸² TOLKIEN, J. R. R., TOLKIEN, Ch., ref. 1, str. 243.

²⁸³ Tamtéž str. 193.

²⁸⁴ TOLKIEN, J. R. R., ref. 17, str. 261.

²⁸⁵ DAY, D., ref. 258, str. 142.

²⁸⁶ TOLKIEN, J. R. R., ref. 17, str. 264 – 268.

Tolkien zde tedy nejspíše ukazuje, že odvrát od Boha přímo ke tmě je špatný. Uctívat a věřit v kohokoli jiného, než Jednoho je špatné a následuje trest (lidé postupně šileli nebo byli nemocní, dříve umírali atd.) Modloslužba je vnímána jako špatná, což je ukázáno na tom, že chrám, který by alespoň částečně mohl být hezký (nahore byl stříbrný), zčernal dýmem obětí.²⁸⁷

Podle Letters Tolkien téma smrti a nesmrtelnosti považoval za hlavní téma.²⁸⁸ Vzhledem k tematickému propojení, nemohu nezmínit, že jsem v Tolkienových *Letters* objevila zmínku o reinkarnaci elfů. Problém je, že mezi *Letters* a *Silmarilionem* je rozdíl. Podle *Letters* mezi rasou elfů a lidí byl hlavní rozdíl v jejich smrtelnosti. Lidé dostali dar smrti, po čase umírali a směli opustit svět, což ale elfům nebylo dovoleno. Elfové mohli být zabiti nebo jejich těla mohla být zničena do té míry, že z nich vyprchal život. Ale vraceli se zpět, případně mohli mít i obnovenou paměť, takže se dá říci, že vlastně nezemřeli.²⁸⁹ To že elfové na rozdíl od lidí musí zůstat ve světě je podle Tolkiena nikoli potěšení, ale břemeno a také příčina jejich slabosti. Vidí jak se svět a to, co mají rádi mění a milují minulost, přejí si udržet věci krásné, ostatně proto vznikly tři prsteny. Nešlo o touhu vládnout, ale zachovat přítomnost, která již brzy bude minulostí.²⁹⁰ Smrt je v Tolkienově světě pojímána jako dar lidem.²⁹¹

V *Letters* je zmíněna elfka Míriel, která si přála zemřít a odmítla znovuzrození, což ale mělo to katastrofální důsledky a vedlo to dokonce k Pádu vyšších elfů.²⁹² Tuto záležitost jsem ale v *Silmarillionu* neobjevila. Míriel je zde sice zmíněna dvakrát, jednou jde o lidskou dívku nesoucí elfské jméno²⁹³ a pak je to o elfka, která skutečně zemřela (odešla do síní Mandosu) po porodu svého syna Fëanora.²⁹⁴ Mandos je místo kam jsou povoláváni duchové zabitých elfů, aby tam čekali, dokud je Ilúvatar nepovolá v čase Konce světa.²⁹⁵ Je možné, že v této látce se Tolkienův syn Christopher oddálil od zamýšleného příběhu. Tolkien sám totiž přiznal, že v otázce reinkarnace se jeho mýtus odpoutal od toho, co bychom mohli nazvat křesťanskou mytologií.²⁹⁶

Tolkien v *Letters* říká, že reinkarnace může být špatnou teologií (spíše než metafyzikou) aplikovanou lidem jako přímo v Númenoru. Lidé jsou ze své podstaty (esence) smrtelní a

---

²⁸⁷ TOLKIEN, J. R. R., ref. 17, str. 268.

²⁸⁸ TOLKIEN, J. R. R., TOLKIEN, Ch., ref. 1, str. 246, 262.

²⁸⁹ TOLKIEN, J. R. R., TOLKIEN, Ch., ref. 1, str. 286 viz též TOLKIEN, J. R. R., ref. 17, str. 37.

²⁹⁰ TOLKIEN, J. R. R., TOLKIEN, Ch., ref. 1, str. 236 viz též TOLKIEN, J. R. R., ref. 265, str. 28.

²⁹¹ TOLKIEN, J. R. R., TOLKIEN, Ch., ref. 1, str. 147, 189 viz též TOLKIEN, J. R. R., ref. 17, str. 37 srovnej KREEFT, P., ref. 211, str. 11 – 12.

²⁹² TOLKIEN, J. R. R., TOLKIEN, Ch., ref. 1, str. 286.

²⁹³ TOLKIEN, J. R. R., ref. 17, str. 264.

²⁹⁴ Tamtéž str. 59 – 60.

²⁹⁵ DAY, D., ref. 258, str. 138.

²⁹⁶ TOLKIEN, J. R. R., TOLKIEN, Ch., ref. 1, str. 286.

nemají se pokoušet o nesmrtelnost těla, smrt jako odchod ze světa je jejich darem od Ilúvatara. Tolkien tedy elfům dal jasný způsob existence a úplně proto nerozumí odmítnutí reinkarnace (když je to jejich přirozenost daná přímo od Ilúvatara, můžeme říci od Boha). Odmítnutí totiž podle něj záleží na dobrém porozumění vztahu mezi duchem a tělem.²⁹⁷ Lidé z Númeronu například odmítli svoji smrtelnost, svoji přirozenost (přáli si být nesmrtelní) a odvrátili se od samotného Ilúvatara.²⁹⁸ Reinkarnace je zmíněna i v případě trpaslíků, kteří v ni věřili.²⁹⁹

Učení o reinkarnaci v křesťanství můžeme najít u Origena, podle Lenky Karfíkové vyplývá z jeho učení o postupném očišťování racionálních bytostí. Karfíková tuto jeho část učení označila za nejkontroverznější³⁰⁰ a podle knihy *Všeobecné koncily: ohniska církevních dějin* Klause Schatze bylo Origenovo učení odsouzeno v roce 543 císařem Justiniánem.³⁰¹

Kniha *Pán prstenů* nekončí zničením samotného Prstenu, pokračuje dál. Je třeba vyřešit zbylé zlo a obnovit poničený Kraj. *Pán prstenů* pokračuje kronikovými zápisky, které končí ve chvíli kdy ve Středozemi už není žádný z hrdinů Společenstva.

3.2 Náboženské prvky v *Letopisech Narnie*

Náboženství v *Narnii* se dá označit za monoteistické, ale ani tady nenajdeme chrámy k Aslanově uctívání a nejsou zde zmínky o rituálech, které bychom intuitivně mohli označit za náboženské.

Vznik světa Narnie je popsán v knize *Čarodějův synovec*, kniha sice nebyla napsána jako první, ale později za ni byla označena. Počátky světa sleduje poměrně mnoho osob. Dvě děti, Digory a Polly, strýc Digoryho, čarodějnice, kuň Jahoda a jeho kočí. Drožkář má za to, že jsou v nějakém temném výkopu a začne zpívat žalm, k němu se brzy připojí další hlasy. Všichni přítomní jsou svědky toho, jak z ničeho vzniká celý nový svět, včetně rostlin a zvířat, kterým Aslan daruje řeč.³⁰² Digory pak má povinnost odčinit to co napáchal (do nového světa přivedl zlou čarodějnici) tím, že pro Narnii získá kouzelné jablko.³⁰³ Jenže není sám, před branou zahrady ho dostihne čarodějnice a pokouší jej. Kdyby se pomocí prstenu (kterým děti cestovaly

---

²⁹⁷ TOLKIEN, J. R. R., TOLKIEN, Ch., ref. 1, str. 189.

²⁹⁸ TOLKIEN, J. R. R., ref. 17, str. 259 - 260

²⁹⁹ Tamtéž str. 40 srovnej CURRY, P., ref. 262, str. 112.

³⁰⁰ KARFÍKOVÁ, Lenka. *Duše, prozřetelnost a svoboda podle Origena: šest studií k Origenovu myšlení a jeho ohlasu na Západě*. V Praze: Vyšehrad, 2018. ISBN 978-80-7601-083-3, str. 155.

³⁰¹ SCHATZ, Klaus. *Všeobecné koncily: ohniska církevních dějin*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2014. ISBN 978-80-7325-345-5, str. 69.

³⁰² LEWIS, C. S., ref. 237, str. 110 – 132.

³⁰³ Tamtéž str. 161 – 163.

do jiné země) vrátil a ovoce předal své matce, vyléčilo by ji to.³⁰⁴ Čarodějnice tak nápadně připomíná hada v zahradě Eden (Gn 3:1 – 7).

V *Narnii* je ústřední postavou Aslan, syn Císaře za mořem. Setkáme se s ním ve všech *Narnijských* knihách, i když se při samotném psaní *Narnie* objevil poměrně pozdě. Lewisovi se zdály sny o lvech, kteří po něm cosi požadovali, a tak lva vepsal do příběhu.³⁰⁵ Lindskoogová má za to, že se Lewis mohl inspirovat knihou přítele Charlese Williamse, *The Place of Lion*.³⁰⁶ Kromě toho je lev podle Gulisana tradičním křesťanským symbolem pro Krista, jméno „Aslan“ je z turečtiny a znamená „lev“.³⁰⁷ Jde také o krále zvířat, ale vychází i z Bible, lev z kmene Judy.³⁰⁸

V knihách jeho postava není založena výlučně na rozumovém pojetí, vždy vyvolá nějaké (ať už pozitivní nebo negativní) emoce. On sám není nic abstraktního, je skutečný, fyzický a možná je dobrý, ale setkání s ním rozhodně není bezpečné.³⁰⁹ Postavy napříč knihami, které se s ním setkají to mohou pocítit na vlastní kůži. Například kůň Brí, který zpochybňuje Aslana jako fyzicky možné bytí je velmi překvapen, když se jej Aslan dotkne³¹⁰ nebo trpaslík Dýnil, se kterým si Aslan hrál.³¹¹ To nás odkazuje ke dvěma bodům. První záležitost se týká tvrzení Hoška týkající se toho, že Lewis věřil, že imaginace a rozum dohromady umožňují pravdivé poznání skutečnosti.³¹² Aslan je skutečný více než dost, jak se postavy v knihách často mají šanci přesvědčit. Petr a Zuzka se do *Narnie* v *Princi Kaspijanovi* dostanou podruhé, ale Aslana nevidí, spoléhají se pouze na rozum.³¹³ Druhou věcí je pak zmíněná definice křesťanství, kdy křesťanství „zahrne člověka v celé jeho skutečnosti“,³¹⁴ tedy nejen rozumově, ale i citově. Podle Hoška Lewis plně souhlasil s Ottovým pojetím posvátna nejen jako něčeho, co v nás budí bázeň a úžas, ale také něčeho, co nemůže být redukováno a přesahuje nás.³¹⁵ I tímto způsobem se dá popsat vystupování Aslana v knihách. A rozhodně je také zajímavé

---

³⁰⁴ LEWIS, C. S., ref. 237, str. 181 – 183.

³⁰⁵ GULISANO, P., ref. 56, str. 171 viz též LEWIS, C. S., ref. 15, str. 64.

³⁰⁶ LINDSKOOG, Kathryn Ann. *The Lion of Judah in Never-Never land: The Theology of C. S. Lewis Expressed in His Fantasies for Children*. Grand Rapids: Michigan, 1973. 141 s. ISBN 0-8028-1495-6, str. 53.

³⁰⁷ GULISANO, P., ref. 56, str. 171.

³⁰⁸ HOOPER, W., ref. 117, str. 426.

³⁰⁹ LEWIS, C. S. *Letopisy Narnie 2: Lev, čarodějnice a skříň*. 2. vyd. Praha: Fragment, 2019. ISBN 978-80-253-0345-0, str. 88.

³¹⁰ LEWIS, C. S. *Letopisy Narnie 3: Kůň a jeho chlapec*. 2. vyd. Praha: Fragment, 2019. ISBN 978-80-253-0348-1, str. 205 – 206.

³¹¹ LEWIS, C. S. *Letopisy Narnie 4: Princ Kaspijan*. 2. vyd. Praha: Fragment, 2019. ISBN 978-80-253-0346-7, str. 166 – 167.

³¹² HOŠEK, P., ref. 230, str. 68.

³¹³ LEWIS, C. S., ref., 311, str. 137 – 139.

³¹⁴ RAHNER, K. a VORGRIMLER, H., ref. 250, str. 185.

³¹⁵ HOŠEK, P., ref. 4, str. 51 – 52.

podívat se do *Zaskočen radostí*, do části, kdy se z Lewise stal teista. Popisuje, jak se „filosofická poučka, pěstovaná intelektuálně, začala hýbat, zvedat, shodila rubáš, vzpřímila se, a nakonec se stala živou přítomnou osobou“.³¹⁶

Autoři se pochopitelně o tuto postavu a o její působení v knihách velmi zajímali. Podle Purtilla je Aslan Kristus, ale Narnijský.³¹⁷ Purtill a Hošek se také shodnou v tom, že Lewis při své práci použil předpoklady. Pozval čtenáře do příběhu a předložil jim návrh či spíše předpoklad.³¹⁸ Odmítl ale, že předpoklady jsou totéž, co alegorie.³¹⁹ Tolkien Lewisovi představil myšlenku, že pohádky (jeho slovy „podstvoření“) jsou důležité, že mohou obsahovat záblesk pravdy vtělení, mýtického příběhu Krista, který se stal. Lewis *Narnii* nezamýšlel jako alegorii, i když si nelze nevšimnout nápadné podoby mezi Aslanem a Kristem v našem světě (příkladů je mnoho třeba v *Princi Kaspianovi* léčí na smrt nemocné, mění vodu ve víno³²⁰ jako je to v J 5:6 – 9, J 2:6 - 10) a občas jsou spojováni explicitně.³²¹

V knize *Jitřního poutníka* je okamžik, kdy na konci světa děti uvítá jehně, které se pak změní na Aslana. Řekne dětem, že nemusí smutnit, že v jejich světě je také, jen pod jiným názvem.³²² V knize *Lev, čarodějnice a skříň* dobrovolně volí smrt za někoho jiného. A je to on, kdo otevírá dveře do své říše všem, kteří v něj věřili a zůstali mu věrní v *Poslední bitvě*.³²³ Lewis zůstává věrný své teorii o pohádkových příbězích a děti musí sami udělat co je potřeba, Aslan jim pomůže a chrání je pouze v případech, kdy na to sami nestačí³²⁴ (například když se v *Jitřním poutníkově* setkají s temnotou, která plní sny³²⁵).

Předpoklad Trojice v *Narnii* je také, Bůh Otec je Císař za mořem, děti se s ním ale nikdy nesetkají, znají ho pouze přes Aslana. Duch může být jeho dechem, který je v knihách zmiňován poměrně často, oživuje a dodává odvahu.³²⁶

Téma reinkarnace u Lewise nenacházím, pouze ve *Stříbrné židli* je v závěru knihy scéna kdy Aslanova krev oživí zemřelého krále Kaspiana. Nemyslím, že jde vyloženě o reinkarnaci v tom smyslu, jaký plánoval Tolkien. Kaspian se do Narnie už nevrátí, jen na okamžik

---

³¹⁶ HOŠEK, P., ref. 4, str. 165.

³¹⁷ PURTILL, R. L., ref. 222, str. 156.

³¹⁸ Tamtéž str. 136.

³¹⁹ HOOPER, W., ref. 117, str. 424 viz také HÁJEK, M., ref. 161, str. 56.

³²⁰ LEWIS, C. S., ref., 311, str. 218 – 219.

³²¹ LINDSKOOG, K. A., ref. 306, str. 13.

³²² LEWIS, C. S. *Letopisy Narnie 5: Plavba Jitřního poutníka*. 2. vyd. Praha: Fragment, 2019. ISBN 978-80-253-0347-4, str. 263.

³²³ LEWIS, C. S., ref., 323, str. 185.

³²⁴ PURTILL, R. L., ref. 222, str. 160 – 161.

³²⁵ LEWIS, C. S., ref., 322, str. 200.

³²⁶ HOOPER, W., ref. 117, str. 440.

nakoukne do světa dětí.³²⁷ Oživila ho krev syna Císaře za mořem, je možné tedy, že Lewis čerpá z *Bible*, kde je řečeno, že krev Krista je život (J 6:53).

V Narnii se setkáme i s jiným náboženstvím, Tašovým. V Taše věří lidé žijící v Kalormenu a země ležící dál. Narnie je podle nich barbarská země, která uctívá démona.³²⁸ Dalo by se říci, že v Narnii vládne Aslan, zatímco v dalších zemích jiní bohové (jako zmíněný Taš). Božstva ale nejsou svázána s územím. Je to vidět na dvou příkladech, první je v knize *Čarodějův synovec*. Aslan stvoří svět a žádný další bůh mu v tom nepomáhá.³²⁹ Druhý příklad je v knize *Kůň a jeho chlapec*, kdy je princ Rabadaš proměněn na osla. Protože se dovolával Taše, je mu řečeno, že se v jeho chrámu změní zpátky, vzdálí-li se ale od něj z města pryč, navrátí se mu oslí podoba navždy.³³⁰ Kdyby prokletí bylo svázáno s územím, stačilo by jen opustit Archeland, kde byl proklet a vrátit se domů kde by se změnil na člověka. Případně by se Taš mohl postavit proti Aslanově vůli. To se ale nestane. V *Poslední bitvě* se s Tašem setkáváme znovu, Taš mizí, jakmile je k tomu Aslanem vyzván.³³¹

V *Poslední bitvě* se ukazuje Lewisův inkluzivistický přístup k jiným náboženstvím.³³² Inkluzivistický přístup je charakteristický snahou zahrnout celé lidstvo do plánu Boží spásy, který se uskuteční v Kristu. Jiná náboženství se mohou podílet na spáse a ani si toho nemusejí být vědomi. Boží spása v tomto náhledu přijde skrze Krista a zahrne do sebe to, co je v jiných náboženstvích pravé a dobré. Kristus má jedinečné postavení, a to i vzhledem k jinému náboženství, je přítomen v jiných náboženstvích. Lidé spadající pod jiné náboženství dosáhnou spásy, jestliže žijí podle svého svědomí.³³³

V *Princi Kaspianovi* se na Aslanovo přivolání objevují bohové a dryády, Lucka pak pozná řeckého Bakcha a Silénose.³³⁴ Je vidět, že nad nimi má jakousi nadvládou – přicházejí na jeho zavolání nebo jej žádají o pomoc (jako říční bůh, který je svázaný mostem³³⁵). V *Poslední bitvě* se Kalormenec Emet dostává do Aslanovi říše. Emet byl skutečným věřícím, čestným člověkem, který si přál bojovat přímo, nikoli lstí a dotýkala se ho záměna Taše a Aslana. Když se se lvem setká, nelze mu, ale přizná, že slouží Tašovi. Aslan Emetovi vysvětlí,

---

³²⁷ LEWIS, C. S. *Letopisy Narnie 6: Stříbrná židle* 2. vyd. Praha: Fragment, 2019. ISBN 978-80-253-0349-8, str. 251 – 253.

³²⁸ LEWIS, C. S., ref., 310, str. 120.

³²⁹ LEWIS, C. S., ref. 237, str. 110 – 132.

³³⁰ LEWIS, C. S., ref., 310, str. 223 – 225.

³³¹ LEWIS, C. S., ref., 323, str. 163.

³³² HOŠEK, Pavel. *C. S. Lewis. Mýtus, imaginace a pravda*. Praha: Návrat domů, 2004. 101 s. ISBN 80-7255-099-3, str. 41. viz také HOOPER, W., ref. 117, str. 445.

³³³ ČERVENKOVÁ, Denisa. *Katolický pohled na náboženskou pluralitu*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum, 2016. ISBN 978-80-246-3327-5, str. 147 – 149.

³³⁴ LEWIS, C. S., ref., 311, str. 168 – 173.

³³⁵ Tamtéž str. 214.

že Taš a on skutečně nejsou jedno a totéž a že jeho službu Tašovi považuje za službu jemu samotnému, protože ve skutečnosti to tak bylo.³³⁶

V *Poslední bitvě* lze také zahlédnout Lewisův nesouhlas s náboženským synkretismem a ateismem, který navíc využívá božích jmen ke svému vlastnímu prospěchu. Kalormenci slučují Taše s Aslanem a vydatně jim v tom pomáhá opičák Vytáčka.³³⁷ Kocour Zázvorka stejně jako tarkán Rišda nevěří ani v Aslana ani v Taše, ale nevádí jim je zneužít pro svůj cíl.³³⁸

Poslední bitva je i zakončení Narnijské série. Čas Narnie vypršel, nastal konec světa. Kathryn Lindskoogová má za to, že Narnijský konec světa vychází ze severských legend,³³⁹ ale Hooper se kloní k názoru, že Lewis vychází z Bible (Mt 24; Mk 13 a Lk 21).³⁴⁰ Na Aslanův rozkaz obr zaduje na roh a svolá tím všechny hvězdy. Svět skončí a bytosti prochází branou, kterou otevře. Rozdělují se podle toho, zda v něj věřili či nikoli. Ti, kteří branou projdou putují do Aslanovi země.³⁴¹

3.3 Srovnání

Jak *Pán prstenů*, tak *Letopisy Narnie* obsahují odkazy k náboženství. U *Pána prstenů* je to ale poznat méně. Za hlavní rozdíl mezi nimi považují přítomnost Aslana v *Letopisech Narnie*, jeho ekvivalent v *Pánu prstenů* chybí.³⁴² Díla na první pohled nemají náboženské rituály ani budovy pro ně určené, ale jde o monoteistické světy. Zde se dá odkázat na zmiňovaný paradox literatury kdy každý z nás vnímá realitu jinak, každý má svůj vlastní model reality s jinými hranicemi a možnostmi.³⁴³ Oba autoři byli křesťané a k této skutečnosti se hlásili. Společným prvkem jsou reálie středověku, v případě *Narnie* (s výjimkou začátků a konců knih kdy děti odchází a vrací se domů). Další společnou věcí je „eukatastrofa“ tedy radost ze šťastného obratu v příběhu, jakýsi zázrak, kterým se porážka změní ve vítězství, dokonce je přemožena i sama smrt. V *Pánu prstenů* je to smrt a návrat Gandalfa.³⁴⁴ V *Narnii* je to třeba smrt Aslana na kamenném stole, jeho oživení kamenných soch³⁴⁵ či zmíněné oživení krále Kaspiana.³⁴⁶ Je důležité vědět, že oba autoři se drží toho, že tahle šťastná událost se často děje

---

³³⁶ LEWIS, C. S., ref., 323, str. 196 – 200.

³³⁷ Tamtéž str. 43 – 46.

³³⁸ Tamtéž str. 98.

³³⁹ LINDSKOOG, K. A., ref. 306, str. 125 – 126.

³⁴⁰ HOOPER, W., ref. 117, str. 444.

³⁴¹ LEWIS, C. S., ref., 323, str. 182 – 214.

³⁴² HOŠEK, P., ref. 5, str. 63.

³⁴³ DĚDINOVÁ, T., ref. 11, str. 37.

³⁴⁴ TOLKIEN, J. R. R. *Pán prstenů 2: Dvě věže* Praha: Argo, 2006. ISBN 80-7203-727-7, str. 96

³⁴⁵ LEWIS, C. S., ref., 309, str. 172 – 178.

³⁴⁶ LEWIS, C. S., ref., 327, str. 251 – 252.

v mezích pravidel jejich stvořeného světa. Aslan se nemůže postavit proti Císařově magii³⁴⁷ ani porušit svá vlastní pravidla.³⁴⁸ Tolkien hájí zmrtvýchvstání Gandalfa proti nařčení, že jde o „podvádění“.³⁴⁹ Lewis tuto skutečnost vysvětluje v knize *Problém bolesti*. Bůh nemůže příliš často porušovat pravidla, která sám určil, došlo by totiž k porušení svobodné vůle.³⁵⁰

U obou autorů je také nápadné zdánlivé černobílé rozdělení na dobro a zlo. Rozdíl mezi nimi je v přístupu k jinému náboženství. Podle Lewise bude příslušník jiného náboženství zahrnut do spásy, bude uveden do aslanova království, ale jen za předpokladu, že bude žít podle svého svědomí.³⁵¹ Zatímco v *Silmarillionu* je zmíněné uctívání náboženství tmy (Melkora), které přineslo pouze špatné věci (nemoci, šílenství, ztrátu dlouhého věku).³⁵²

Díla na první pohled nemají náboženské rituály ani budovy pro ně určené, ale objevuje se v nich důraz na emoce, víru i naději. Zde připomenu Hoškovo tvrzení, že Lewis trval na tom, že skutečnost nelze poznat jen rozumově.³⁵³ V *Narnii* je každé setkání se lvem provázeno silnými emocemi, ať už nadšením, bážlivostí nebo naprostou odevzdaností (v případě nepřátel jde o negativní emoce). Když jsou děti a narnijané v úzkých volají s vírou Aslana.³⁵⁴ Purtill si všimá rozdílu, že Tolkien na rozdíl od Lewise má prostředníky mezi Bohem a lidmi, Valar.³⁵⁵ Když Sam brání Froda a jsou v úzkých volá Elebereth.³⁵⁶ Podle Tolkiena v jím stvořeném světě nemají dobří lidé chrámy ani církve, ale stvoření (elfové a jejich přátelé) mohou volat Valar stejně jako katolíci své svaté.³⁵⁷

V *Narnii* se za prostředníka mezi stvořeními a Aslanem označí opičák Vytáčka, kterého svým chováním a mluvou můžeme jednoznačně označit za zápornou postavu. Gulisano jej dokonce považuje za Antikrista.³⁵⁸ Podle Rahnera je Antikristem „člověk nezákonnosti“, který se za Krista vydává a má velké úspěchy, ale stejně jím nakonec bude poražen. Ale také není vyloučeno, že se tím míní i všechny dějinné síly proti Bohu.³⁵⁹

Tolkien i Lewis také vycházeli z Tolkienovi přednášky *O pohádkách* a s největší pravděpodobností i z jeho pojetí mýtu. Myslím, že v případě mýtů se vyplatí se znovu vrátit

---

³⁴⁷ LEWIS, C. S., ref., 309, str. 152.

³⁴⁸ LEWIS, C. S., ref., 322, str. 172.

³⁴⁹ TOLKIEN, J. R. R., TOLKIEN, Ch., ref. 1, str. 203.

³⁵⁰ LEWIS, Clive S. *Problém bolesti*. Praha: Návrat domů, 1998. ISBN 80-85495-89-9, str. 22 – 23.

³⁵¹ LEWIS, C. S., ref., 323, str. 196 – 200.

³⁵² TOLKIEN, J. R. R., ref. 17, str. 264 – 268.

³⁵³ HOŠEK, P., ref. 230, str. 68.

³⁵⁴ LEWIS, C. S., ref., 322, str. 199 viz též LEWIS, C. S., ref., 323, str. 56.

³⁵⁵ PURTILL, R. L., ref. 222, str. 121.

³⁵⁶ TOLKIEN, J. R. R., ref. 344, str. 348 – 349.

³⁵⁷ TOLKIEN, J. R. R., TOLKIEN, Ch., ref. 1, str. 193 – 194, 206.

³⁵⁸ GULISANO, P., ref. 56, str. 180.

³⁵⁹ RAHNER, K. a VORGRIMLER, H., ref. 250, str. 37.

k životopisu Tolkiena a jeho nočnímu rozhovoru s Lewisem a Dysonem, který byl v té důležité části zachycen Carpenterem. Podle Tolkiena jsou vymyšlené mýty bludem, ale zároveň nevyhnutelně odrážejí střípek věčné pravdy, která je u Boha. Mýtus je vynálezem o pravdě.³⁶⁰ Hošek upozorňuje na to, že Lewis měl za to, že mýtická vyprávění mají pravdivé jádro, protože vznikly jako výpovědi o setkání s posvátnem.³⁶¹ Podle Tolkiena je v mýtech cosi vyššího³⁶² a zároveň jsou podle něj mýty a legendy široce tvořeny „pravdou.“³⁶³ Oba se shodli v tom, že Kristův příběh byl mýtus, který se stal historickou událostí.³⁶⁴ V knize *K jádru křesťanství* mluví Lewis o tom, že lidem bylo dáno svědomí, byl vyvolen Židovský národ, kterému Bůh dával vědět co je zač a pak také byly lidem dány příběhy. Příběhy bohu, který zemře a znovu ožije.³⁶⁵ V jiné knize, *Bůh na lavici obžalovaných*, proto říká že není třeba se znepokojovat „pohanskými Kristy“, mají zde být.³⁶⁶ Lewis i Tolkien pak si všímali toho, že se mýty, respektive určitá jejich struktura opakuje a každý toho využil trochu jinak. Tolkienovi to umožnilo podle citu využít různé mýty, inspiroval se náměty a sloučil je do svého příběhu, dal jim jiný háv.³⁶⁷ Lewis si tedy takto doplnil látku o „pohanských Kristech“ a v *Narnii* si můžeme všimnout podřízenosti jiných bohů Aslanovi, protože stojí nad nimi.

Hájek v knize *Pojetí imaginace u Owena Barfielda a C. S. Lewise* přímo v poznámce pod čarou říká, že Lewis navazoval na Justinovo pojetí „logos spermatikos“, které bylo přítomné už v poznání předkřesťanských myslitelů. Nicméně podle Hájka Lewis jeho učení rozšířil, a to na logocentrickou oblast poznání i na oblast zkušenosti (která podle Hájka spadá pod imaginaci).³⁶⁸

Podle Samuela Javornického patřil Justinus k jednomu z prvních křesťanských spisovatelů, kteří se obraceli na filozoficky vzdělané pohanské publikum. A právě z toho důvodu použil pojem, který byl známý jak křesťanské, tak nekřesťanské straně, Logos. Označoval tak Krista ve snaze vysvětlit vztah pravdy zjevené v křesťanství a pravdy nacházející se mimo něj.³⁶⁹ Radka Fialová zmiňuje že konceptem „zárodečného Loga“ Justin propojil

---

³⁶⁰ CARPENTER, H., ref. 6, str. 113.

³⁶¹ HOŠEK, P., ref. 332, str. 41 – 42 srovnej HÁJEK, M., ref. 161, str. 57.

³⁶² TOLKIEN, J. R. R., ref. 14, str. 145.

³⁶³ TOLKIEN, J. R. R., TOLKIEN, Ch., ref. 1, str. 147.

³⁶⁴ LEWIS, Clive S. *Bůh na lavici obžalovaných*. Praha: Návrat domů, 2012. 110 s. 978-80- 7255-256-6, str. 44 viz též TOLKIEN, J. R. R., ref. 14, str. 173 – 174.

³⁶⁵ LEWIS, C., ref. 21, str. 41.

³⁶⁶ LEWIS, C. S., ref. 364, str. 45.

³⁶⁷ HOŠEK, P., ref. 5, str. 114 – 118.

³⁶⁸ HÁJEK, M., ref. 161, str. 42.

³⁶⁹ SAMUEL, Javornický. *Logos spermatikos v diele Iústína Mučeníka: Iústínova koncepcia Logu s dôrazom na jeho rozširovací charakter* [online]. Brno, 2010 [cit. 2020-05-30]. Bakalářská diplomová práce. Masarykova Univerzita, Fakulta filozofická. Vedoucí práce Mgr. Bc. Kateřina Loudová, Ph.D. Dostupné z <https://is.muni.cz/th/z6hxb/Iustinos.pdf>

starou řeckou filozofii a křesťanství. V Kristu se božský Logos sice vyjevil v plnosti, ale každý člověk má ve svém rozumu zárodek či semeno (sperma) Logu. A částčky pravdy se k Řekům dostaly ze židovské literatury.³⁷⁰

Zdá se tedy pravděpodobné, že Tolkien (spolu s Lewisem) skutečně navázali na Justina, jeho tvrzení pouze aplikovali i na mytologii. *Pán prstenů* je tak plný různých odkazů na křesťanský příběh, ale jedná se o dobu před příchodem Krista.³⁷¹ Tolkien byl křesťan a zachytil hodnoty, které sám ctil a uznával. Mám za to, že i právě z toho důvodu mohou mít postavy v *Pánu prstenů* různé křesťanské ctnosti, ale žádná se s Kristem nebude moci plně srovnávat. Ne způsobem, jakým se děje u Lewisovi tvorby. V době Středozemě, kterou Tolkien zachytil ještě Spasitel nepřišel a o Ilúvatarovi se prakticky nemluví. Naopak, Lewis měl celý jiný svět se svým vlastním Kristem (podle autora můžeme říci jeho předpokladem). Je to svět kde již došlo k něčemu, co se dá označit za Boží vtělení. Vztah mezi Aslanem a dětmi stejně jako dalšími stvořeními je naprosto zásadní. Díky příběhu *Narnie* vlastně můžeme sledovat stvoření světa (*Čarodějův synovec*), příchod Spasitele, jeho umučení a zmrtvýchvstání (*Lev, čarodějnice a skříň*) i eschatologický konec světa (*Poslední bitva*). S ohlédnutím na tuto skutečnost je složité říci, zda jde nebo nejde o alegorii – zvláště když Lewis alegorické hledisko popíral, ale zároveň ohledně *Narnie* nedal jasné vysvětlení (odkazuje se na to, že autoři snadno zapomenou, jak co napsali a že i když vše původně vznikalo z náhodných obrázků v jeho hlavě,³⁷² tak měl nějaký plán³⁷³). Středozem je oproti tomu v mnoha ohledech zachycení určité éry, která navazuje na předešlé dění *Hobita* a vzhledem k dodatkům v poslední knize je jasné, že její příběh nekončí, ale pokračuje dál. K pochopení obou děl a tohoto rozdílu připomenu sázku autorů, Tolkien bude cestovat v čase a Lewis v prostoru.³⁷⁴

---

³⁷⁰ FIALOVÁ, Radka. *Justin Mučedník a jeho Bible*. V Praze: Vyšehrad, 2018. ISBN 978-80-7601-081-9, str. 47 – 48.

³⁷¹ KREEFT, P., ref. 211, str. 75.

³⁷² LEWIS, C. S., ref. 15, str. 64

³⁷³ Tamtéž str. 57 – 59.

³⁷⁴ CARPENTER, H., ref. 6, str. 152 viz též TOLKIEN, J. R. R., TOLKIEN, Ch., ref. 1, str. 29, 342 srovnej SCHAKEL, P. J., ref. 248, str. 129.

4 Morální a etický rozměr

Abychom se mohli zaměřit na etiku a morálku bude nejdříve potřeba se podívat, co konkrétně oba pojmy označují. I když se kolem těchto pojmů může vést hlubší diskuze, myslím, že pro účely mé práce postačí podíváme-li se obecně, čím se tyto pojmy zabývají. Podle *Filozofického slovníku* je etika filozofická disciplína, jejíž předmětem jsou hodnotící soudy, které se týkají rozlišování dobrého a zlého. Etika je obecně teoretická a zpravidla spojená s metafyzickým zkoumáním, čímž se liší od aplikované morálky.³⁷⁵ Morálka je souborem chování, buď příznačných pro určitou dobu nebo kulturu, nebo považovaných za obecně platné. Je to také teorie o dobru a zlu.³⁷⁶ Vidíme tedy, že morálka i etika hodně závisí na pojetí dobra a zla, proto se v této části těmto pojmům budu věnovat. Přes dobro a zlo totiž prosvítají morální a filozofické koncepty obou autorů.

Purtill nás upozorňuje na to, že Lewisovo a Tolkienovo pojetí dobra a zla spolu s jejich morálkou je křesťanské. Morálka byla omezena pouze přirozeností jejich děl.³⁷⁷ Purtill nás tímto vlastně znovu odkazuje i na paradox reality, podle kterého se realita v našem psaní odrazí, ale pouze taková, kterou známe.³⁷⁸ Toto tvrzení je ve shodě s Tolkienovým prohlášením, že jeho dílo je katolické³⁷⁹ i s Lewisovými „předpoklady“. Na druhou stranu, jak jsme mohli vidět v předchozí kapitole podle *Letters*, Tolkien v *Silmarillionu* (a tím pádem v celé Středozemi) zamýšlel použít i princip reinkarnace,³⁸⁰ který už mezi tradičně křesťanské myšlenky nepatří.

Způsob, jakým je morálka a etika podána u obou autorů nás časově směřuje do středověku. Oba nejspíše zobrazili hodnoty, kterých si sami vážili, ostatně oba přiznávají, že chtěli napsat příběhy, které se jim samotným líbí.³⁸¹ Myslím, že tohle je také důvod proč v *Pánu prstenů* a *Narnii* narazíme na důraz na spravedlnost, ctění slibů nebo třeba loajalitu (ať už jde o Pipina, který slíbí věrnost Denethorovi³⁸² nebo Emteha, který i když tváří v tvář stojí Aslanovi namíta, že sloužil Tašovi).³⁸³

---

³⁷⁵ DUROZOI, Gérard a André ROUSSEL. *Filozofický slovník*. Praha: EWA, 1994. ISBN 80-85764-07-5, str. 73

³⁷⁶ Tamtéž str. 189.

³⁷⁷ PURTILL, R. L., ref. 222, str. 63.

³⁷⁸ DĚDINOVÁ, T., ref. 11, str. 37.

³⁷⁹ TOLKIEN, J. R. R., TOLKIEN, Ch., ref. 1, str. 172.

³⁸⁰ TOLKIEN, J. R. R., TOLKIEN, Ch., ref. 1, str. 286

³⁸¹ Tamtéž str. 211, 412 viz též LEWIS, C. S., ref. 15, str. 43.

³⁸² TOLKIEN, J. R. R., ref. 269, str. 22 – 23.

³⁸³ LEWIS, C. S., ref., 323, str. 199 – 200.

4.1 Vztah dobra a zla v *Pánu prstenů*

Zlo v *Pánu prstenů* má kořeny už u samotného vzniku představy o světě. Podle *Silmarillionu* stvoření Ainur zpívali v harmonii, dokud je nenarušil Melkorův nesoulad. Melkor byl nejmocnější z nich, ale snažil se zvětšit moc a slávu svého vlastního partu a některé svým zpěvem strhnul s sebou. Části, které byly Melkorem pokažené se nakonec podle Ilúvatara staly součástí představy o světě, kterou tímto způsobem tvořili a přispěli k jeho slávě.³⁸⁴ Někteří z Ainur do této představy o světě, Eä, dobrovolně sestoupili, bylo potřeba svět uskutečnit. Spolu s nimi tvořil i Melkor, ale ten se spíše snažil dělat věci podle svého záměru, překrucoval a ničil jejich práci a později si tu zemi zkusil i přivlastnit. Narazil ale na odpor, a tak se vedly první války.³⁸⁵ Melkor byl později nazýván Morgoth, Temný nepřítel světa. Vše převracel a rovněž zatoužil po Světle, ale když zjistil, že jej nikdy nebude mít jen pro sebe, sestoupil dolů do tmy a učinil z ní postrach. Měl také své stoupence, balrogy a Saurona.³⁸⁶ Nakonec byl Morgoth vypuzen mimo Svět jiným Ainur, Manwěm. Je uzavřen v Prázdnou a už se nemůže vrátit jako viditelná přítomnost. Ale než se tak stalo, stačil ještě zasadit semínka zla.³⁸⁷

Protože tedy zlo bylo už před stvořením světa a vlastně se podílelo na jeho stvoření je vloženo do jeho struktury. Tím se podle Hoška Tolkien vzdálil biblickému pojetí Boha Stvořitele dobrého (žádné stvoření tedy nemůže být zlé). Hošek i nadhazuje myšlenku, že právě velikost příběhu souvisí s tragédií. Kdyby Melkora nebylo, nevynikly by skutky hrdinů.³⁸⁸

Kurt Bruner v knize *Finding God in The Lord of the Rings* spojuje zpěv Ainur s Bibli veršem (Jb 83:7).³⁸⁹ Všimá si, že Melkorova hudba se snaží o opoziční melodii, je to rebelie ke zničení dobra a spravedlivých pravidel. Sauron je podle něj popsán a vyobrazen jako biblický Satan.³⁹⁰ Později v knize ho přirovnává k Luciferovi citací (Ez 28:13 – 15 a Lk 10:18). Nicméně právě díky těmto citacím jsem získala dojem, že autor zaměnil Saurona za svého pána Melkora (Morgotha).³⁹¹ Nicméně to že Melkor byl pravděpodobně inspirován Luciferem najdeme i u Krause v knize *Skutečná Středozeem*.³⁹²

V *Pánu prstenů: Společenstvo prstenu* se v první části setkáváme se Sauronem, Temným pánem. Je jedním z Maiar, který sloužil Melkorovi. Přestože jeho pán byl vyhnán do

---

³⁸⁴ TOLKIEN, J. R. R., ref. 17, str. 111 – 113.

³⁸⁵ Tamtéž str. 16 - 17

³⁸⁶ Tamtéž str. 26 – 27.

³⁸⁷ TOLKIEN, J. R. R., TOLKIEN, Ch., ref. 1, str. 256

³⁸⁸ HOŠEK, P., ref. 5, str. 96 – 97.

³⁸⁹ BRUNER, K. D. a WARE J., ref. 154, str. 3 – 4.

³⁹⁰ Tamtéž Předmluva XII a str. 4.

³⁹¹ Tamtéž str. 18 – 19.

³⁹² KRAUSE, A., ref. 46, str. 202 viz též HOŠEK, P., ref. 5, str. 66.

Prázdná, Sauron nepřestal působit zlo. Byl to on, kdo svedl elfské kováře k vykování prstenů moci. Tři před ním zůstali skryty, tři ze sedmi trpasličích získal (zbytek snědli draci). Devět lidských vlastnili pyšní lidé, kteří do jednoho propadli jejich moci a stali se Prstencovými přízraky. Sauronova podoba byla zničena, později se zjevil v podobě velkého oka a pátral po posledním prstenu moci. Nejenže měl sílu vládnout všem ostatním, ale byla v něm skrytá i podstatná část jeho moci.³⁹³

Saruman, podobně jako Gandalf, je Tolkienem pojímán jako „andělské bytí“,³⁹⁴ ale jak již bylo řečeno, když se taková bytost vtělí do fyzického těla vystavuje se různým nebezpečím, a to včetně Pádu.³⁹⁵ Začínal jako dobrý, ale postupně se měnil, i když stále měl na mysli (ekonomické) dobro země, tak si přál věci mít podle své vlastní vůle. A ve své pýše a nesmrtelnosti došel dál než lidští tyrani.³⁹⁶ Právě pýcha zapříčinila, že si Sauron nedokáže představit, že by někdo mohl jednat jinak než on sám (tedy, že by místo využití prstenu se jej pokusil zničit).³⁹⁷ Podobně je pyšný i Morgoth, který také nečekal že na něj někdo zaútočí.³⁹⁸

Pokud se blíže podíváme na to, co je řečeno o Melkorovi, zjistíme, že ačkoli se snažil získat větší slávu pro svůj zpíváný part, nepodařilo se mu rozbít celkovou harmonii. Právě naopak, jeho úmysly jen podpořily úmysl Ilúvatara, a i když nechtěl, tak Melkor stále sloužil Ilúvatarovi, nebyl jeho protivníkem.³⁹⁹ Přesně toho si všimli Bruner a Ware, podle nich se schémata zla stanou nástrojem prozřetelnosti. To, co zlo zamýšlí, dobro nakonec použije ve svůj prospěch, slouží tedy Božím záměrům (Řím 8:28).⁴⁰⁰ Podle Stanton a Wooda je část povahy zla pýcha a také zlo často zmaří jiné.⁴⁰¹ Tolkien však v příběhu ponechal možnost nápravy. Gandalf to ví a vede nejen Froda,⁴⁰² ale i elfy k tomu, aby Glumovi neublížovali, protože se pořád ještě může napravit.⁴⁰³

Tolkien (stejně jako Lewis) mohl být ovlivněn v otázce dobra a zla severskými mýty, které měl v oblibě, kterými se zabýval. Hošek v knize *Sloužím tajnému ohni* zmiňuje, že do své

---

³⁹³ DAY, D., ref. 258, str. 189 – 191 viz též TOLKIEN, J. R. R., ref. 265, str. 60 – 61.

³⁹⁴ TOLKIEN, J. R. R., TOLKIEN, Ch., ref. 1, str. 243.

³⁹⁵ Tamtéž str. 237

³⁹⁶ Tamtéž str. 243.

³⁹⁷ TOLKIEN, J. R. R., ref. 265, str. 284 viz též STANTON, Michael N. *Hobiti, elfové a čarodějové: objevování divů ve světě Tolkienova Pána prstenů*. Praha: Mladá fronta, 2003. 240 s. ISBN 80-204-1032-5, str. 53 BRUNER, K. D. a WARE J., ref. 154, str. 60.

³⁹⁸ TOLKIEN, J. R. R., TOLKIEN, Ch., ref. 1, str. 245.

³⁹⁹ TOLKIEN, J. R. R., ref. 17, str. 13, 15.

⁴⁰⁰ BRUNER, K. D. a WARE J., ref. 154, str. 89, 91 viz též KREEFT, P., ref. 211, str. 80.

⁴⁰¹ STANTON, M. N., ref. 397, str. 29 viz též HART, Trevor a KHOVACS, Ivan. *Tree of Tales: Tolkien, Literature and Theology*. Texas: Baylor University Press 2007. ISBN 978-1-932792-64-5, str. 95 srovnej TOLKIEN, J. R. R., ref. 269, str. 87, 204 – 205.

⁴⁰² TOLKIEN, J. R. R., ref. 265, str. 69.

⁴⁰³ Tamtéž str. 270.

mytologie zpracoval finský národní epos, *Kanevalu*.⁴⁰⁴ Hošek později zmiňuje i to, že se Tolkien snažil svým současníkům nějak přiblížit atmosféru hrdinských, pohanských dob.⁴⁰⁵ Zmiňuje i jakým způsobem se *Eddou* nechal inspirovat. Například Gandalf je jakýsi „odinovský poutník“,⁴⁰⁶ Thulkas ze *Silmarillionu* má předobraz v Thorovi a drak Fanfir byl předlohou pro draka Šmaka. Ale Hošek si všímá i toho, že se v příběhu objevuje i inspirace z jiných mýtu, jde třeba mýtus o Orfeovi.⁴⁰⁷

O vnímání zla v germánském pojetí, a právě i o této atmosféře se Tolkien rozepisuje v knize *Netvoři a kritikové*, konkrétně v kapitole věnované Beowulfovi. V severské mytologii je země pojímána jako velká země obklopená mořem, kde je malý kruh světla, ve kterém se nachází hrdinní válečníci. Bohové jsou součástí Času a rovněž i spojenci lidí, spolu jsou pak podle Tolkiena odsouzení na smrt. Vysvětluje, že severská mytologická imaginace vynikla tak, že netvoři ze stínů byli ve středu dění. Vítězili, ale podle Tolkiena jim nebyla dovolena čest a jediné řešení, jak se jim postavit byla holá odvaha a vůle. Jenže odměnou za hrdinství byla smrt.⁴⁰⁸

Pán prstenů zdá se do určité míry odpovídat i tomuto severskému pojetí zla. Sam a Frodo si nakonec plně uvědomují, že se vlastně s největší pravděpodobností nevrátí zpět a jejich poslední kroky k hoře jsou už jen silou vůle.⁴⁰⁹ Přesto jsou zachráněni. Ten náhlý obrat k dobrému je právě to, co Tolkien nazval eukatastrofou. Radostí ze šťastného konce pohádky, obsahující záblesk Radosti.⁴¹⁰ Ale i když se zlo v podobě Saurona zdá být poraženo, nenásleduje šťastný konec tak jak bychom jej čekali. Kraj je poničený a okupují ho různí bandité, darebáci,⁴¹¹ Frodo trpí bolestmi, a nakonec svůj domov opouští.⁴¹² V *Pánu prstenů* je zachycen i Aragornův konec. Prožije dlouhý život s Arwen, ale stejně je čeká hořké loučení.⁴¹³

Myslím, že v této části je zajímavé srovnat myšlenky z ní s Tolkienovu přednášku o Beowulfovi, *Pánem prstenů* a *Letters*. Tolkien báseň chválí a rozebírá, podle jeho názoru její tvůrce byl zaujat především člověkem na zemi a nově zpracoval staré téma týkající se smrti. Veškerá sláva je podle něj opominuta, leží na ní stín zoufalství, uvědomění si, že vše končí

---

⁴⁰⁴ HOŠEK, P., ref. 5, str. 18.

⁴⁰⁵ Tamtéž str. 33.

⁴⁰⁶ Tamtéž str. 49 – 50 viz též CURRY, P., ref. 262, str. 113.

⁴⁰⁷ HOŠEK, P., ref. 5, str. 49 – 50 viz též TOLKIEN, J. R. R., TOLKIEN, Ch., ref. 1, str. 193.

⁴⁰⁸ TOLKIEN, J. R. R., ref. 14, str. 24 srovnej KRAUSE, A., ref. 46, str. 50 – 51.

⁴⁰⁹ TOLKIEN, J. R. R., ref. 269, str. 217, 219 a 224.

⁴¹⁰ TOLKIEN, J. R. R., ref. 142, str. 171.

⁴¹¹ TOLKIEN, J. R. R., ref. 269, str. 276, 283 – 290.

⁴¹² TOLKIEN, J. R. R., ref. 269, str. 317 – 319.

⁴¹³ TOLKIEN, J. R. R., ref. 269, str. 359 – 361.

stíny, smrtí. Tímto tématem také podle něj nemusí žádný křesťan pohrdat.⁴¹⁴ A právě téma smrti (a nesmrtnosti) považoval za hlavní téma *Pána prstenů*.⁴¹⁵

V *Letters* je také zachyceno, jakým způsobem Tolkien nahlížel na zlo, podle něj není žádné absolutní zlo, je to spíše cosi jako nula. Nemá za to, že racionální bytí je zcela špatné. Satan stejně jako Morgoth a Sauron padli⁴¹⁶ (tedy nejprve šlo o dobré stvoření). Tato myšlenka nás odkazuje na křesťanské tvrzení, že Bůh je dobrý a jako dobrý Bůh může stvořit pouze dobré stvoření. To možnost svobodné volby způsobuje, že se někteří rozhodnou pro to špatné.⁴¹⁷ Ale také jestliže řada věcí je dobrých sama o sobě, pak to špatné může být pouze to jakou cestou se získají nebo k čemu jsou použity.⁴¹⁸ Kreeft má za to, že zlo je ve své podstatě sebevražedné. Ničí dobro, ale zároveň je to jeho vlastní zdroj, pokud ho zničí úplně tak samo zanikne.⁴¹⁹ V *Pánu prstenů* je to dobře vidět na příklad pavoučice Ungoliant. Patřila mezi první, které Melkor získal do svých služeb, ale brzy si přála být svojí vlastní paní. Pojíдалa světlo, které nenáviděla a předla temné síť, ty pak ale zamezily dalšímu světlu, které by ji živilo, a tak hladověla.⁴²⁰

S tímto pojetím se váže i skutečnost, že zlo samotné nedokáže nic vytvořit, pouze čerpá z dobrých věcí. Začátek všeho je v *Silmarillionu*, od své vzpoury Melkor nemohl nic stvořit, ale dokázal svojí krutostí stvoření zkazit, tak třeba vznikli z elfů skřetové.⁴²¹

Pojetí Boha jako jediného, dobrého a zla, které je pouze pokaženým, zkorumpovaným dobrem, které na dobrou parazituje nám vylučuje možnost, že by Tolkien uznával a do *Pána prstenů* promítnul manicheismus, dualismus dobra a zla. Kreeft zmiňuje, že běžná kritika *Pána prstenů* spočívala v jednoduchém, černobílém vidění. Podle Kreefta Tolkien věří (a rovněž to do příběhu vložil), že v každém je jak dobro, tak zlo. Boj tedy neprobíhá jen mezi velkými frakcemi, ale i vnitřně v každém zvlášť.⁴²² Je to znát u mnoha postav, třeba u Gandalfa, když hned na začátku odmítne Frodův nápad, že by mu Prsten dal,⁴²³ Galadriel, která také váhá, ale nakonec Prsten odmítne.⁴²⁴ Nebo Boromira, který se podvolí rozhodnutí rady,⁴²⁵ a nakonec

---

⁴¹⁴ TOLKIEN, J. R. R., ref. 14, str. 28.

⁴¹⁵ TOLKIEN, J. R. R., TOLKIEN, Ch., ref. 1, str. 246, 262

⁴¹⁶ Tamtéž str. 243

⁴¹⁷ KREEFT, P., ref. 211, str. 228.

⁴¹⁸ LEWIS, C., ref. 21, str. 36 – 37.

⁴¹⁹ Tamtéž str. 230

⁴²⁰ TOLKIEN, J. R. R., ref. 17, str. 69.

⁴²¹ Tamtéž str. 46 viz též HART, T. a KHOVACS, I., ref. 401, str. 86.

⁴²² KREEFT, P., ref. 211, str. 232.

⁴²³ TOLKIEN, J. R. R., ref. 265, str. 71

⁴²⁴ Tamtéž str. 384 – 385.

⁴²⁵ Tamtéž str. 282 – 283.

stejně neodolá a Prsten se pokusí získat pro sebe.⁴²⁶ Proti manichejskému dualismu u Tolkienu mluví i Wood. Tolkienovo chápání dobra a zla jako nerovnocenných sil, kdy zlo čerpá sílu z dobra a mění ho, je podle něj Augustinovské a podobné pojetí je i u Boëthia.⁴²⁷

Augustinus v knize *O nesmrtelnosti duše* mluví o tom, že pokud se duše odvrátí od rozumu, od pravdy, dojde újmy. Její bytí se menší a směřuje k nicotě.⁴²⁸ Podle Boëthia ve *Filozofii utěšitelce* cokoli, co odpadne od dobra, tak přestane existovat. Ti špatní sice budou mít vnější skořápku, budou vypadat jako lidé, ale to jen ukazuje na to, že kdysi byli lidmi. Tím, že se obrátili ke špatnému, ztratili lidskou přirozenost.⁴²⁹

4.2 Vztah dobra a zla v *Letopisech Narnie*

Lewis byl za druhé světové války osloven, aby promluvil k letcům RAF o křesťanství, později měl několik dalších rozhovorů v rádiu BBC.⁴³⁰ Z těchto hovorů pak vznikla kniha *K jádru křesťanství*, Lewis se snažil vyložit obyčejné křesťanství, nějaký jeho základ. Ten pojímal jako halu, ze které vedou další dveře k jednotlivým místnostem, různým církvím.⁴³¹ Při sledování jeho argumentů, kterými vysvětluje a zároveň i hájí křesťanství si nelze nevšimnout různých souvislostí s událostmi nejen v *Narnii*, ale i v *Pánu prstenů*. Rozhodně se zde tedy odrazil fakt, že s Tolkienem sdíleli křesťanskou víru a že byli dobří přátelé.

Narnie, jako pohádkový příběh pro děti, je psaná jednodušeji, a tak lze snadněji spojit autora s jeho křesťanskými myšlenkami a názory (což se také projevuje v neuvěřitelné řadě vydaných knih na toto téma). A ačkoli to plně nebude odhalovat hloubku jeho díla pokusím se na *Narnii* ukázat myšlenky, které stojí za dobrem, zlem a celkovou morálkou *Narnijské* série.

Lewis se podobně jako Tolkien zajímal o severskou mytologii, na rozdíl od něj to ale primárně nebylo z filologického zaujetí. Pátral po Radosti, kterou pocítil při její četbě.⁴³² I on částečně promítl ponurou atmosféru do *Letopisů*, konkrétně poslední díl *Narnie* je prodchnutý smutkem a zoufalstvím. Myslím, že podobně jako u Tolkienu ke konci *Pána prstenů* je zde zachyceno severské vidění světa. Zlo navzdory snaze hrdinů vítězí, králi a dětem nezbyvá nic než vůle, odvaha, a navíc i víra v Aslana. Smrt ale není Lewisem popsána jako konec všeho,

---

⁴²⁶ Tamtéž str. 420 – 422.

⁴²⁷ HART, T. a KHOVACS, I., ref. 401, str. 86, 89, 91, 102 viz též HOŠEK, P., ref. 5, str. 70 – 72.

⁴²⁸ AUGUSTINUS, Aurelius. *O nesmrtelnosti duše*. Praha: Oikoymenh, 2013. ISBN 978-80-7298-493-0, str. 51.

⁴²⁹ BOËTHIUS. *Filozofie utěšitelkou*. Praha: Vyšehrad, 2012. ISBN 978-807429-302, str. 131.

⁴³⁰ DURIEZ, C., ref. 9, str. 200 – 201 viz také BAEHR, T. a BAEHR, J., ref. 2, str. 20.

⁴³¹ LEWIS, C., ref. 21, str. 9 – 10.

⁴³² LEWIS, C., ref. 10, str. 59.

spíš je to začátek.⁴³³ Naopak lidé, kteří ve Středozemi zemřou odcházejí a již se nevracejí, ale nikdo neví kam.⁴³⁴ Zajímavé je také to, že Lewis vedle „oficiální“ narnijské série napsal i speciální americkou verzi, která je plná odkazů právě na severskou mytologii.⁴³⁵

Nelze nezmínit že podle Warda mají *Letopisy Narnie* ještě další, více skrytější rozměr.⁴³⁶ Jde o astrologickou rovinu, která je podle Hoška často úmyslně opomíjena.⁴³⁷ V knize *Planet Narnia: The Seven Heavens in the Imagination of C. S. Lewis* Ward rozebírá, že jednotlivé knihy odpovídají planetám v ptolemaiovské vesmíru. Každá kniha je tedy planetou ovlivněna, přijímá její vlastnosti a mnohé aspekty, které se k ní vážou. To pak hodně dokresluje hlavně prostředí knihy a její atmosféru. Přítomny jsou ale i prvky dalších planet, jen v omezenější míře.⁴³⁸ Právě *Poslední bitva* je pod nadvládou planety Saturnu, planety smrti. Proto ten nádech zoufalství z konce, katastrofální události, chlad a smrt hrdinů.⁴³⁹

Jane Chanceová má za to, že Tolkien ovlivnil Lewise v chápání povahy zla.⁴⁴⁰ Stejně jako v *Pánu prstenů* je zde odkaz ke středověku i když idealizovaný, ostatně to je podle Purtila Lewisův pracovní rámec.⁴⁴¹ Rovněž Schakel a Ward mají za to, že původ *Narnie* je v idealizovaném romantismu nebo ve středověku.⁴⁴² Pýcha je viděna jako špatná sama o sobě⁴⁴³ a stejně jako u Tolkiena je zlo vlastně pokažené dobro.⁴⁴⁴

Zlo jako takové se v Narnii objevilo už na začátku, hned při jejím stvoření, nemohla za to ale vzpoura jakési stvořené andělské bytosti, bylo to vinou člověka, Digoryho. Z donucení svého strýce Digory spolu se svojí kamarádkou Polly cestovali do jiného světa pomocí kouzelných prstenů.⁴⁴⁵ V umírajícím světě Charn pak Digory (navzdory přání Polly) probudil spící čarodějnici Jadis⁴⁴⁶ a tím spustil řadu dalších nepříjemných událostí od jejího řádění v Londýně⁴⁴⁷ až po její vstoupení do Narnie.⁴⁴⁸

---

⁴³³ LEWIS, C. S., ref., 323, str. 221 – 222.

⁴³⁴ TOLKIEN, J. R. R., ref. 17, str. 37 – 38.

⁴³⁵ HOOPER, W., ref. 117, str. 412.

⁴³⁶ WARD, Michael. *Planet Narnia. The Seven Heavens in the Imagination of C. S. Lewis*. Oxford: Oxford University Press, 2008. ISBN 9780195313871, str. 5

⁴³⁷ HOŠEK, Pavel. „Aslan mezi hvězdami“. *Dingir*. 2013, roč. 16, č. 2, s. 44 – 46.

⁴³⁸ WARD, M. ref. 439, str. 230 - 231.

⁴³⁹ Tamtéž str. 199 – 201, 237.

⁴⁴⁰ CHANCE, J., ref. 52, str. 42.

⁴⁴¹ PURTILL, R. L., ref. 222, str. 63.

⁴⁴² SCHAKEL, P. J., ref. 248, str. 12 viz též WARD, M. ref. 439, str. 19 srovnej STONE, E., ref. 80, str.

54 – 55.

⁴⁴³ LEWIS, C., ref. 21, str. 87 – 88 viz též SCHAKEL, P. J., ref. 248, str. 200.

⁴⁴⁴ CHANCE, J., ref. 52, str. 42.

⁴⁴⁵ LEWIS, C. S., ref. 237, str. 33.

⁴⁴⁶ Tamtéž str. 61 – 63.

⁴⁴⁷ Tamtéž str. 99 – 105.

⁴⁴⁸ Tamtéž str. 115.

I zde by se dalo říci, že Lewis vyšel z tradičně pojímaného náhledu jako Tolkien, ale v knize *Lev, čarodějnice a skříň* je ke konci řečeno, že se čarodějnice sice objevila u zrodu nového světa, ale o kouzlu, které bylo před vznikem času v tichu a tmě, o tom nevěděla vůbec nic.⁴⁴⁹ V knize *Problém bolesti* Lewis zmiňuje právě onen princip, Bůh stvořil vše dobré a zlé je pouze na základě svobodné vůle.⁴⁵⁰

Vztah dobra a zla v *Narnii* také souzní s myšlenkou, že zlo není větší než dobro, je vlastně v jeho službách. Pavel Hošek v úvodních částech knihy *Cesta do Středu skutečnosti* zmiňuje, že Lewis ve svém pojetí zla vycházel z křesťansko-novoplatónské syntézy. Jeho originalita tkví v tom, že pozapomenuté záležitosti dokázal poutavě oživit. K některým autorům se explicitně hlásí (například Pseudo-Dionysios Areopagita, Boëthius a Augustinus), ale třeba na platonismus nebo novoplatonismus se prakticky neodkazuje. Podle Hoška čerpá od těchto autorů spíše intuitivně ve spojitosti s křesťanstvím.⁴⁵¹

Zlo jako nedostatek dobra je zmíněno v knize *O mystické teologii: O božských jménech* se mluví o tom, že zlo je nedostatkem Dobra a spočívá v odpadlictví.⁴⁵² Ve *Filozofii utěšitelce* je řečeno, že cokoli, co odpadne od dobra, tak přestane existovat, ztratí svojí lidskou přirozenost.⁴⁵³ V poslední bitvě je ale také explicitní odkaz na Platóna.⁴⁵⁴ Aslanova země je totiž naprosto stejná jako stvořená Narnie, jen je daleko více skutečnější, stvořená byla spíše jako její odraz, stín.⁴⁵⁵

Platónovo podobenství o jeskyni zmiňuje lidi, kteří trvale sídlí v jejím přítmí a když náhodou ve světě mimo ni projde nějaký tvor, vidí jeho stín na stěně jeskynních prostor. Ve vnějším světě se tedy nachází skutečný svět ačkoli lidé žijící v jeskyni mají za to, že jejich svět je ten skutečný.⁴⁵⁶

V *Poslední bitvě* děti zemřou při železničním neštěstí a ocitnou se v *Narnii* nebo v jakémsi Aslanově světě, svět stvořené Narnie končí a ony spolu s mnohými bytostmi odcházejí do Aslanovi říše. Čím dále jsou, tím je skutečnost kolem nich větší a plnější. Předchozí stvořená Narnie, kterou znaly byla pouhým odkazem té skutečné, byla jakýsi její stín či odraz.⁴⁵⁷

---

⁴⁴⁹ LEWIS, C. S., ref., 309, str. 173.

⁴⁵⁰ LEWIS, Clive S., ref. 350, str. 55

⁴⁵¹ HOŠEK, P., ref. 4, str. 17 – 19.

⁴⁵² AREOPAGITA, Dionysios, Maxim VYZNAVAČ, John MEYENDORFF a Alan ČERNOHOUS. *O mystické teologii: O božských jménech*. Praha: Dybbuk, 2003. ISBN 80-903001-5-4, str. 138 – 141.

⁴⁵³ BOËTHIUS, ref. 429, str. 131.

⁴⁵⁴ LEWIS, C. S., ref., 323, str. 206 viz též SCHAKEL, P. J., ref. 248, str. 128.

⁴⁵⁵ LEWIS, C. S., ref., 323, str. 206.

⁴⁵⁶ PLATÓN. *Ústava*. 2. vyd. Praha: Oikoymenh, 1996. 335 s. ISBN 80-86005-28-3. (514a-520a) str. 213 – 218.

⁴⁵⁷ LEWIS, C. S., ref., 323, str. 65, 168 – 169, 203 – 206.

Podobenství o jeskyni souvisí ještě i s jednou záležitostí v Lewisově psaní, a to je vzpomínání si na krásu. V knize *Stříbrná židle* se děti v podzemí setkávají s čarodějnici. Ta se jim pomocí kouzla snaží vnutit, že právě ten její svět je skutečný, že není nic jako slunce, že ten jejich svět, o kterém mluví je vlastně jen jakási jejich hra. Kouzlo přemůže až Čvachetka, bludička, kterému je vlastně jedno, jestli jde nebo nejde o hru. Vymyšlený svět je stejně lepší než ten její, a tak u něj raději i zůstane.⁴⁵⁸ Tady se děti rozpomínali na skutečný svět nadzemí, ale rozpomínání ještě i v *Poslední bitvě*. Jednorozec, který se dostal do Aslanovi říše zvolal, že právě toto byla země, po které celý život toužil, a to byl také důvod proč miloval starou Narnii.⁴⁵⁹ Lewis tento prvek vložil i do knihy *Dokud nemáme tvář*, kdy Istra nejmladší z královských dcer podvědomě touží po něčem víc, než je v tomto světě možné.⁴⁶⁰

Tyto části mají autobiografický nádech. Lewis několikrát zažil setkání s tím, co nazýval Krásou, pátral, toužil po ní (touhu nazýval Sehnsucht). Později přijal řešení, že jde o touhu po návratu do skutečné vlasti (přesně jak poznal jednorozec), k Bohu.⁴⁶¹

Lewis se ale zároveň potýkal s problémem, že věci, které souviseli s Touhou, s navštívením Krávy byly imaginární. Zamiloval si mýty a poezii a na druhé straně měl to co považoval za skutečné, a to pro něj bylo nelítostné a nesmyslné.⁴⁶²

V souvislosti s rozdílem dobra a zla si všimnout, že zlé postavy v *Narnii* jsou plné pýchy, arogance a často používají magii. V první napsané narnijské knize se objevuje Bílá čarodějnice s magickou hůlkou a označuje sama sebe za vládkyni Narnie. Nenávidí Aslana, přitom je ale svázána zákony jeho otce (stejně jako Aslan sám).⁴⁶³ Tímto jsou řečeny dvě věci, kromě vztahu dobra a zla tu je skutečnost, že pýcha sama je špatnou vlastností.

Problém pýchy se v *Narnii* často opakuje, dobře je vidět třeba u Edmunda a Eustace. Lewis je zobrazil jako velmi pyšné kluky, kteří se domnívají, že jsou něco víc. Eustace je v *Jitřním poutníkovi* tak pyšným, že je pro všechny ostatní na lodi prakticky nesnesitelný. Příčinou změny je pak jeho fyzická přeměna na draka a důsledky, které z toho plynou. Všimá si, že ani nyní ho lidé neopouštějí, dokonce ani ti, které neměl rád (i když Rípčíp de facto není člověk, ale myšák).⁴⁶⁴ Edmund touží být králem, aby měl před svými sourozenci navrch.⁴⁶⁵ Jeho jednání vyústí až do střetu Aslana s Bílou čarodějnici. Edmund se stal zrádcem, když

---

⁴⁵⁸ LEWIS, C. S., ref., 327, str. 186 – 195.

⁴⁵⁹ LEWIS, C. S., ref., 323, str. 207.

⁴⁶⁰ LEWIS, Clive S. *Dokud nemáme tvář*. 2. vydání. Praha: Návrat domů, 2016. ISBN 978-80-7255-363-1, str. 71 – 72.

⁴⁶¹ HOŠEK, P., ref. 4, str. 39 – 40.

⁴⁶² LEWIS, C., ref. 10, str. 124 – 125 srovnej HOŠEK, P., ref. 4, str. 103 – 104.

⁴⁶³ LEWIS, C. S., ref., 309, str. 148 – 152.

⁴⁶⁴ LEWIS, C. S., ref., 322, str. 113 – 114.

⁴⁶⁵ LEWIS, C. S., ref., 309, str. 98 – 100.

jednal proti svým sourozencům a všichni zrádci podle Staré magie náleželi Bílé čarodějnici. Aslanovo obětování se pro něj⁴⁶⁶ je ve shodě s Lewisovými slovy v knize *K jádru křesťanství*. Zde Lewis mluví o tom, co považuje za základní vzorec křesťanství. Kristus byl za nás vydán, jeho smrt smyla naše hříchy a také jí zneškodnil smrt samu⁴⁶⁷ (čemuž odpovídá i jím vyličené zmrtvýchvstání Aslana⁴⁶⁸). Pýchu v souladu s nejmenovanými křesťanskými učiteli Lewis označuje za esenci neřesti, esenci zla. Znamená přesný protiklad k Bohu, jde o nepřítelství nejen mezi lidmi, ale i vůči Bohu.⁴⁶⁹ Nicméně pokora u Lewise mnohem větší s důsledky, než se na první pohled může zdát. Pyšní, zlí lidé se naopak zmenšují, uzavírají se sami do sebe (jsou příliš pyšní na to, aby viděli, či se zajímali o někoho jiného). Hošek představuje myšlenku, že v pokoře se lze otevřít jinému, duše tak směřují od zla k dobru.⁴⁷⁰ Směřování duše k Dobru navíc znamená i pozdější vstoupení do nitra Trojice, vstoupení do jakéhosi „tance“, do vztahu mezi Otcem, Synem a Duchem svatým.⁴⁷¹

4.3 Srovnání

Při srovnání obou sérií autorů je nutné počítat s tím, že Lewis psal se záměrem psát pro děti, a proto je styl i příběh (zdánlivě) jednodušší. Zatímco Tolkien zůstal věrný své eseji *O pohádkách*⁴⁷² a napsal mnohem podrobnější a mnohem více konzistentnější příběh. Je možné, že se snažil napsat mytologii pro Anglii, protože se mu nelíbilo, že kromě Artušovských legend Anglie žádné nemá,⁴⁷³ sám ostatně své psaní označil za mýtus.⁴⁷⁴

Hned u zrodu světů vidíme rozdíl. Oba jsou sice tvořeny písni, ale Tolkienův Ilúvatar tvoří ve spolupráci s Valar⁴⁷⁵ (někteří mohou i představit své vlastní myšlenky jako Yavanna nebo Aulë⁴⁷⁶) zatímco Aslan stvoří svět sám. Čarodějnice představující zlo v *Narnii* nemá co dělat, a i když byla u stvoření světa,⁴⁷⁷ existují pravidla, o kterých nic neví.⁴⁷⁸ Melkor tvořil spolu s ostatními, cokoli, co vytvořil sice sloužilo záměru Ilúvatara, ale zlo tak zároveň bylo vetkáno do světa jako jeho součást.⁴⁷⁹

---

⁴⁶⁶ Tamtéž str. 150 – 153.

⁴⁶⁷ LEWIS, C., ref. 21, str. 44.

⁴⁶⁸ LEWIS, C. S., ref., 309, str. 172 – 173.

⁴⁶⁹ LEWIS, C., ref. 21, str. 88 – 89.

⁴⁷⁰ HOŠEK, P., ref. 4, str. 31.

⁴⁷¹ HOŠEK, P., ref. 4, str. 192 – 132 srovnej LEWIS, Clive S., ref. 350, str. 122 – 123.

⁴⁷² TOLKIEN, J. R. R., ref. 14, str. 158 – 159.

⁴⁷³ TOLKIEN, J. R. R., TOLKIEN, Ch., ref. 1, str. 144.

⁴⁷⁴ Tamtéž str. 286.

⁴⁷⁵ TOLKIEN, J. R. R., ref. 17, str. 12 – 14.

⁴⁷⁶ Tamtéž str. 39 – 42.

⁴⁷⁷ LEWIS, C. S., ref. 237, str. 115 – 123.

⁴⁷⁸ LEWIS, C. S., ref., 309, str. 173.

⁴⁷⁹ TOLKIEN, J. R. R., ref. 17, str. 111 – 113.

V této kapitole je důležité, jakým způsobem oba autoři (jako křesťané) viděli Boha a jaký je jeho vztah k lidem. Od této skutečnosti se odvíjí jejich pohled na dobro a zlo a od toho pojetí také jednání postav v knihách. V této části pro mě také budou důležitými pojmy pýcha a pokora, magie, prozřetelnost a vztah mezi dobrem a zlem.

V předchozích kapitolách jsem zmínila svatého Augustina, Boëthia a Dionýsiose Areopagitu. V jejich dílech najdeme jeden z možných principů nahlížení dobra a zla, zlo jako „privatio boni“, tedy zlo jako nedostatek dobra. Bůh je viděl jako Dobro samo, cokoli se od něj odvrátí, padne, zmenší se. Naopak přibližováním se k Dobru (Bohu) se stáváme více skutečnými.⁴⁸⁰ To je myšlenka, která je u obou autorů spojena se svobodnou vůlí a u Lewise i s Platónem. Podle Hoška i Tolkien psal ve shodě s novoplatonismem, všímá si také možného vlivu svatého Augustina a Akvinského. Případně i Boëthia, ale podle něj v tomto případě jde o přihlášení se k myšlenkové tradici evropského křesťanství.⁴⁸¹

Myšlenku, že přibližováním se k Bohu se stáváme více skutečnými Lewis jasněji vyjádřil v knize *Velký rozvod nebe a pekla*. Příběh se točí okolo zájezdu výletníků z pekla do nebe. Hlavní hrdina si později všímá, že cesta, kterou přijeli je vlastně jen malou dírkou.⁴⁸² Navíc věci v nebi jsou neuvěřitelněji skutečnější, nežli si vůbec dokázal představit, s hrůzou pak zjišťuje, že on sám je bledý, skoro jako duch.⁴⁸³ V knize *Mýtus, imaginace a pravda* se Hošek zmiňuje o tom, že základ Lewisovi myšlenkové architektury tvoří rozdíl mezi skutečností (světem idejí) a naším světem, který je podobný stínu.⁴⁸⁴

Tolkien i Lewis se také shodli v tom, že zlo nikdy není více než dobro. Ilúvatar v *Silmarillionu* stojí rozhodně nad Melkorem, kterého stvořil.⁴⁸⁵ V *Letopisech* se všichni musejí řídit zákony osobně nepřítomného Císaře za mořem.⁴⁸⁶ Nad tyto dva charaktery nic mocnějšího není a zlo pracuje v jejich službách. Pýcha, snaha si ve světě vystačit pouze sám (bez Boha), případně ovládat ostatní je příčinnou Odpadnutí od Boha, od Dobra. Cokoli, co Morgoth pokazil, zkrásnilo či podtrhlo Ilúvatarův záměr,⁴⁸⁷ Bílá čarodějnice sloužila Císaři za mořem.⁴⁸⁸

Lidem (stejně jako elfům, trpaslíkům a mluvícím zvířatům) byla dána svobodná vůle a podle Lewise to Bohu zřejmě „stojí za to“. Stvoření, či přímo celý svět, který se dobrovolně

---

⁴⁸⁰ AUGUSTINUS, A., ref. 428, str. 51 viz též BOËTHIUS, ref. 429, str. 131 srovnej AREOPAGITA, D., ref. 452, str. 138 – 140.

⁴⁸¹ HOŠEK, P., ref. 5, str. 72.

⁴⁸² LEWIS, Clive S. *Velký rozvod nebe a pekla*. Praha: Návrat domů, 2003. ISBN 80- 7255-079-9, str. 83 – 84.

⁴⁸³ LEWIS, C. S., ref. 482, str. 15 – 16.

⁴⁸⁴ HOŠEK, P., ref. 332, str. 30 viz též HOŠEK, P., ref. 4, str. 34 – 35.

⁴⁸⁵ TOLKIEN, J. R. R., ref. 17, str. 13.

⁴⁸⁶ LEWIS, C. S., ref., 309, str. 152.

⁴⁸⁷ TOLKIEN, J. R. R., ref. 17, str. 111 – 113.

⁴⁸⁸ LEWIS, C. S., ref., 309, str. 150.

rozhodne pro Boha bude podle něj mnohem úžasnější než stvoření, které by bylo „jako naprogramovaní roboti.“ Nicméně právě tato svobodná vůle, možnost rozhodnout se mezi Bohem a čímkoliv jiným, možnost obrátit se sám k sobě znamená i možnost zla na zemi.⁴⁸⁹

Zlo je podle Rahnera dáno stvořenou svobodou, ale je také překonáno vítězstvím milosti Boží v Ježíši Kristu.⁴⁹⁰ I Kreeft v knize Tolkienovo vidění světa zmiňuje teorii, že zlo nemůže existovat bez dobra, jde totiž o dobré stvoření, které se postavilo proti Bohu, nejde tedy o nedostatek dobra, ale o jeho popření (nebo pokažení)⁴⁹¹. Zlo tak nemá žádnou skutečnost, není protikladem k Bohu,⁴⁹² s tímto tvrzení souhlasí i Purtill. Podle něj je Pád zapříčiněný Pýchou.⁴⁹³ Zlo je tedy na dobrou závislé. Nic netvoří, pouze to dobré kazí, překrucuje.⁴⁹⁴ U Tolkienu nic nezačíná jako úplně zlé, dobře je to vidět na příběhu Sarumana. Nebyl zlý, byl velmi moudrý, ale nakonec touží jen po nadvládě.⁴⁹⁵ Zlo je změněné dobro, skřetové jsou jen pokroucení tvorové, jakési padělký skutečného stvoření.⁴⁹⁶ Je zde i příčina jejich Pádu tedy touha po moci a pýcha. Morgoth si přál získat pro sebe více,⁴⁹⁷ Sauron vytvořil mocné prsteny, opět ve snaze vládnout Středozemi⁴⁹⁸ a Saruman má stejné myšlenky.⁴⁹⁹ Jadis, bývalá královna Charnu byla tak pyšná, že raději zničila svůj vlastní svět, než aby přišla o moc.⁵⁰⁰ Nedbala na varování u vstupu do kouzelné zahrady a sice se stala nesmrtelnou, ale štěstí jí to nepřineslo.⁵⁰¹ Děti, které se na ostatní v Narnii dívají povýšeně stihne trest, ale zároveň se jim dostane i odpuštění, protože se dokáží změnit. Kromě Edmunda a Eustace se jedná třeba i o Jill (jde o okamžik kdy se hrdě podívá dolů z útesu nedbajíc na varování ať to nedělá⁵⁰²) a Aravis, které předtím vůbec nezáleželo na osudu otrokyně, kterou podvedla.⁵⁰³ Na rozdíl od Tolkienu toho často nevíme moc o původu čarodějnic, často už od začátku vystupují jako zlé a nedokáží se změnit.

Pokora u obou autorů je ve shodě s evangelijním prohlášením (Lk 14:11) a hraje velmi důležitou roli. Jde o paradox toho, že ti nejmenší budou povýšeni. U Tolkienu se jedná o hobity,

---

⁴⁸⁹ LEWIS, C., ref. 21, str. 39 – 40.

⁴⁹⁰ RAHNER, K. a VORGRIMLER, H., ref. 250, str. 80

⁴⁹¹ KREEFT, P., ref. 211, str. 232.

⁴⁹² RAHNER, K. a VORGRIMLER, H., ref. 250, str. 480.

⁴⁹³ PURTILL, R. L., ref. 222, str. 141 – 142.

⁴⁹⁴ SCHAKEL, P. J., ref. 248, str. 195.

⁴⁹⁵ TOLKIEN, J. R. R., TOLKIEN, Ch., ref. 1, str. 243 TOLKIEN, J. R. R., ref. 265, str. 283, TOLKIEN, J. R. R., ref. 344, str. 73 – 74.

⁴⁹⁶ TOLKIEN, J. R. R., TOLKIEN, Ch., ref. 1, str. 190 – 191.

⁴⁹⁷ TOLKIEN, J. R. R., ref. 17, str. 111 – 113.

⁴⁹⁸ TOLKIEN, J. R. R., ref. 265, str. 60 – 61.

⁴⁹⁹ Tamtéž str. 272 – 275.

⁵⁰⁰ LEWIS, C. S., ref. 237, str. 73 – 74.

⁵⁰¹ Tamtéž str. 181 – 182 a 197.

⁵⁰² LEWIS, C. S., ref., 327, str. 23 – 25.

⁵⁰³ LEWIS, C. S., ref., 310, str. 50.

kteře vlastně jako rasu pořádně nikdo nezná, dokonce ani Stromovou je nemá ve své písni.⁵⁰⁴ Nejde o národ, který by měl v povaze nějak velkou odvahu jako třeba Rohanové. Ne, hobité jsou spíše usedlí. Dávají přednost dobrému jídlu a pití, klidnému a spořádanému životu.⁵⁰⁵ Přesto byli vybráni, a to dokonce dvakrát, poprvé, když se Bilbo setkal s Gandalfem⁵⁰⁶ a podruhé, když Frodo dostal Prsten.⁵⁰⁷ Bruner a War si všimají pokory u Froda. Přijímá moudrost lidí okolo sebe (naslouchá Gandalfovi i Aragornovi), ale něco takového bez pokory nelze. Nejprve je potřeba přiznat si, že nevíme úplně vše a teprve poté jsme schopni se učit od druhých.⁵⁰⁸ Na to, že pokorní nakonec budou povýšeni upozornil i Lewis knihou *Čarodějův synovec a Lev, čarodějnice a skříň*. V té první se naprosto obyčejný drožkář stane králem Narnie, ne kvůli nějakému vzdělání, ale kvůli laskavosti, smyslu pro spravedlnost a odvaze.⁵⁰⁹ Ve druhé knize se do Narnie dostanou čtyři obyčejné děti a později se stanou jejími vládci.⁵¹⁰ Lewis ale ohledně pokory pokračuje dál, jde o vystoupení z vlastního egocentrismu a vstoupení do „tance“.⁵¹¹

Další důležitou roli v příběhu hraje i jakási předurčenost v kombinaci se svobodnou vůlí stvoření. Podle Kreeft příběh obsahuje dva důležité prvky, věci, které se měli stát, ale zároveň i možnost volby, vždy se události mohou stát jinak. Stačí se v určitý okamžik jen jinak rozhodnout.⁵¹² Frodo nezabije Gluma i když nad tím na začátku příběhu uvažoval,⁵¹³ sám se s ním setkal a pochopil, že není úplně zlý, stále ještě byla možnost nápravy. Frodo jej ušetří a Faramira poprosí o totéž.⁵¹⁴ A Glum pak skutečně v příběhu sehraje dost zásadní roli, díky němu je Prsten zničen.⁵¹⁵ Tolkien v dopisech píše, že Frodo byl nástrojem prozřetelnosti.⁵¹⁶ Ostatně v *Pánu prstenů* v části, kdy se Frodo nabídne, že ponese prsten jsou slova „jako kdyby jeho hlasu používala nějaká jiná vůle.“⁵¹⁷ Podle Kreefta je v *Pánu prstenů* zahrnuta myšlenka božího plánu ačkoli on sám tam nenašel přísně vzato žádný logický důkaz o Boží prozřetelnosti,

---

⁵⁰⁴ TOLKIEN, J. R. R., ref. 344, str. 64 – 65.

⁵⁰⁵ TOLKIEN, J. R. R., ref. 18, str. 12

⁵⁰⁶ Tamtéž str. 13 – 15.

⁵⁰⁷ TOLKIEN, J. R. R., ref. 265, str. 65 – 71.

⁵⁰⁸ BRUNER, K. D. a WARE J., ref. 154, str. 21 – 22.

⁵⁰⁹ LEWIS, C. S., ref. 237, str. 158 – 159.

⁵¹⁰ LEWIS, C. S., ref., 309, str. 192 – 193.

⁵¹¹ HOŠEK, P., ref. 4, str. 192 – 132 srovnej LEWIS, Clive S., ref. 350, str. 122 – 123 viz též LEWIS, C., ref. 21, str. 121.

⁵¹² KREEFT, P., ref. 211, str. 84 – 87.

⁵¹³ TOLKIEN, J. R. R., ref. 265, str. 69

⁵¹⁴ TOLKIEN, J. R. R., ref. 344, str. 271, 305.

⁵¹⁵ TOLKIEN, J. R. R., ref. 269, str. 227 – 228.

⁵¹⁶ TOLKIEN, J. R. R., TOLKIEN, Ch., ref. 1, str. 246, 326 viz též KREEFT, P., ref. 211, str. 82.

⁵¹⁷ TOLKIEN, J. R. R., ref. 265, str. 286.

ne úplně zázraky, ale různé souhry okolností ano.⁵¹⁸ Podle něj o tom Tolkien neplánoval psát, ale měl k tomu předpoklady.⁵¹⁹

V *Pánu prstenů a Narnii* je také další důležitý prvek ovlivňující jednání postav. Tím je magie. Podle Kreefta Tolkien rozlišuje dva různé typy. Magii Okouzlení a magii, kterou reprezentuje Prsten (dá se tedy říci, že jde o magii moci). Magie Okouzlení souvisí s jeho teorií o pohádkách, je vlastně přínosné nechat se okouzlit krásou, protože právě tak se přibližujeme k Bohu (Kreeft o tom mluví tak, že se „necháváme dobýt Bohem“). Magii moci je podle něj hraní si na Boha.⁵²⁰ Kreeft správně poukazuje na to, že Galadriel upozornila hobity, že slučují různé věci.⁵²¹ Ale Tolkien se k této skutečnosti v *Letters* vyjadřuje mnohem složitěji. V jednom ze svých dopisů píše, o jak velkou a obtížnou otázku jde. Velmi záleží na o motivu a také záměru jejího užití. Tolkien neměl v plánu, že by se zapletl do debaty o tom, zda magie ve skutečném světě je v jakémkoli smyslu skutečná nebo možná. Nicméně si byl vědomý nějakého skrytého rozdílu. Kromě magie je zde něco, co nazývá „goeteia“. Magie podle něj může být sama o sobě dobrá, zatímco goeteia nikoli. Nicméně v dopise dodává, že toto rozdělení v příběhu nemá, dobro nebo zlo je pouze v motivu, účelu nebo v použití. Obě strany totiž podle něj užívají obojí jen s rozdílnými motivy. Nepřítel magii používá k převálcování lidí i věcí a goeteiu k vystrašení a podmanění. Naopak magie, kterou používá Gandalf a elfové je pro prospěšné účely, jejich goethia neklame a je zcela umělecká. Každopádně Tolkien o magii v jeho příběhu říká, že je vrozená, nejde nijak vlastnit či získat zvykem nebo zaklínadly.⁵²² Myslím, že Lewisův postoj k magii je zobrazen ve více knihách ze série *Letopisů*, ale protože jde o pohádkovou knihu nejde o nic, co by bylo složitě vysvětlováno. Magii Lewis rozhodně nevidí jako dobrou a v knihách je to poznat. Například se váže k záporným postavám (strýc Andrew v *Čarodějově synovci*⁵²³, Bílá čarodějnice v knize *Lev čarodějnice a skříň*⁵²⁴ atd.). Nebo třeba ve *Stříbrné židli* se Eustace a jeho kamarádka Jill pokoušejí dostat do Narnie, Jill navrhuje, aby nakreslili na zemi nějaké kouzelné čáry. Eustace se nad tím sice zamyslí, ale během chvílky ví, že Aslana nelze k ničemu nutit, magie by se mu nelíbila.⁵²⁵ Tato část může být i autobiografická, Lewis měl jisté období kdy se hodně zajímal o okultismus. Toto nadšení podstatně ochladlo, když se setkal s umírajícím člověkem, který měl podobné zájmy a na

---

⁵¹⁸ KREEFT, P., ref. 211, str. 78 – 80.

⁵¹⁹ Tamtéž str. 83

⁵²⁰ KREEFT, P., ref. 211, str. 119.

⁵²¹ TOLKIEN, J. R. R., ref. 265, str. 380

⁵²² TOLKIEN, J. R. R., TOLKIEN, Ch., ref. 1, str. 199 – 200.

⁵²³ LEWIS, C. S., ref. 237, str. 85.

⁵²⁴ LEWIS, C. S., ref., 309, str. 25.

⁵²⁵ LEWIS, C. S., ref., 327, str. 16 – 17.

sklonku života se zbláznil. Lewis říká, že jeho šílenství bylo z jiných důvodů, ale tehdy mu to tak nepřipadalo.⁵²⁶ V *Jitřním poutníkovi* je například magie zmíněna několikrát, kromě objevu zvláštního jezírka, které mění vše ve zlato⁵²⁷ je zde i kniha kouzel. Lucka použije zaklínadlo, které jí odhalí rozhovor jejích spolužaček, ve stejné knize je i kouzlo na krásu.⁵²⁸ Ale magie v *Narnii* není nic dobrého. Jde spíše o jakousi zkratku k dosažení určitých věcí, která nepřinese až na výjimky nepřinese nic pozitivního. Zlato způsobilo rozkol mezi přáteli,⁵²⁹ kouzlo na krásu by způsobilo škody v mnohem větším měřítku⁵³⁰ a rozhovor, který Lucka vyslechla byl sice pravý jenže Lucka na jeho základě odsoudila kamarádku, která se bála jiné spolužačky a co řekla nemyslela vážně.⁵³¹ Ve všech těchto případech zasáhne Aslan a věci napraví. Snadno by člověk mohl usoudit, že magie je tedy pouze špatnou věcí. Zde by se ale dalo namítnout, že přeci Santa Claus, který se objevil v knize *Lev, čarodějnice a skříň* věnoval Lucii lahvičku s magickým lékem. Nicméně Santa byl proti čarodějnici a uznával pravého krále,⁵³² tím nepochybně myslel Aslana. Čarodějnice a její poddaní vždy stojí v opozici proti Aslanovi.

Vrátím se ještě k otázce vztahu dobra a zla. Podle Rahnera v otázce zla nejde jen o nedostatek Dobra, ale o jeho výslovné a rozhodné popření, nestojí v protikladu k Bohu a je umožněno svobodnou vůlí. Podstata je tedy ve využití svobodné vůle k odvrácení se od Dobra, vzpouře. Nejde jen o rozklad, ale o různé akce, pokusy a úsilí jednotlivců či skupin si vystačit ve světě pouze sám.⁵³³ Myšlenka chybějícího zla, o které jsem mluvila předtím naráží na skutečnost, že zlo se rozhodně ne vždy jeví jako pouhý nedostatek dobra. Mordor v *Pánu prstenů* rozhodně není malý a neškodný kousek země, čarodějnice v *Letopisech* jsou stejně podlé jako smrtící. Ale jak Tolkien, tak Lewis ve svých dílech ukazují, že stále je něco víc než to. V *Pánu prstenů* a *Narnii* funguje „eukatastrofa“, popírající porážku dobra.⁵³⁴

---

⁵²⁶ LEWIS, C., ref. 10, str. 148.

⁵²⁷ LEWIS, C. S., ref. 110, str. 139 – 140.

⁵²⁸ Tamtéž str. 166 – 169.

⁵²⁹ Tamtéž str. 140 – 141.

⁵³⁰ Tamtéž str. 167.

⁵³¹ Tamtéž str. 172.

⁵³² LEWIS, C. S., ref., 309, str. 118.

⁵³³ RAHNER, K. a VORGRIMLER, H., ref. 250, str. 480.

⁵³⁴ TOLKIEN, J. R. R., ref. 14, str. 170 – 174.

5 Závěr

Moje práce se pokusila z religionistického úhlu pohledu porovnat dvě díla, *Letopisy Narnie* a *Pána prstenů*. Náboženství bylo součástí života jejich autorů a promítlo se svým způsobem i v jejich dílech, i když u každého jinak. Kromě náboženství a zájmu o severní mytologii zde byly i důležité životní okamžiky, které formovaly jejich práci ať už šlo o ztrátu matky, děsivou válečnou zkušenost nebo lásku.

Pán prstenů je třídílná sága o Prstenu moci a o jeho zničení, protože přesně na tom závisí osud celé Středozemě. Není to snadné a Prsten je pokušením snad pro úplně všechny (s výjimkou Toma Bombadila).⁵³⁵ Tolkien sám si toho, že jde o náboženské dílo všiml později, až při revizi a pak zcela úmyslně odstranil všechny odkazy o něm. Náboženství jako takové je přímo v samotném příběhu.⁵³⁶ Proto v *Pánu prstenů* nenajdeme propracovanější nauku o Bohu Ilúvatarovi, neznáme počátek světa (ten je v *Silmarillionu*) a zničením Prstenu příběh nekončí, to ani postupným odchodem hrdinů ze Středozemě. Nejsou zde žádné chrámy není zde ani zmínka o uctívání nebo nějakých vyloženě náboženských obřadech.

Letopisy Narnie čtené tak jak zamýšlí autor (nikoli jak byly napsány) nám představí Narnii od jejích prvních počátků až po naprostý konec, zkázu tohoto světa a odchod všech stvoření do Aslanovi země. Hlavním prvkem, který *Letopisy* spojuje je Aslan, velký lev, syn Císaře za mořem, Syn Boha. Děti jsou v knihách často nuceny řešit nejrůznější problémy a situace, ale jestliže narazí na problém, který sami nemohou zvládnout, Aslan jim pomůže, stojí při nich.

V prvních částech mé práce jsem rozebrala životy obou autorů včetně jejich přátelství a vlivu, který se odrážel v jejich dílech. Zásadní pro mě byl jejich náboženský vývoj a náhled na něj z psychologického hlediska. Podle Sundénovi teorie zprostředkování tradice se Tolkien setkával s jistými zprostředkovateli, s jistými věřícími. Ostatně po smrti své matky, která konvertovala ke katolicismu se o něj a o jeho bratra staral Otec Morgan a Tolkien se účastnil jeho bohoslužeb i jako ministrant.⁵³⁷ Lewis se oproti tomu na náboženské zaujetí svojí matky nepamatuje a otec se k náboženství stavěl spíše vlažně.⁵³⁸ Lewis ve svém životě prošel určitým duchovním vývojem. Jeho život je poznamenán Touhou po Radosti, po které pátral a ze začátku ji nacházel v severských mýtech, poezii a hudbě. Právě zájem o severské mýty ho svedl

---

⁵³⁵ TOLKIEN, J. R. R., ref. 265, str. 145.

⁵³⁶ TOLKIEN, J. R. R., TOLKIEN, Ch., ref. 1, str. 172.

⁵³⁷ CARPENTER, H., ref. 6, str. 36 viz též DURIEZ, C., ref. 8, str. 26.

⁵³⁸ LEWIS, C., ref. 10, str. 11 viz též HOŠEK, P., ref. 5, str. 26.

dohromady s Tolkienem. A byl to právě J. R. R. Tolkien kdo hrál důležitou roli v Lewisově opětovném přijetí křesťanství.

Abych vymezila, s jakou literaturou budu pracovat, věnovala jsem se v následující kapitole žánru fantasy kam obě díla, jak *Pán prstenů*, tak *Letopisy Narnie*, bývají tradičně zařazovány. Podstatné ale je, jakým způsobem ke svým dílům přistupovali oba autoři. Tolkien i Lewis psali ve shodě s Tolkienovou esejí *O pohádkách*. Oba se shodli v tom, že by příběhy měli umožnit dětem vyrůst,⁵³⁹ že by v nich nemělo nic chybět, alespoň ne věci, které lze překonat odvahou.⁵⁴⁰ Tolkien původně navazoval na *Hobita*, měl v plánu napsat jeho pokračování, ale příběh se brzy ukázal mnohem více temnější, než čekal.⁵⁴¹ Ani Lewis se v *Narnii* nevyhýbá smutným nebo ostřejším scénám (například když Petr zabije vlka⁵⁴² nebo bitva mezi Mirázem a Petrem atd.)⁵⁴³, ale u obou také funguje prvek nazvaný „eukatastrofa“. Radost ze „šťastné katastrofy“, konce, který popře porážku, obrat k lepšímu. Při čtení eseje *O pohádkách* zjistíme, že Tolkien dával eukatastrofu do souvislosti s evangelijním příběhem, souvisí to tedy s náboženstvím, s křesťanstvím.⁵⁴⁴ Tolkien jako křesťan měl za to, že nás Bůh stvořil k obrazu svému a my se mu připodobňujeme vlastní tvorbou, stáváme se lidskými „podstvořiteli“. ⁵⁴⁵ Existují náznaky, že Tolkien tvořil mýtus namísto pohádky, která byla zamýšlena spíše pro dospělé (v dopise totiž o svém psaní takto mluví).⁵⁴⁶

Následující kapitolu jsem zaměřila na srovnání náboženských prvků v *Pánu prstenů* a *Letopisech Narnie*. Vzhledem k úzké souvislosti s tímto tématem jsem uvedla i počátky vzniku obou světů (v případě *Pána prstenů* jsem musela nahlédnout do *Silmarillionu*). Jak již bylo zmíněno, *Pán prstenů* se navzdory pevnému ukotvení ve víře jeho autora zdál být nenáboženský. Někteří mnou zmínění autoři například Purtill nebo James a Mendlesohnová ve Středozemi měli za to, že ve Středozemi náboženství skutečně není, ale i tak si všímali drobných náznaků křesťanství.⁵⁴⁷ Sám Tolkien ale ve svém dopise píše, že Středozemě je monoteistická (což považoval za součást vyličené historické doby) a odmítl, že by příběh měl nějaký politický, náboženský nebo snad alegorický záměr.⁵⁴⁸ V dalším (a často citovaném dopise) pak přiznává, že dílo je náboženské, pouze si toho zprvu nebyl vědom, a nakonec úmyslně odstranil všechny

---

⁵³⁹ TOLKIEN, J. R. R., ref. 14, str. 155 – 157.

⁵⁴⁰ LEWIS, C. S., ref. 15, str. 52.

⁵⁴¹ TOLKIEN, J. R. R., TOLKIEN, Ch., ref. 1, str. 41, 249

⁵⁴² LEWIS, C. S., ref., 309, str. 141 – 142.

⁵⁴³ LEWIS, C. S., ref., 311, str. 203 – 210.

⁵⁴⁴ TOLKIEN, J. R. R., ref. 14, str. 171 – 173.

⁵⁴⁵ Tamtéž str. 163

⁵⁴⁶ TOLKIEN, J. R. R., TOLKIEN, Ch., ref. 1, str. 286

⁵⁴⁷ JAMES, E. a MENDLESOHN, F. ed., ref. 12, str. 69 viz též PURTILL, R. L., ref. 222, str. 118

⁵⁴⁸ TOLKIEN, J. R. R., TOLKIEN, Ch., ref. 1, str. 220

zřejmé odkazy na náboženství⁵⁴⁹ (i když jak si lze všimnout některé zůstaly jako například zmíněná symbolická data).

V kontrastu proti tomu stojí *Letopisy Narnie*, ve kterých je křesťanská víra autora poměrně jasně poznat. Odkazy na křesťanství jsou jasné natolik, že někteří autoři jako například Gulisano *Letopisy* považují přímo za alegorii křesťanství.⁵⁵⁰ Autoři Hooper a Schakel připomínají, že se Lewis proti tomuto nařčení bránil s tím, že jde o „předpoklady.“⁵⁵¹ Ale jak již bylo řečeno zároveň nedal přesnou odpověď na to, co bylo jeho záměrem.⁵⁵² U *Pána prstenů* a *Letopisů* si také lze všimnout, že Tolkien nemá přímý vztah stvoření s Bohem jako je to v Narnii kde se stvoření setkávají s Aslanem, synem Císaře za mořem. Naopak se v *Pánu prstenů* objevují zmínky o Valar, které lze poprosit o pomoc, lze je vnímat jako bohy (ale s vědomím, že je zde stále Jeden). Lewis v *Letopisech* žádné takovéto prostředníky nemá.

Tolkien díky této „absenci náboženství“ v *Pánu prstenů* nemusel řešit vztahy mezi jinými náboženstvími a třeba náboženstvím jeho hrdinů. Pokud bychom chtěli něco takového zjistit, opět musíme nahlédnout do *Silmarillionu*. Ale ani tak nenajdeme nějakou jinou zemi s cizím náboženstvím jako je tomu u Lewise. Tolkien vypráví příběh přímo o uctívání Tmy, Melkora, což je jen opak uctívání Jednoho, Ilúvatara a nepřinese to nic dobrého. Jde to totiž jasný odvrát od světla, od Dobra.⁵⁵³ Zde je vidět další rozdíl mezi psaním Lewise a Tolkiena. Lewis v *Letopisech* řeší vztah Aslana a jiných náboženství včetně řeckého pantheonu zastoupeného Bakchem a Silénosem. Nejen oni, ale i další nejmenovaní bohové jsou víceméně neškodní, ale jen proto, že nad nimi má dohled Aslan, jsou mu podřízeni.⁵⁵⁴

Myslím, že prvek, který spojuje obě díla je Augustinovské pojetí dobra a zla. Pojetí dobra a zla se věnují ve čtvrté kapitole, protože i to souvisí s jejich náboženstvím a ovlivňuje to morální i etické hodnoty v dílech. Zlo nikdy není víc než dobro (i když se může zdát velké) a je s ním spojeno. Bez dobra by zlo nikdy nebylo, je to totiž pouze pokažené (zkorumpované) dobro. Dobrá věc, která se sama z vlastní svobodné vůle odvrátila od Stvořitele (Boha) a tím pádem i od všeho dobrého. Zlo tedy vzniká vzpourou proti Bohu, proti jím zavedenému řádu a často je podněcováno Pýchou, kterou Lewis v knize *K jádru křesťanství* označuje za Velký hřích.⁵⁵⁵ Pýcha, odvrácení se od dobrého znamená jakési zmenšení sebe sama. Pyšný člověk se totiž mnohem více soustředí sám na sebe než na někoho (či něco) jiného. Jedná se tedy o

⁵⁴⁹ TOLKIEN, J. R. R., TOLKIEN, Ch., ref. 1, str. 172 srovnej HOŠEK, P., ref. 5, str. 145.

⁵⁵⁰ GULISANO, P., ref. 56, str. 80 viz též BAEHR, T. a BAEHR, J., ref. 2, str. 5.

⁵⁵¹ HOOPER, W., ref. 117, str. 424 viz též SCHAKEL, P. J., ref. 248, str. 5 – 6.

⁵⁵² LEWIS, C. S., ref. 15, str. 59.

⁵⁵³ TOLKIEN, J. R. R., ref. 17, str. 264 – 268 srovnej HOŠEK, P., ref. 5, str. 79 – 80.

⁵⁵⁴ LEWIS, C. S., ref., 311, str. 168 – 173.

⁵⁵⁵ LEWIS, C., ref. 21, str. 88 – 89.

určitou pýchu, která očarovává tak, že nemůžeme vidět (poznat) skutečnost. Důležitou roli v obou dílech pak hraje její protiklad, pokora. Ta je ve shodě s biblickým prohlášením, že pokorní budou povýšeni (Lk 14:11). V *Hobitovi* a *Pánu prstenů* jde o hobity, malou rasu, národ pohodlných a poměrně usedlých tvorů. Ti ale nakonec budou ve středu všeho dění. Bilbo se v *Hobitovi* osvědčí nejen jako dobrý zloděj, ale také jako diplomat⁵⁵⁶ a Frodo se dobrovolně obětuje a nese Prsten moci do Mordoru.⁵⁵⁷ V *Narnii* jsou to děti, které se stanou králi a královnami země. Je také důležité, že ani jeden z autorů nezavrhl možnost nápravy. V *Narnii* je například dána Aslanem přímo Rabadašovi,⁵⁵⁸ v *Pánu prstenů* má Glum hned několik příležitostí k nápravě, ať už když je u elfů⁵⁵⁹ nebo když cestuje s Frodem.⁵⁶⁰ Dokonce i Saruman má příležitost k nápravě. Tato možnost je založena na principu svobodné vůle. Ale stejně tak se stvoření mohou změnit i k horšímu jako například Boromir, kterého přemohla touha po moci Prstenu⁵⁶¹ nebo princ Kaspian, kterého na okamžik oslepilo bohatství kouzelného jezera.⁵⁶²

Čím více se člověk přibližuje k Dobru, k Bohu, tím je více skutečnější. V *Pánu prstenů* sice Mordor není malou zemí, ale jde o zničenou zemi, kde prakticky nic není. Roklinka i Kraj mohou nabídnout mnohem více, Mordor je mrtvou, zničenou zemí. Lewis prvek přibližování se k dobru nejzřetelněji ukázal v již zmíněné knize *Velký rozvod nebe a pekla*, ale i v *Narnii*. S tím se také pojí další záležitost a tou je všímání si krásy. Krása je ale jen odrazem skutečnosti, která je mimo tento svět. V *Pánu prstenů* se musí elf Legolas vyhýbat moři, protože pak by jej trýznila touha odplout⁵⁶³ a stejně tak v *Narnii* myšák Rípčíp dobrovolně odplouvá za moře do Aslanovi země po které tak touží.⁵⁶⁴

Další rozdíl v dílech spočívá v náhledu na magii. Tolkien se k magii stavěl tak, že v jeho příběhu záleží hlavně pouze na motivu, účelu nebo použití.⁵⁶⁵ Oproti tomu Lewis se k magii stavěl negativně, dal důraz na to, že použití magie nevede k ničemu dobrému (často ji také používali záporné postavy). Jistě to ale také souviselo s jejich postojem k Aslanovi.

Zajímavé je to, že co oba autory spojilo zároveň rozdělilo podání jejich děl. Oba se shodli v tom, že mýty odrážejí pravdu a Kristův příběh byl příběhem, který se uskutečnil v historii. Mýty, jejich struktura se tak někdy opakuje ve vzorci, toho Tolkien využil a v tvoření

---

⁵⁵⁶ TOLKIEN, J. R. R., ref. 18, str. 221 – 227.

⁵⁵⁷ TOLKIEN, J. R. R., ref. 265, str. 286

⁵⁵⁸ LEWIS, C. S., ref., 310, str. 222 – 223.

⁵⁵⁹ TOLKIEN, J. R. R., ref. 265, str. 269 – 271.

⁵⁶⁰ TOLKIEN, J. R. R., ref. 344, str. 332 – 333.

⁵⁶¹ TOLKIEN, J. R. R., ref. 265, str. 420 – 422.

⁵⁶² LEWIS, C. S., ref., 322, str. 140 – 141.

⁵⁶³ TOLKIEN, J. R. R., ref. 344, str. 105.

⁵⁶⁴ LEWIS, C. S., ref., 322, str. 259 – 260.

⁵⁶⁵ TOLKIEN, J. R. R., TOLKIEN, Ch., ref. 1, str. 199 – 200.

Pána prstenů. Měl nesčetně mnoho různých námětů, které čerpal ze severské mytologie a další. Lewis tento prvek využil jinak. V *Narnii* se můžeme setkat s jiným náboženstvím, které ale vždy bude nějak podřízené Aslanovi.

Předchozí shrnutá látka nás tak vede k poznání, že díla jako *Pán prstenů*, podobně jako *Narnie*, nevznikla jen tak. V pozadí obou děl je velký kus historie, a to nejen literární. U *Pána prstenů* se Tolkien musel třeba vypořádat s elfy zobrazovanými jako maličká stvoření.⁵⁶⁶ Lewis zase čelil kritice, že není originální (například motiv kdy strašlivá královna Jadis vtrhne do Londýna je Williamsem přirovnán ke scéně z knihy *The Story of the Amulet*, ve které se v Londýně následkem magického nedopatření zjeví Babylonská královna⁵⁶⁷). Oba autoři také měli velké znalosti týkající se středověku a uměli jich využít. To, co považovali za důležité pak promítli do svých děl. Zakomponovali to do příběhu a čtenář se tak může setkat s velmi starými myšlenkami, náboženskými a filozofickými koncepty, které mohou (ale samozřejmě nemusí) už být zapomenuty. Religionistika nám pak dává dobrý základ pro to, abychom se v nich vyznali. Rovněž myslím, že představuje vyváženou zlatou střední cestou mezi sekulárním a křesťanským přístupem. Stále jde o populární literaturu, a to i přestože mezi námi a vznikem děl a dobou autorů leží pěkná řádka let. *Pán prstenů* a *Letopisy* jako knihy jsou stále vlivné, stále se čtou. Dokazují to filmy natočené podle knih i řada fanouškovských setkání, dětských táborů pořádaných na jedno či druhé téma. V této souvislosti je zajímavé, že staré křesťanské a filozofické myšlenky (u Lewise i astrologické koncepty) nás skrze jejich díla mohou stále ovlivňovat.

---

⁵⁶⁶ CARPENTER, H., ref. 6, str. 88

⁵⁶⁷ WILLIAMS, Rowan. *The Lion's World: A journey into the heart of Narnia*. London: SPCK, 2012. ISBN 978-0-281-06895-1, str. 34

Seznam použité literatury

Primární literatura

Bible

Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona: (včetně deuterokanonických knih): český ekumenický překlad. 13. vyd., (4. opr. vyd.). Praha: Česká biblické společnost, 2007. 1387 s. ISBN 978-8085810-55-4.

Primární literatura k J. R. R. Tolkienovi (originál)

TOLKIEN, J. R. R., TOLKIEN Christopher. *The letters of J.R.R. Tolkien.* Great Britain: George Allen & Unwin 1995. 502 s. ISBN 978-0-618-05699-6.

Primární literatura k J. R. R. Tolkienovi (překlad)

TOLKIEN, J. R. R. *Hobit, aneb, Cesta tam a zase zpátky.* Praha: Argo, 2005. 250 s. ISBN 80-7203-722-6.

TOLKIEN, J. R. R. *Netvoři a kritikové a jiné eseje* Praha: Argo, 2006. 266 s. ISBN 80-7203-788-9.

TOLKIEN, J. R. R. *Pán prstenů 1: Společenstvo prstenu* Praha: Argo, 2006. 430 s. ISBN 80-7203-726-9.

TOLKIEN, J. R. R. *Pán prstenů 2: Dvě věže* Praha: Argo, 2006. 361 s. ISBN 80-7203-727-7.

TOLKIEN, J. R. R. *Pán prstenů 3: Návrat krále* Praha: Argo, 2007. 476 s. ISBN 978-80-7203-728-5.

TOLKIEN, J. R. R. *Silmarillion: mýty a legendy Středozemě.* Praha: Argo, 2008. 352 s. ISBN 978-80-257-0042-6.

C. S. Lewis (Originály)

LEWIS, C. S. *An experiment in criticism.* Cambridge: Cambridge University Press, 2013. 143 s. ISBN 978-1-107-60472-8.

LEWIS, Clive S. *Of This and Other Worlds.* London: HarperCollins, 2000. 166 s. ISBN 0 00 628142 7.

C. S. Lewis (Překlad)

LEWIS, Clive S. *Bůh na lavici obžalovaných.* Praha: Návrat domů, 2012. 110 s. 978-80-7255-256-6.

LEWIS, Clive S. *Dokud nemáme tvář*. 2. vydání. Praha: Návrat domů, 2016. 287 s. ISBN 978-80-7255-363-1.

LEWIS, Clive S. *K jádru křesťanství*. Praha: Návrat, 1993. 156 s. ISBN 80-85495-19-8.

LEWIS, Clive S. *Problém bolesti*. Praha: Návrat domů, 1998. 130 s. ISBN 80-85495-89-9.

LEWIS, Clive S. *Velký rozvod nebe a pekla*. Praha: Návrat domů, 2003. 94 s. ISBN 80-7255-079-9.

LEWIS, Clive S. *Zaskočen radostí: podoba mého dřívějšího života*. Praha: Česká křesťanská akademie, 1994. 158 s. ISBN 80-85795-07-8.

Letopisy Narnie

LEWIS, C. S. *Letopisy Narnie 1: Čarodějův synovec*. 2. vyd. Praha: Fragment, 2019. 208 s. ISBN 978-80-253-0344-3.

LEWIS, C. S. *Letopisy Narnie 2: Lev, čarodějnice a skříň*. 2. vyd. Praha: Fragment, 2019. 200 s. ISBN 978-80-253-0345-0.

LEWIS, C. S. *Letopisy Narnie 3: Kůň a jeho chlapec*. 2. vyd. Praha: Fragment, 2019. 230 s. ISBN 978-80-253-0348-1.

LEWIS, C. S. *Letopisy Narnie 4: Princ Kaspian*. 2. vyd. Praha: Fragment, 2019. 240 s. ISBN 978-80-253-0346-7.

LEWIS, C. S. *Letopisy Narnie 5: Plavba Jitřního poutníka*. 2. vyd. Praha: Fragment, 2019. 264 s. ISBN 978-80-253-0347-4.

LEWIS, C. S. *Letopisy Narnie 6: Stříbrná židle*. 2. vyd. Praha: Fragment, 2019. 256 s. ISBN 978-80-253-0349-8.

LEWIS, C. S. *Letopisy Narnie 7: Poslední bitva*. 2. vydání. Praha: Fragment, 2019. 222 s. ISBN 978-80-253-0350-4.

Ostatní primární literatura

AREOPAGITA, Dionysios, Maxim VYZNAVAČ, John MEYENDORFF a Alan ČERNOHOUS. *O mystické teologii: O božských jménech*. Praha: Dybbuk, 2003. 292 s. ISBN 80-903001-5-4.

AUGUSTINUS, Aurelius. *O nesmrtelnosti duše*. Praha: Oikoymenh, 2013. 288 s. ISBN 978-80-7298-493-0.

BOËTHIUS. *Filozofie utěšitelkou*. Praha: Vyšehrad, 2012. 208 s. ISBN 978-807429-302.

PLATÓN. *Ústava*. 2. vyd. Praha: Oikoymenh, 1996. 335 s. ISBN 80-86005-28-3.

WILLIAM JAMES. *Druhy náboženské zkušenosti*. Praha: Typus, 1930. 323 s.

Sekundární literatura

Sekundární literatura k J. R. R. Tolkienovi

BRUNER, Kurt D. a Jim WARE. *Finding God in The lord of the rings*. Wheaton: Tyndale House, 2001. 120 s. ISBN 978-0-8423-5571-1.

CARPENTER, Humphrey. *J.R.R. Tolkien: Životopis*. Praha: Mladá fronta, 1993. 264 s. ISBN 80-204-0409-0.

COREN, Michael. *Život pána prstenů: J.R.R. Tolkien*. Praha: Baronet, 2002. 142 s. ISBN 80-7214-459-6.

CURRY, Patrick. *Defending Middle-earth: Tolkien, myth and modernity*. Great Britain: HarperCollins, 1998. 206 s. ISBN 0312176716.

DAY, David. *Průvodce světem J. R. R. Tolkiena*. Plzeň: Mustang, 1995. 269 s. ISBN 80-85831-59-7.

DĚDINOVÁ, Tereza. *Po divné krajině: charakteristika a vnitřní členění fantastické literatury*. Brno: Filozofická fakulta, Masarykova univerzita, 2015. 228 s. ISBN 978-80-210-7871-0.

DURIEZ, Colin. *Fenomén J.R.R. Tolkien: životopis Pána příběhů*. Praha: Česká biblická společnost, 2015. 244 s. ISBN 978-80-87287-71-2.

HART, Trevor a KHOVACS, Ivan. *Tree of Tales: Tolkien, Literature and Theology*. Texas: Baylor University Press 2007. 132 s. ISBN 978-1-932792-64-5.

HOŠEK, Pavel. *Sloužím tajnému ohni: Duchovní zdroje literární tvorby J. R. R. Tolkiena*. Havlíčkův Brod: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2020. 191 s. ISBN 978-80-7325-499-5.

CHANCE, JANE. *Tolkien the Medievalist*. Taylor & Francis e-Library, 2003. 312 s. ISBN 0-203-27362-1.

KRAUSE, Arnulf. *Skutečná Středozeď: Tolkienova mytologie a její středověké kořeny*. Praha: Grada, 2013. 224 s. ISBN 978-80-247-4489-6.

KREEFT, Peter. *Tolkienovo vidění světa: křesťanská filozofie Pána prstenů*. Praha: Paulínky, 2014. 326 s. ISBN 978-80-7450-297-2.

PURTILL, Richard L. *Lord of the elves and eldils*. San Francisco: Ignatius Press, 2006. 273 s. ISBN 978-1-58617-084-4.

STANTON, Michael N. *Hobiti, elfové a čarodějové: objevování divů ve světě Tolkienova Pána prstenů*. Praha: Mladá fronta, 2003. 240 s. ISBN 80-204-1032-5.

Sekundární literatura k Lewisovi

BAEHR, Theodore. a James, BAEHR. *Narnia beckons: C.S. Lewis's The lion, the witch, and the wardrobe and beyond*. Nashville, Tennessee: Broadman & Holman Publishers, 2005. 184 s. ISBN 978-0-8054-4042-3.

DURIEZ, Colin. *Fenomén C.S. Lewis: životopis zkušeného letopisce*. Praha: Česká biblická společnost, 2016. 295 s. ISBN 978-80-87287-70-5.

GULISANO, Paolo. *C.S. Lewis: ve světě fantasy a evangelia*. Praha: Paulínky, 2016. 261 s. ISBN 978-80-7450-239-2.

HÁJEK, Matěj. *Imaginace: imaginace v pojetí Owena Barfielda v rozhovoru s Clivem S. Lewisem*. Praha: Dingir, 2014. 274 s. ISBN 978-80-86779-33-1.

HOOOPER, Walter. *C. S. Lewis: A Companion and Guide*. London: HarperCollins Publishers, 1996. 940 s. ISBN 0 00 628046 3.

HOŠEK, Pavel. *Cesta do středu skutečnosti: směřování k nebeskému cíli duchovní pouti v myšlení a díle C.S. Lewise*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2014. Quaestiones quodlibetales. 152 s. ISBN 978-80-7325-347-9.

HOŠEK, Pavel. *C. S. Lewis. Mýtus, imaginace a pravda*. Praha: Návrat domů, 2004. 101 s. ISBN 80-7255-099-3.

HOŠEK, Pavel. *Kouzlo vyprávění: proměňující moc příběhu a "křest fantazie" v pojetí C. S. Lewise*. Praha: Návrat domů, 2013. 125 s. ISBN 978-80-7255-293-1.

LINDSKOOG, Kathryn Ann. *The Lion of Judah in Never-Never land: The Theology of C. S. Lewis Expressed in His Fantasies for Children*. Grand Rapids: Michigan, 1973. 141 s. ISBN 0-8028-1495-6.

SCHAKEL, Peter J. *Reading with the Heart: The Way into Narnia*. Grand Rapids, Michigan: William B. Eerdmans Publishing Company, 1979. 154 s. ISBN 0-8028-1814- 5.

STONE, Elaine Murray. *Tvůrce Narnie: C. S. Lewis*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2013. 101 s. ISBN 978-80-7915-639-6.

WARD, Michael. *Planet Narnia. The Seven Heavens in the Imagination of C. S. Lewis*. Oxford: Oxford University Press, 2008. 347 s. ISBN 9780195313871.

WILLIAMS, Rowan. *The Lion's World: A journey into the heart of Narnia*. London: SPCK, 2012. 152 s. ISBN 978-0-281-06895-1.

Ostatní literatura

BALDICK, Chris. *The concise Oxford dictionary of literary terms*. 2nd ed. Oxford: Oxford University Press, 2001. 278 s. Oxford paperback reference. ISBN 0-19-280118-X.

ČERVENKOVÁ, Denisa. *Katolický pohled na náboženskou pluralitu*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum, 2016. 200 s. ISBN 978-80-246-3327-5.

DUROZOI, Gérard a André ROUSSEL. *Filozofický slovník*. Praha: EWA, 1994. ISBN 80-85764-07-5.

FIALOVÁ, Radka. *Justin Mučedník a jeho Bible*. V Praze: Vyšehrad, 2018. 230 s. ISBN 978-80-7601-081-9.

HOLM, Nils G. *Úvod do psychologie náboženství*. Praha: Portál, 1998. 157 s. ISBN 80-7178-217-3.

JAMES, Edward a MENDLESOHN, Farah, ed. *The Cambridge companion to fantasy literature*. Cambridge: Cambridge University Press, 2012. 294 s. ISBN 978-0-521-72873-7.

KARFÍKOVÁ, Lenka. *Duše, prozřetelnost a svoboda podle Origena: šest studií k Origenovu myšlení a jeho ohlasu na Západě*. V Praze: Vyšehrad, 2018. 215 s. ISBN 978-80-7601-083-3.

KUDLÁČ, Antonín K. K. *Barvy černobílého světa: studie o vybraných žánrech současné české populární literatury*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2017. 202 s. ISBN 978-80-7560-105-6.

MENDLESOHN, Farah a JAMES, Edward. *A short history of fantasy*. Rev. and updated ed. Faringdon: Libri Publishing, 2012. 296 s. ISBN 978-1-907471-66-7.

MOCNÁ, Dagmar a Josef PETERKA a kolektiv. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka, 2004. 697 s. ISBN 80-7185-669-x.

RAHNER, Karl, Herbert VORGRIMLER a kolektiv. *Teologický slovník*. 2 vyd. Praha: Vyšehrad, 2009. 496 s. ISBN 978-80-7021-934-8.

SCHATZ, Klaus. *Všeobecné koncily: ohniska církevních dějin*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2014. 340 s. ISBN 978-80-7325-345-5.

Článek

HOŠEK, Pavel. Aslan mezi hvězdami. *Dingir*. 2013, roč. 16, č. 2, s. 44 – 46. ISSN 1212-1371.

Internetové zdroje:

SAMUEL, Javornický. *Logos spermatikos v diele Iústína Mučeníka: Iústínova koncepcia Logu s dôrazom na jeho rozsievací charakter* [online]. Brno, 2010 [cit. 2020-05-30]. Bakalářská

diplomová práce. Masarykova Univerzita, Fakulta filozofická. Vedoucí práce Mgr. Bc. Kateřina Loudová, Ph.D. Dostupné z <https://is.muni.cz/th/z6hxb/Iustinos.pdf>